

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

SEPTEMBRIE 2002

Revista editată de
FUNDATIA CULTURALA
MAGAZIN ISTORIC

Preşedinte fondator

CRISTIAN POPISTEANU

(1932-1999)

Preşedinte de onoare

DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul ştiinţific:

academicien DAN BERINDEI,

academicien VIRGIL CÂNDEA,

DINU C. GIURESCU
academician

Redactor-şef:

Secretar general de redacţie:

Florinţa Dolghean

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Irina Sălişteanu,

Theo Stănescu-Stanciu,

Secretar de redacţie

şi macheta artistică:

Theodor Lianos

Director economic:

Doina Pascu

Documentare:

Mădălina Geambăşu

Corectură:

Georgeta Aprelesci,

Secretariat:

Constanţa Avram

Diffuzare:

Flora Dragă

Consilieri:

Constanţa Muşat

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilas

Bucureşti, Piaţa Valter Mărtineanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat şi difuzare), 285, 287, Sectorul I,
Oficiul poştal nr. 1, Casula poştală 1-702,
Cod 70711, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77
Tipărit la C.N.T. – „COREST” S.A., Bucureşti,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlađanu; director

M. Soare

1 „Spune-mi ce parfum foloseşti, ca să-ţi spun cine eşti”. Pe această parafrază se poate broda o literatură, pentru că dintotdeauna mirosurile au diferentiat, au creat mode şi au definit clase sociale. E suficient să o privim pe această doamnă de la Curte, cu rochie impunătoare, neagră, şi cu o mască în mână (pictură din galeria castelului Charlottenburg), pentru a presupune aromele suavelor esenţe inspirate de cei aflaţi în vecinătatea-i imediată

2 Marea Britanie şi-a cînsit dintotdeauna eroii căzuţi în războaie (precum o dovedesc şi aceste vitralii de la Westminster Abbey, ce omagiază pe piloţii englezi morţi în a doua conflagraţie mondială), după cum a primit în prăbiege exilaţi din ţările unde drepturile lor legitime erau încălcate

3 Mănaştirea Humor, cîntărită în 1530 de logofătul Toader Bubuiog, în timpul lui Petru Rareş, constituie un moment reîntin de cronica lui Macarie, în imagine, grup de fecioare (detaliu din scena *Malca Domnului adorată de fecioare*, de pe faţada sudică a lăcaşului)

4 Viena, sediu al unor comori de artă inegalabile, între care şi presupusa sabie a lui Attila. În imagine, sala care adăposteşte cele mai vechi manuscrise şi tipărituri din Biblioteca Naţională a Austriei, fosta Biblioteca Imperială

SUMAR

septembrie

2002

4 Dor de casă
GR. NANDRIȘ

5 Ping-pong
cu pribegi
*Emigrația română
din Marea Britanie*
ȘT. IOAN

11 Somat să plece
de bunăvoie
*Cum a părăsit țara
șef-rabinul Șafran*
Ș. LEIBOVICI-LAIȘ

16 Diplomația s.r.l.
*Politică externă
prin ONG-uri*
R. LABÉVIERE

THALIA ȘI CLIO

20 Gong
într-o dungă
*Teatrul Național
plătește despăgubiri
de război*
I. ZĂNESCU,
G. CONSTANTIN

23 16 luni de teatru
românesc la Tiraspol
I. NICULESCU

25 Curat
excursionist, monșer!
Caragiale la Sinaia
V.A. URECHIA

ISTORIOARE PE UN
PETIC DE HÂRTIE

31 Vițelul
cu două capete
S. CÂLȚIA

33 Bijuteria de
lângă oglinda lacului
*Palatul Mogoșoaia la
300 de ani*
N.D. ION

39 România
acum 100 de ani
G. FILITTI

43 Voluntari
nedoriți
I. BOȚOGHINĂ

45 Cel cu banii
și cel cu pistolul
*Nicolae Malaxa
și Horia Sima*
P. PANDREA

ENIGME
ALE ISTORIEI

48 Sabia lui Attila
la Kunsthistorische
Museum?
E. GÁLL

51 Să scoți profit
din ciumă seacă
M. CINCU,
B.F. POPOVICI

54 Sfânt odor

*Odiseea unor drapele
în primul război mondial*

C. CRISTEA,
C. ANDONIE

59 Atacul cu data mutată

P. OTU

REVERBERAȚII

62 Post-scriptum la consilierii sovietici

F. POPA

63 Învățătorul și prizonierul

*Cum a scăpat
viitorul Papă Ioan Paul II.
de deportare*

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

67 1966. Jurnalul unei singurătăți

Păcăleala schimbării
V. SĂHLEANU

HOOVER INSTITUTION

71 Un om onest

*Mihai Popovici către
Ernest Urdăreanu*

L. COSOVANU

73 Cu pana în amvon

*Macarie, episcopul
cronicar*

F. STAN

76 Salmorus sau Halmyris

Arheologie la Murighiol
M. ZAHARIADE

IUBIRI CELEBRE

80 Gabriele D'Annunzio- Eleonora Duse

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

84 Franța secolului XVII... olfactivă

R. BERGMANN

90 Victime și supraviețuitori regali ai variolei

72 Eveniment F. ANGHEL

RUBRICI

32 Amprente în timp

66 Pentru biblioteca dumneavoastră

93 Ecouri

50; 94; 95 Blitz... Concurs; Rebus; Dialog

AMARĂ PRIBEGIE ÎN ALBION

GRIGORE NANDRIȘ

Vânturile și ploile de toamnă cad cu intermitențe, dar în general vremea e caldă și cerul senin, pentru acest sfârșit de septembrie [...] Toate aceste semne ale vieții, toate notele acestei melodii noi, cu chipurile oamenilor și ale dobitoacelor, au intrat în suflet și acum simt durerea plecării, a despărțirii, eterna nostalgie și dor acompaniat de o durere vagă în suflet. Peste toate e însă dorul și durerea după pământul pierdut, în care nu știu dacă vom reîntra vreodată ca într-un Canaan binecuvântat.

[...] Mă dor toate încheieturile sufletului. Simt cum ruginesc în pribegie. Dar când mă uit înainte spre întoarcere, nu văd nici o zare de lumină [...]

Viața de pribegie într-o țară capitalistă este extrem de amară. Străinii sunt paria aici, iar [cei] ce aparțin unei țări foste dușmane, pentru care capitalismul apusean n-are momentan interes, sunt mai rău decât paria [...] Muncesc de dimineată până seara, muncă de rob negru pentru care statutul uman al negrilor din imperiu este superior aceluia [al] unui străin în binecuvântatul imperiu britanic [...]

Masa cu Waddams. Biserica anglicană nu poate ajuta pe cei în nenorocire azi. Ea

nu poate întinde o mână creștinească deplasaților din Europa, nici nu se poate gândi la deportații inocenți de pretutindeni. Acesta-i creștinismul! Pentru acest creștinism nu mai există nenorocitul atacat de tâlhari între Ierusalim și Ierichon. Acești creștini întorc capul de la rănitul suferind la marginea drumului ca să nu supere pe tâlhar. Dar... biserica anglicană caută legături de prietenie cu biserica română... și cu altele... va trimite un episcop în vizită, va

primi delegați ortodocși aici, vor fi frăție... mese... și discursuri [...]

E atâta asemănare între muzica acestei veri și accentele verilor copilăriei deșteptate de această muzică. Așa era vara vacanțelor în satul copilăriei mele, când ne adunam șapte frați și o soră la casa părintească, în mijlocul pomelor încărcate cu fructe.

Acum casa e colhoz sovietic, părinții morți în pribegie, sora cu copiii deportată în Siberia, frații rămași în viață împrăștiați în toate părțile, ca și mormintele celor morți [...]

(Fragmente din 8 ani din viața României (1940-1948). Pagini de jurnal, București, Editura Saeculum I.O., 1999)

EMIGRATIA ROMÂNĂ DIN MAREA BRITANIE

9

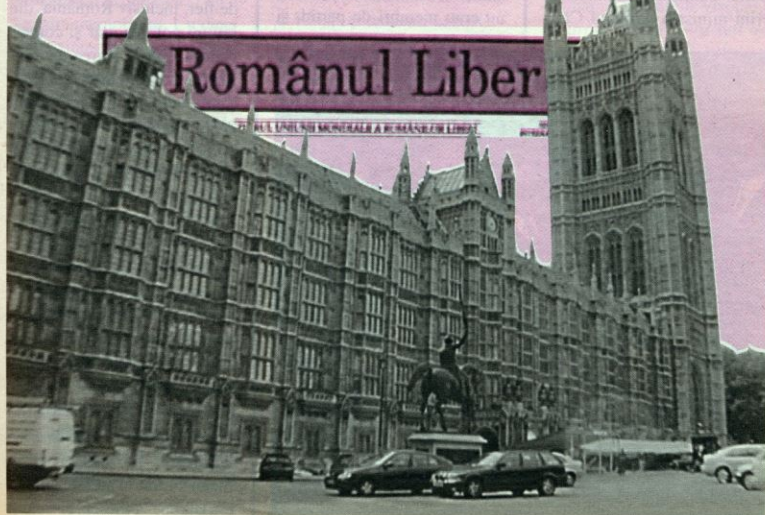
ȘTEFANIA IOAN

Din păcate, nici astăzi nu dispunem de o istorie completă a exilului românesc de după cel de al doilea război mondial. Avem la îndemână doar memorii, jurnale, amintiri scrise de diferite personalități care au făcut parte din exil. Informațiile oferite de astfel de surse sunt de multe ori lacunare și subiective, în funcție de grupul căruia îi aparține autorul.

Răspândită în mai toate țările Europei occidentale, în S.U.A. și în America de Sud, emigrația română nu a avut o acțiune unitară. Numeroase rivalități au ieșit la suprafață între grupările și liderii din diferite țări. Principalul măr al discordiei l-au constituit fondurile scoase în străinătate de Mihai Antonescu și destinate unui guvern românesc în exil (Magazin istoric, nr. 8/2001, 1/2002). Ele au creat invidii și rivalități de netrecut între organizațiile care îi reprezentau pe românii din exil.

Documente esențiale privind activitatea exilului românesc se află în arhive din străinătate, unele accesibile, altele protejate de clauze puse de emitent sau de deținător. De asemenea, cu tot caracterul lor partizan și defăimător la adresa emigrației române, trebuie cunoscute și documentele din arhivele fostei securități și ale partidului comunist, pentru a înțelege mai bine de ce puterea de la București – spre deosebire de celelalte regimuri comuniste – nu a reușit să stabilească un dialog cu exilul, măcar într-o serie de probleme de interes național.

La aceste puține surse putem acum adăuga informații din arhivele fostului Comitet Central, inclusiv rapoarte ale Securității către Secția de propagandă a C.C., privind activitatea emigrației românești din Occident.

În cadrul exilului românesc, un segment important l-a reprezentat emigrația din Marea Britanie, unde s-au stabilit români încă dinainte și în timpul celui de al doilea război mondial. După încheierea conflagrației, comunitatea românească a sporit potrivit estimărilor autorităților de la București, ea cifrându-se la 2 000 de persoane.

Românii erau concentrați îndeosebi la Londra și în împrejurimi, unii dintre ei având poziții sociale și economice relativ importante: Mihai Cârciog, doctor în drept și proprietarul unei mari firme de comerț; Silviu Crăciunaș, doctor în drept și științe economice și politice, vicepreședinte al Asociației Culturale a Românilor din Anglia (ACARDA); Dinu Daponte, proprietarul unei bănci care îi purta numele; Barbu Călinescu, fiul fostului prim-ministru Armand Căli-

nescu, arhitect; Ștefan Cantacuzino, arhitect și redactor la una din cele mai cunoscute reviste londoneze în domeniul arhitecturii; Mircea Carol Lambrino, jurist, fiul nelegitim al regelui Carol II; Ion Rațiu, avocat și proprietarul unei companii de transporturi maritime, marele pianist Radu Lupu și lista putea continua. În Marea Britanie nu s-au stabilit legionari.

În cadrul exilului românesc din această țară autoritățile de la București identificau mai multe nuclee, fiecare dominat de una sau două dintre personalități prezentate mai sus. Existau, în principal, două curente de opinii, care accentuau fărămișarea emigrației. Era vorba despre atitudinea față de România. Trebuia boicotat total regimul de la București, făcând astfel viața tuturor românilor, inclusiv a celor care nu erau membri de partid, și

mai grea, prin refuzul oricărei legături, inclusiv economice, cu Occidentul, sau adoptată o atitudine mai flexibilă, în funcție și de măsurile concrete întreprinse de conducerea comunistă, în așa fel încât să se permită inclusiv schimburi culturale. Dar, după cum vom vedea, exilații nu-și stabileau singuri tactica.

Cereri refuzate

Era momentul de după Declarația din aprilie 1964, care, consacrand distanțarea României de Moscova, a condus la o atitudine mai deschisă a Occidentului față de București. Ceea ce a derutat întrucâtva cercurile emigrației române din Vest, mai ales că autoritățile occidentale, care le sprijineau, erau tot mai interesate în contactele cu unele state aflate dincolo de Cortina de fier, inclusiv România, din rațiuni politice, dar și comerciale. Desigur, starea de confuzie era întreținută și de Securitatea română, ai cărei agenți de la Londra aveau grijă să amplifice starea conflictuală dintre membrii și grupările emigrației românești.

Pe o poziție mai elastică față de regimul de la București se situa gruparea din jurul Parohiei ortodoxe române „Sf. Gheorghe” din Londra. Fusese înființată la sfârșitul anului 1963, în urma discuțiilor dintre delegația Patriarhiei române, condusă de pr. prof. Vintilă Popescu, și autoritățile bisericii anglicane, purtate cu un an înainte. Liderul acestei grupări era Barbu Călinescu, el fiind și

De la stânga la dreapta: Brutus Coste, Sabin Manuileă și regele Mihai

președinte al comitetului parohial. În 1972, în jurul Parohiei s-a creat Clubul Românesc.

Potrivit documentelor elaborate de autoritățile de la București, personalitatea cea mai agresivă și cea mai dinamică a emigrației române din Marea Britanie era Ion Rațiu. El se afla în spatele tuturor acțiunilor organizate contra regimului comunist de la București, în anii '60 și '70. Astfel, înaintea vizitei pe care episcopul primat al Marii Britanii, M. Ramsey, urma să o facă în România, în anul 1966, Rațiu i-a adresat acestuia, în luna mai, un memoriu în care îi prezenta persecuțiile la care era supusă biserica din România și îi solicita să intervină pentru eliberarea episcopului greco-catolic Iuliu Hossu. Episcopul primat a refuzat să îl primească și nu a dat curs memoriului. Cu cinci luni înainte, în ianuarie același an, Ion Rațiu trimisese un alt memoriu la Foreign Office, înaintea unei preconizate vizite a unei delegații conduse de Alexandru Bărlădeanu. El cerea oficialităților britanice să condiționeze dezvoltarea relațiilor cu România de „liberalizarea și mai mare a politicii interne”.

Ion Rațiu era președintele Asociației Culturale a Românilor din Anglia (ACARDA). Fusese ales în acest post la insistențele lui Viorel Tilea, care considera că tinerii erau chemați să preia știndardul luptei. Tilea avusese grijă să impună ca vicepreședinte pe

Constantin Vișoianu

Silviu Crăciunaș, cu care Rațiu nu se înțelegea, după cum afirmau autoritățile de la București.

Înființată în anul 1965, ACARDA cuprindea peste 50 de membri, proveniți îndeosebi din fostele partide politice, P.N.L. și P.N.T., între care Horia Georgescu și Victor Cornea, fost membru de frunte al P.N.T. și redactor la BBC.

În cadrul ședinței de constituire din 1965 s-a hotărât alegerea a două comitete de onoare: unul format din 20 de emigranți români, al doilea din 12 personalități engleze, parlamentari, foști miniștri sprijinitori ai asociației.

Între principiile de bază ale asociației, așa cum le formula statutul, se insista pe promovarea și apărarea tradițiilor și intereselor permanente românești; stabilirea de contacte cu personalități marcante prin orice alte mijloace posibile, de câte ori cultura, civilizația, religia și structura etnică românească ar fi fost afectate etc.

Se schimbă garda

Activitatea desfășurată de Ion Rațiu – care a făcut la mijlocul lunii iunie 1965 o călătorie în Spania, împreună cu Viorel Tilea, pentru a determina reorganizarea și coagularea exilului românesc – a stârnit îngrijorarea președintelui Comitetului Național Român, Constantin Vișoianu. În urma vizitei celor doi s-a constituit asociația culturală ASTRA. Vișoianu era îngrijorat și de faptul că primise anterior semnale negative din partea Departamentului de Stat, în sensul că nu desfășura o activitate suficient de susținută. Drept urmare, el a întreprins o călătorie în Europa, la Paris, Strasbourg, Bonn, Geneva și Londra, pentru a stabili în ce măsură acțiunile de reorganizare a C.N.R., inițiate de I. Rațiu, au găsit aderenți.

În cursul acestui periplu, Vișoianu a purtat discuții cu diferiți oficiali europeni: șeful Departamentului Europa de Răsărit din cadrul Foreign

Ion Rațiu

Office din Londra, secretarul Ministerului Afacerilor Externe francez, oficialități de la Bonn și șefi de partide din R.F.G., și a participat la o ședință a Asociației Națiunilor Europene Captive ținută la Strasbourg (*Magazin istoric*, nr. 5/2001).

Vișoianu a prezentat concluzia desprinsă din aceste întâlniri la Paris, la 19 mai 1965, în cadrul unei conferințe la Fundația Carol I. În general, el a apreciat că situația emigrației românești era foarte gravă, deoarece „lumea liberă nu pare a voi lichidarea comunismului din România, ba din contră, marile puteri occidentale sunt cele care bat astăzi la porțile întredeschise ale comunismului”.

În timpul șederii la Londra, Constantin Vișoianu a fost sfătuit de oficialități britanice să evite o întâlnire cu Viorel Tilea. Atunci când a vrut să îl viziteze pe regele Mihai în

Elveția, acesta a plecat într-o vizită în Danemarca, pentru a nu-l primi pe Vișoianu. Trecuse vremea vechii gărzi a emigrației.

Într-adevăr, începând cu anul 1963, țările occidentale începuseră să-și modifice, treptat, politica față de unele țări din blocul comunist.

În acest sens este interesantă o relatare a unei întrevederi cu unul dintre liderii lui European Atlantic Grup, una din cele mai importante organizații nonguvernamentale ce

funcționa la Londra, având ca membri personalități de seamă din politică, înalți funcționari, magistrați, militari etc. Până în 1956, la conferințele acestei asociații fuseseră invitați regulat refugiați politici din Est. După revoluția din Ungaria, din 1956, invitațiile au încetat. Practic, până în 1965, toate relațiile asociației cu emigrația politică din țările comuniste fuseseră rupte, fără nici o explicație.

Motivul expus în cursul întrevederii a fost acela că datorită faptului că în 1956 nu s-a putut face ceva concret pentru țările din Est, era greșit să li se dea speranțe inutile. Un conflict deschis cu Uniunea Sovietică ar fi însemnat distrugerea omenirii printr-un război atomic, o soluție nebuască.

Pentru Europa de Est, raportat la realitățile momentului, se alesese o cale mai lentă, dar mai sigură, aceea a acordurilor

economice, care nu dăduse niciodată greș în istorie. Era nevoie de perseverență și răbdare.

Personalitatea britanică făcea apel la membrii emigrației române să înțeleagă – cum polonezii o făcuseră deja – această nouă orientare a politicii occidentale și să își adapteze intensitatea și formulele de protest.

Unii au înțeles cerința. Astfel, Viorel Tilea intervenea la începutul anului 1966 la Lordul Rothermere, prietenul său și unul dintre proprietarii ziarului *Daily Mail*, pentru a-l ruga să nu publice scrisoarea de protest a lui Ion Rațiu față de vizita delegației române, conduse de Alexandru Bărlădeanu. În timp, și Ion Rațiu avea să își modereze poziția.

Și Departamentul de Stat ceruse emigrației române să anuleze conferința programată la 10 mai 1965, deoarece „nu corespundea cu linia politică promovată de S.U.A. față de România”.

Sursele de finanțare – îmbelșugate

Desigur, atenuarea acuzărilor criticilor față de regimul comunist de la București nu însemna eliminarea lor. Un caz interesant ni-l prezintă unul dintre documente. În toamna anului 1965, organizația Amnesty International intenționa să editeze, la insistențele Foreign Office, o carte intitulată *Condițiile din închisorile din România*. Ea ar fi trebuit să

apără încă din 1964, dar eliberarea deținuților politici din România, în august, a dus la amânarea publicării.

În cursul anului 1965, Amnesty International a dat publicității două rapoarte referitoare la situația din închisorile din Africa de Sud și Portugalia. A urmat un val de proteste din partea celor două guverne. Și la Londra s-au auzit voci din Partidul Laburist și din partea opoziției conservatoare care acuzau guvernul englez că permite o astfel de publicitate împotriva unor țări occidentale, dar nu ia atitudine față de situația din țările socialiste.

Singura soluție găsită de autorități pentru a scăpa de critici a fost să publice în 1965 raportul privind România, precizându-se că era vorba despre situația de până în august 1964, când deținuții politici au fost eliberați. Se insista asupra faptului că cei eliberați n-au fost puși în drepturi, conform legilor românești.

În septembrie 1965, Ion Rațiu a trimis din nou o scrisoare la Foreign Office, prin care cerea ca, cu ocazia vizitei pe care un demnitar britanic o făcea în România, să ridice guvernului român o serie de probleme, cum ar fi: îngrijorarea în legătură cu faptul că în România mai există țeroare și că a început un nou val de arestări ale foștilor oameni politici; să se dea posibilitatea cetățenilor români să călătorească în străinătate. Anexând scrisorii o listă cu 26 de persoane care, după cunoș-

tințele lui, nu fuseseră eliberate din închisoare sau fuseseră rearestatate, după grațierea din 1964, Rațiu cerea ministrului englez să insiste pe lângă guvernul român pentru punerea acestora în libertate.

Alți membri activi ai emigrației române din Anglia s-au grupat în cadrul Secției Române de la Radio BBC, secție integrată Serviciului pentru Europa de Est. Deși conducerea secției era formată din cetățeni britanici, redactorii erau toți români: Liviu Cristea, Nicolae Gheorghiu, Mihai Niculescu – cronicar literar, Mircea și Victoria Stroe, Victor Cornea, Maria Prodan și alții. Utilizând informațiile furnizate de Ambasada britanică de la București sau de posturile de radio românești, interviewându-i pe cei sosiți din țară la Londra, emigranți sau turiști, echipa românească de la BBC a încercat să țină la curent opinia publică din România cu cele mai noi și importante știri.

Sursele de finanțare se găseau într-un fond special, votat anual de Parlamentul britanic, instituție abilitată să controleze în ansamblu activitatea BBC. Trebuie spus că, în general, conducerea BBC a creat condiții optime emigranților politici din Est, care lucrau în cadrul diverselor secții, oferindu-le salarii mari și alte avantaje.

Radu Lupu

În activitatea Secției române se pot delimita două etape principale. Prima, cuprinsă între 1950-1963, când emisiunile realizate blamau în totalitate regimul comunist din România, și a doua, de după 1963 când această tactică a fost abandonată. După 1964 autoritățile britanice au dat dispoziții stricte pentru adoptarea unui ton „moderat”, ce trebuia folosit în cadrul emisiunilor pentru România. Au fost înlăturate atributele și etichetele aplicate conducerii de partid și de stat din România, s-a diminuat timpul acordat cronicilor politice, programul fiind completat cu emisiuni cu caracter cultural, sportiv, tehnico-stiințific etc.

Comentariile politice: cu blândețe

În acest sens, dispozițiile Foreign Office-ului erau clare: activitatea BBC – Secția română – trebuia să corespundă cu noua politică a guvernului englez față de Româ-

nia. Opoziția față de aceste norme nu a întârziat să apară: Victor Cornea și Liviu Cristea au fost primii care au protestat împotriva noii orientări. În cele din urmă, a trebuit să se încadreze și ei.

Au fost luate chiar măsuri dure, până la îndepărtarea treptată a angajaților cunoscuți cu vechi „prejudecăți” politice față de țările lor de origine. În acest sens a fost vizat chiar șeful Secției române a BBC. De altfel, această secție, împreună cu cea iugoslavă se bucurau de o atenție deosebită, comentariile politice fiind atent formulate.

Prin noua strategie, prin îmbogățirea programului cu rubrici cultural-sportive, științifice sau chiar emisiuni-concurs pe diverse teme, se urmărea cultivarea sentimentelor filo-engleze, mai ales în rândul celor tineri.

În discuțiile cu conducerea BBC reprezentanții Foreign Office subliniau că guvernul englez era preocupat în mod constant, după 1965, să slăbească controlul U.R.S.S. asupra țărilor estice, precum și de a încuraja tendințele manifestate de unele țări de a ieși de sub influența Moscovei.

În acest sens se recomanda postului să comenteze cu grijă anumite acțiuni politice ale unor țări estice, a căror substanță era diferită de orientarea U.R.S.S., pentru a nu le antagoniza în raporturile cu Moscova, știut fiind că sovieticii reacționau cu duritate în asemenea situații. Toate comentariile care urmăreau să irite U.R.S.S. nu serveau nici țărilor

Silviu Crăciunaș

estice în cauză și nici scopurilor urmărite de Marea Britanie, se preciza.

La începutul anilor '70, conducerile secțiilor română și iugoslavă erau îndemnate să facă vizite frecvente în România și Iugoslavia, pentru a cunoaște direct realitățile politice ale acestor țări și a verifica informațiile primite pe diverse căi. În acest scop s-au inițiat contacte cu Radioteleviziunea Română, semnându-se un protocol de colaborare. Partea engleză a propus chiar realizarea unor filme color în coproducție, cum ar fi: Mănăstirile din Nordul Moldovei, Rolul ortodoxismului în dezvoltarea culturii românești, Vestigii greco-romane de pe litoralul Mării Negre, Cu ochiul păsării – un film realizat din elicopter, care să prezinte frumusețile Dunării de la izvoare până la vărsare.

Nu s-a realizat decât filmul despre mănăstirile Moldovei. Autoritățile de la București au privit cu suspiciune oferta BBC, bănuind că o peliculă despre frumusețile Dunării putea eventual să intereseze unele organisme militare occidentale, date fiind obiectivele de pe întreg cursul Dunării.

Deși în număr relativ restrâns și destul de divizată, emigrația română din Marea Britanie a avut în perioada comunistă o activitate constantă în promovarea valorilor culturale românești. Prin unele acțiuni ale sale, cum ar fi adresarea unor memorii către personalități politice și religioase engleze, s-a încercat menținerea interesului oficialităților britanice față de România și mai ales față de poporul român. Dacă multe din activitățile membrilor ei n-au avut ecoul scontat, a fost din cauza schimbării politicii occidentale față de guvernul comunist de la București, a interesului pentru realizarea unor acorduri economice, drept cale sigură a depărtării României de Moscova. Nu trebuie uitate însă nici neînțelegerile din cadrul emigrației, lupta și rivalitatea pentru poziții privilegiate față de susținătorii externi.

Existența multor organizații ale emigrației, rivalitățile dintre ele, amestecul serviciilor secrete românești au compromis cristalizarea unui front unit al emigrației, realizarea unui acord și alegerea unei conduceri reprezentative, care să discute de pe poziții ferme cu guvernele occidentale. ■

Sinagogle din Oradea...

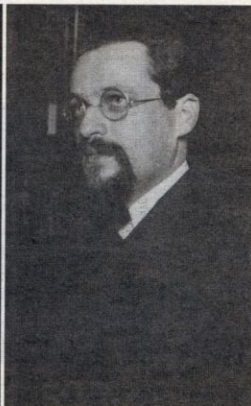

... Târgu Mureș...

Astăzi, redeschidem dosarul și încercăm să aducem puțină lumină într-un caz extrem de dezbătut atunci și acum.

Istoriografia comunistă, subjugată intereselor imediate ale regimului, a sufocat orice posibilitate de cercetare obiectivă a evenimentelor din jurul plecării șef-rabinului dr. Al. Șafran

(Magazin istoric, nr. 6/1997, 4/1999, 9/2000, 4/2002) din România, la sfârșitul anului 1947. Considerată de către cei aflați atunci la putere ca o dezertare, prezentată într-o lumină cât se poate de negativă și întovărașită adesea de invective, părăsirea țării nu a fost deloc o hotărâre simplă pentru cel care reprezentase soarta evreiască cu atâta înflăcărare și succes. Adevărul mai interesa, oare, pe cineva?!

... și Timișoara

CUM A PĂRĂȘIT ROMÂNIA ȘEF-RABINUL DR. AL. ȘAFRAN

Dr. ȘLOMO LEIBOVICI-LAIȘ, președinte ACMEOR – Tel Aviv

Rabinul dr. Al. Șafran, al doilea șef-rabin al evreilor din România, după dr. I.I. Nienmiron, a fost ales în înalta funcție cu ocazia Congresului Comunităților, ținut la București, la 24 februarie 1940. Dintre cei opt candidați, a câștigat cel mai tânăr, în vârstă de doar 30 de ani, cu 85 de voturi dintr-un total de 167. Solemnitatea înscăunării a avut loc la 3 martie 1940, în prezența multor personalități, printre care numărându-se

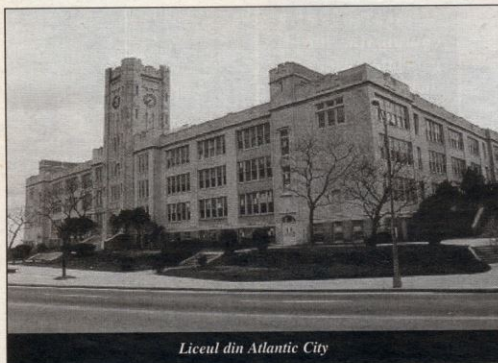
ministru Cultelor și președintele Academiei Române.

Ascensiunea sa într-o Românie guvernată de un partid antisemit declarat și în momentele tulburi ale perioadei celui de-al doilea război mondial reflectă întru-totul curajul, demnitatea și prestanța acestei mari personalități sioniste, președinte al partidului religios „Mizrahi” și conducătorul „Sfatului Evreiesc” – conducerea ilegală a evreilor din România.

„Unde's evreii??“

Linia politică independentă și demnă trasată de activitatea rabinului Șafran – apreciată chiar și de Curtea regală română – l-a desemnat, din capul locului, în ochii militanților comuniști ce luptau să pună mâna pe putere, ca pe un element negativ, ca pe o barieră în atingerea propriilor scopuri.

Astfel, în vederea alegerilor parlamentare, partidele de stânga au pornit o campanie de

Liceul din Atlantic City

mobilizare în rândul populației evreiești. O inițiativă extra-instituțională prevedea chiar înființarea unui sindicat democratic al cultului mozaic, care urma să se alăture Frontului Național Democrat, organizația ce reunea, din 26 septembrie 1944, P.C.R., P.S.D., Frontul Plugarilor, MADOSZ și alte sindicate și reprezentanțe politice.

Fruntașii veterani ai comunităților evreiești, ocupați mai ales cu problemele refugiaților și cele cotidiene, sau, poate, prea siguri de pozițiile obținute, nu erau conștienți de politica de subminare dusă de reprezentanții comuniști. Membrii Uniunii Evreilor din România, cei ai Partidului Evreiesc și ai Organizației Sioniste s-au dovedit astfel neputincioși față de ascensiunea stângii în interiorul propriei comunități. Un cunoscut ziarist, S. Gregor, remarcă ironic: „Când vezi atâția liberali, atâția național-tărăniști și socialiști, la Comunități, dai dreptate omului de pe stradă, care-și pune întrebarea: «Și unde s evreii?!»“.

La 25 februarie 1946 se consumă un eveniment cu adânci rezonanțe mai ales pentru ceea ce va urma. Comunitatea lahamilor din București, chemată la Comitetul Democratic Evreiesc (C.D.E.), primește un avertisment destul de dur – „dacă lahamii vor să continue a funcționa, ei vor trebui să facă dovada spiritului democratic...“. Șef-rabinul Șafran le ia apărarea, dar președintele comunist al comunității îl avertizează: „nevând să accepți noile directive ale comunității, vei fi înlocuit cu un om cu orizont larg“.

O misiune indeplinită, dar nepreciată

A fost un prim semn că soarta liderului evreiesc fusese pecetluită. Din verificarea documentelor dezvăluite ulterior, reiese că amenințarea a fost lansată în baza unei discuții purtate de reprezentanții C.D.E. cu conducerea P.C.R., în care a fost desemnat inclusiv succesorul lui Șafran.

Spre sfârșitul anului 1946, campania dezlănțuită împo-

triva celui ce fusese declarat „omul lui Filderman“, fostul președinte al Federației Comunităților Evreiești din România, începe să devină mai blândă. Pauza se impunea, deoarece încercările repetate ale guvernului român de a obține ajutor de la țările apusene, pentru a face față în primul rând greutăților economice, înăsprite și de cumplita secetă ce se abătuse asupra României, eșuaseră și se ajunsese la concluzia că singurul emisar cu șanse de succes ar fi fost rabinul Șafran.

Emil Bodnăraș, pe atunci secretar general al guvernului, în fapt, controlorul acestuia din partea Partidului Comunist și, în opinia unora, chiar „ochiul“ Moscovei în ograda românească, s-a ocupat personal de obținerea pașapoartelor pentru cuplul Șafran, ce tocmai primise o invitație în S.U.A., la Atlantic City, cu ocazia unei reuniuni a United Jewish Appeal.

Astfel că, la 11 noiembrie 1946, dr. Șafran, împreună cu soția sa, a plecat să-și îndeplinească dubla misiune, cea evreiască, pentru care fusese invitat să conferențieze, dar și pe cea românească, primită de la guvern.

Nu trebuie trecut cu vederea și faptul că, în mare grabă, comuniștii – care conduceau de acum întreaga comunitate, l-au numit pe rabinul Rosen în funcția de locțiitor al șef-rabinului Șafran, pentru perioada lipsei acestuia.

Reușita lui Al. Șafran în Statele Unite a fost una de răsunet. El a obținut un ajutor guvernamental american, convingându-l pe președintele

Harry Truman să acorde României o cantitate serioasă de semințe ce putea fi utilizată în lucrările agricole de primăvară. Printr-o acțiune separată, soția sa a adunat o impresionantă cantitate de îmbrăcăminte destinată celor nevoiași.

Reprezentantul diplomatic al României în S.U.A., Mihail Ralea, a organizat cu acel prilej o mare recepție, la care a declarat ritos: „Rabinul a făcut minuni”. Ralea a înmănat celor doi soți o scrisoare către autoritățile române, în care menționa, printre altele: „... se întorc dintr-o misiune națională importantă, pe care și-au îndeplinit-o cu succes și au făcut servicii importante României”.

Nu mai că la întoarcerea în țară, cei doi au fost salutați doar de... Regina-Mamă și de nimeni altcineva. În noile condiții, nu mai putea fi vorba de o demitere, dar nici laudele nu puteau fi îngăduite. Iată cum vedea complicata situație un ziar din exterior: „Ministrul României a lăudat; presa românească a făcut abstracție.”

Paralel cu aprecierea guvernului că reușita rabinului Șafran în S.U.A. reprezintă „o rază de lumină”, activității de extremă stângă, inclusiv – sau poate, mai ales – cei de la C.D.E., au manifestat o vizibilă teamă. Planurile le puteau fi zădărnicate și ei nu puteau fi de acord nici măcar cu o simplă amânare. Astfel că, în timp ce Templul Coral îl realege pe Al. Șafran în funcția de rabin, C.D.E. dispune schimbarea sa cu un „progresist”, mult mai potrivit, în opinia lor, noilor timpuri.

Când brațul partidului trece la presiuni

Acțiunile duse împotriva șef-rabinului Al. Șafran s-au întesit, din nou. Presiunile au crescut și efervescența din culise a ajuns la culme. Dr. W. Filderman îl avertizează pe Șafran că „a aflat dintr-o sursă competentă că M. Rosen va fi noul rabin”. (Dar rolul rabinului Rosen, în schimbările produse cu această ocazie, va fi analizat cu altă ocazie.)

În cercurile comunității din România și din străinătate de la acea dată, s-a pus imediat întrebarea: „Ce oprește, oare, demiterea rabinului Șafran?” Și asta mai ales în condițiile în care realizările sale nu erau deloc luate în seamă. Dar conspirația tăcerii își avea propriile motive. Printre acestea putem să numărăm câteva.

În primul rând, războiul rece se resimțea de acum din ce în ce mai acut. Și, grație noii ideologii, tot ceea ce era pozitiv nu avea cum să fie atribuit Vestului. Astfel, a recunoaște că ajutorul atât de consistent a

venit tocmai din Statele Unite, ar fi însemnat să-i irite pe sovietici. Și nimeni nu îndrăznea să o facă, în România, ca de altfel, în toate țările aflate sub noua „lumină de la răsărit”. Tăcerea reprezenta cea mai rezonabilă soluție cu putință.

În altă ordine de idei, dacă se publicau succesele raportate de misiunea lui Șafran în străinătate, toate planurile urzite împotriva lui ar fi fost complet zădărnicate. În schimb, C.D.E., brațul partidului comunist în uita evreiască, a trecut la presiuni din ce în ce mai intense. Din capul locului i-au solicitat șef-rabinului să facă declarații politice, bineînțeles, în spiritul lor, cerându-i chiar să semneze documente de cedare a bunurilor comunitare. Refuzul dăru al șef-rabinului a atras asupra sa amenințări din ce în ce mai grave. Funcționarii comunității au primit „indicații” să nu mai colaboreze cu Șafran.

La această dată, sovieticii își aveau de acum infiltrații „consilieri” în toate compartimentele vieții, atât cele publice, cât și cele de stat. Și pentru

Mihail Ralea (primul din stânga) la o întrunire pe stadionul A.N.E.F.

brațul evreiesc a existat un asemenea „consilier“, în persoana maiorului Levy din NKVD, la care C.D.E., aflat în subordinea sa, a apelat să intervină împotriva „recalcitrantului“ șef-rabin.

Alungarea din România

Astfel, maiorul Levy s-a prezentat la locuința șef-rabinului Șafran, cerându-i pe un ton poruncitor să semneze un apel, al cărui text fusese adus de însuși Levy, prin care cerea condamnarea la moarte a șefului Partidului Național-Tărănesc, Iuliu Maniu. Șef-rabinul a respins cererea cu fermitate. O asemenea semnătură – i-a explicat maiorului Levy – ar putea da naștere la un val de antisemitism și, eventual, chiar la pogromuri. Maiorul nu a ezitat să-l amenințe pe Șafran până și cu moartea, dar, văzând că rabinul nu se lasă înduplecat, a părăsit locuința acestuia, nu înainte de a-l avertiza să păstreze secretul.

Singurul om căruia Șafran i-a încredințat taina a fost avocatul Arnold Schwelfelberg, jurist-consultul Congresului Mondial Evreiesc din România, pe care știrea l-a zguduit profund.

Dar alternativa „colaborării“ fusese propusă concomitent și altor religii (musulmani, protestanți etc.).

La 29 noiembrie 1947, Organizația Națiunilor Unite a votat în favoarea înființării unui stat evreiesc în Palestina. Mase de evrei s-au

adunat a doua zi în fața Templului Coral, într-o atmosferă de entuziasm general. Șef-rabinul dr. Șafran a vorbit cu înflăcărare, relevând marele eveniment pentru istoria poporului său.

Pentru comuniști, era picătura ce umpluse paharul. Șefului-rabin i s-a interzis părăsirea locuinței, singurul drum permis fiind doar cel spre sinagogă. Spre sfârșitul lunii decembrie a anului 1947, șef-rabinul a fost obligat să părăsească România.

Circumstanțele plecării sale au fost prezentate – cum era și firesc – foarte diferit. Argumentele prezentate, dar mai ales, documentele, mărturiile și diferitele lucrări de memorialistică aruncă astăzi o nouă lumină asupra evenimentelor.

Încă înaintea alungării, anumite măsuri luate de Ministerul Cultelor, de conducerea comunității și de alte autorități au ocolit cu bună știință persoana șef-rabinului Șafran. Cercul părea să se închidă.

Iar la 22 decembrie, președintele comunist al Federației Comunităților Evreiești din România, dr. Sandu Liebllich, a apărut acasă la Șafran cu scopul de a-i dicta acestuia o scrisoare prin care șef-rabinul anunța că a răspuns pozitiv unei invitații primite din Erez-Israel și că pleacă într-acolo, în vederea rezolvării unei chestiuni importante pentru Comunitatea evreilor din România. Scrisoarea odată semnată, șef-rabinul a fost somat să părăsească imediat țara, cu greu încuviințându-i-se chiar și așteptarea întoarcerii propriilor copii de la școală.

„Pierderea umbrelor“ se face simțită

Așa-numita metodă comunistă clasică de „pierdere a umbrelor“, ce viza persoanele care au contribuit la punerea în practică a unei măsuri de interes major, asupra cărora plana oprobiul

Tineri evrei defilează după eliberarea României

general, a fost aplicată și în cazul alungării șef-rabinului dr. Șafran. Unealta de execuție trebuia să dispară. Astfel că dr. S. Liebllich nu numai că a fost îndepărtat de la președinția Federației, dar a și fost arestat.

Dispariția activiștilor de partid care s-au ocupat de îndepărtarea șefilor de cult a fost foarte probabil consecința unor hotărâri luate de foruri superioare, poate chiar de dincolo de granițele țării. Iar scenariul utilizat în cazul dr. Șafran se repetă aidoma și în vecina Cehoslovacie.

După arestarea lui Liebllich, dr. Șafran s-a adresat marilor comunități evreiești din România, exprimându-și interesul pentru continuarea legăturilor. Dar numai în cadrul a două comunități s-au găsit persoane care să îi răspundă: profesorul Salvator Lax, secretarul comunității din Cluj, și, respectiv, rabinul Zalman din Galați. Cum se explică însă tăcerea celorlalți?!

O furibundă campanie a fost îndreptată împotriva șef-rabinului dr. Șafran, adesea însoțită chiar și de amenințări. Scrisoarea stoarsă de către Liebllich a fost difuzată la toate comunitățile, însoțită de răstălmăciri ad-hoc și invective dure la adresa „trădătorului” Șafran. Au fost convocate ședințe speciale cu președinții și secretarii comunităților evreiești din țară, în care defăimarea rabinului Șafran a devenit primul punct pe ordinea de zi.

Campania a trezit critici aspre, dar din afara României... În urma ecurilor trezite de alungarea șefului-rabin Șafran, activiștii exilați au încercat chiar să obțină de la acesta o declarație din care să reiasă că a părăsit țara de bună voie.

Cu toate că ieșirea din România era îngrădită și nici un militant sionist sau conducător evreu proeminent nu a putut nici măcar să viseze obținerea unei vize, Wilhelm Fischer, fost membru în con-

Moses Rosen

ducerea Partidului Evreiesc, dizolvat în Conducerea Congresului Mondial Evreiesc, a primit „undă verde” pentru a pleca în Elveția, cu însărcinarea specială de a se întoarce cu semnătura lui Șafran pe mult râvnita declarație.

Dar dr. Șafran a refuzat. Pentru a atenua întrucâtva suferința provocată în exterior, autoritățile române au lansat zvonul potrivit căruia dr. Șafran a fost rechemat în țară. Știrea a fost difuzată de către delegația românească participantă la Congresul Mondial Evreiesc de la Montreux (Elveția), din iunie 1948 (de altfel, și ultima reuniune a Congresului la care a mai participat o delegație a evreilor din România). „Știrea” a fost dezmințită imediat și a adus un plus negativ imaginii destul de șifonate a țării.

Alungarea șef-rabinului dr. Al. Șafran a marcat o cotitură în viața evreilor din România. Scandalul îndepărtării a devenit subiect de anchetă în diverse publicații evreiești și neevreiești din lume. ■

La ambasada Statelor Unite din Geneva, 23 iunie 1992, cu ocazia dînelui oferit de ambasadorul Morris B. Abram în onoarea marelui rabin Alexandru Șafran. De la stînga: Regele Mihai I, marele rabin Șafran, ambasadorul Abram, Regina Ana, doamna Morris B. Abram.

Avanpremieră editorială

VINNELL CORPORATION
a TRW Company

In ochiul lupi, siglele a două firme
foarte active:
Vinnell și Brookings Institution

RĂZBOINICII DIPLOMAȚI AI AMERICII

RICHARD LABÉVIÈRE

Editura „Vivaldi” a publicat anul acesta prima parte a unei cărți-document, premonitorie din multe puncte de vedere. Se intitulează *Dolarii teroarei* – Statele Unite și islamistii și aparține unui cunoscut ziarist elvețian, Richard Labévière, de la Televiziunea Suisse Romande. Ediția în limba franceză – editura Bernard Grasset – a apărut în 1999, înainte de tragicele evenimente de la 11 septembrie 2001 din S.U.A. Citind cartea, ni le explicăm în mare măsură.

Din partea a doua a volumului – a cărei traducere se află sub tipar tot la editura Vivaldi – reproducem în avanpremieră capitolul Privatizarea politicii externe a Statelor Unite. Traducerea este semnată de SANDA RÂPEANU.

Pentru a evita afaceri de tipul Irangate, o mare parte din operațiunile externe ale serviciilor secrete americane și ale Pentagonului au fost transferate unor societăți private, ale căror activități nu cad sub controlul Congresului. Dispunând de importante și diversificate surse de finanțare, majoritatea dintre ele afișează un capital de mai multe milioane de dolari. Deși conducătorii și angajații lor

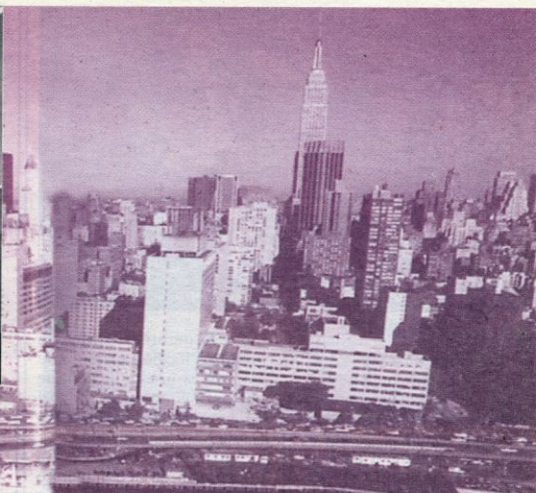
sunt îndeobște foști slujbași ai CIA, ofițeri în retragere ai „Forțelor speciale” sau foste cadre superioare ale Pentagonului, aceste societăți se feresc pe cât posibil să apară drept emanații directe ale CIA și ale Pentagonului.

Administrația americană, care a încurajat privatizarea agențiilor sale, află aici un dublu avantaj: în cazul unei „lovituri grele” sau al unei

interferențe diplomatice vătămătoare, acești parteneri „privati” își asumă dezagrementele în locul guvernului american. Apoi, într-un context de austeritate bugetară, această politică permite o substanțială scădere a efectivelor, fără a se diminua capacitatea de influențare și proiectare în afară a Pentagonului. Acesta din urmă dispune de o celulă de coordonare ad-hoc, foarte secretă, pentru

Generalul Henry Shelton, responsabilul opacului organism Socom (pe fundalul New Yorkului)

„O lume în care Statele Unite n-ar avea întâietate ar cunoaște mai multă violență și dezordine, mai puțină democrație și creștere economică. Menținerea preponderenței Statelor Unite este esențială nu numai pentru nivelul de viață și securitatea americanilor, ci și pentru viitorul libertății, democrației, economiei deschise și al ordinii internaționale.”

Samuel P. Huntington

a superviza desfășurarea acestor „operațiuni private”, și anume, The Special Operations Command (Socom; Comandamentul Operațiunilor Speciale), care asigură și interfața cu „Forțele speciale” apte să fie angajate în intervenții „mixte”, după context și nevoi.

Intervenții umanitare – pretext

Socom este un organism foarte opac. Responsabilul său, generalul Henry Shelton, definește obiectivele Socom: „Fie că e vorba să ajute la evacuarea personalului din ambasada Statelor Unite în Liberia, Sudan sau în Congo-Brazzaville, fie să difuzeze informații utile pe undele unei stații de radio montate în grabă în Rwanda, unitățile militare

speciale americane denumite «Socom» îndeplinesc un rol important atunci când caută să facă față conflictelor din Africa. Celor 47 000 de membri ai Socom având ca misiune menținerea păcii și salvagardarea unor interese economice existente în lume li se spune «războinici diplomați».”

Numai în anul 1996 Socom a asigurat intervenții în 140 de țări. „În Africa – adaugă generalul Shelton – a participat la misiuni umanitare în Somalia, Sudan, Rwanda și în Republica Democrată Congo (fostă Zair). Implicarea Socom a permis organizarea unor operațiuni de deminare la sfârșitul mai multor războaie civile, mai cu seamă în Angola, Mozambic, Rwanda și în Eritreea.”

Implicarea Socom a fost foarte importantă în timpul crizei din regiunea Marilor Lacuri, mai ales la începutul

ofensivei rebelilor din estul Zairului, ofensivă care a dus la căderea lui Mobutu Sese Seko. Socom asigură apoi misiuni de logistică: identificarea terenurilor pentru piste de aterizare, securizarea surselor de apă și a centrelor de aprovizionare.

Bineînțeles, intervenția „umanitară” sau de deminare servește adeseori drept pretext pentru misiuni militare logistice sau de-a dreptul operaționale. În 1995, mai multe cancelarii sunt informate că o societate americană de deminare, Ronco, efectuează livrări regulate de tancuri și de explozibili către armata rwandeză, în timp ce Consiliul de Securitate al O.N.U. tocmai a adoptat o serie de rezoluții interzicând orice vânzare de arme în această regiune.

Aceste societăți private au schimbat cursul războaielor din

Fidel Castro în 1959, anul victoriei

fosta Iugoslavie. The Military Professional Resources Inc. (MPRI; Resursele militare profesionale, societate anonimă) a creat aproape în totalitate și a instruit armatele croată și bosniacă. Avându-și baza la Alexandria, în statul Virginia, MPRI a fost înființată de un general în retragere al armatei americane, Vernon Lewis, în 1987.

„Ajutorul” are efecte imediate. La numai trei luni după implicarea MPRI, armata croată, până atunci foarte dezorganizată, dezlănțuie o serie de ofensive victorioase. În cursul celei mai importante, „The Lightning Storm” („Furtuna cu fulgere”), îndreptate împotriva regiunii Krajna, sute de sate sârbești sunt prădate și arse, sute de civili violați și uciși și circa 160 000 de persoane deplasate.

Ultima armă a Congresului

Ken Silverstein identifică alte două societăți deosebit de active în cadrul celor mai sensibile dosare ale Pentagonului și Departamentului de Stat: Betac și Vinnell. Creată în 1980, în momentul când tentativa de eliberare a ostaticilor americani din Teheran a eșuat, Betac supervizează unități de elită specializate în operațiuni clandestine, mai cu seamă în

lupta antiteroristă, formarea polițiilor locale, operațiunile antidrog și în alte misiuni de pază și securizare. Vinnell asigură formarea cadrelor din Garda Națională saudită.

„Influența intelectuală înlocuiește de acum înainte «diplomația canonică»”, scrie foarte la subiect Robert Steele, președintele societății Open Source Solutions Inc. Cu sediul la Oakton, în statul Virginia, societatea lui „fără scop lucrativ” propune servicii de consultanță pe termen scurt organismelor guvernamentale și întreprinderilor care doresc să-și îmbunătățească sistemele de obținere de informații. Fost specialist al serviciului civil de investigații pe lângă corpul de infanterie marină (Marines), fost ofițer al CIA, Robert Steele adaugă: „O țară care pune la dispoziția unor țări terțe producția sa intelectuală de calitate își îmbunătățește statutul politic internațional.”

În afara tematicii consensuale a drepturilor omului, aceste noi tehnici de influență acționate de administrația americană urmăresc în mod activ, de câțiva ani, să promoveze apărarea minorităților religioase. Se face aici legătura cu punctul de vedere oficial al Departamentului de Stat asupra „islamismului moderat”, solubil în democrația și economia de piață. Mai multe

think tanks (rezervoare de idei) au inaugurat de curând, mai ales la Universitatea Harvard, programe anume dedicate „geopoliticii sentimentului religios”.

„Domeniul religios este de acum înainte o prioritate a auxiliarelor privați ai administrației americane”, explică un diplomat american în post la Paris, deoarece favorizează pârgușii de influență de două ori benefice. Ele sunt puternici vectori de răspândire a principiilor economiei de piață. În afară de vechea suspiciune catolică față de acumularea de capital, majoritatea configurațiilor spirituale contemporane constituie aliați obiectivi ai capitalismului.

O armă cu două tălșuri

În cadrul unei astfel de politici externe foarte heteroclite, înmulțirea „regimurilor de sancțiuni economice” rămâne ultima armă a Congresului republican, o armă din ce în ce mai contestată, care nu poate să facă abstracție nici ea de înfruntarea contradictorie a lobby-urilor și a altor interese private. Peste 75 de țări, adică trei sferturi din populația lumii, sunt astăzi afectate de sancțiuni economice provenite din decizii americane. Utilizate de peste o sută de ori din 1945, dintre care de 61 de ori de la sosirea lui Bill Clinton la Casa Albă, acestea urmăresc scopuri multiple: să descurajeze proliferarea nucleară, să demonstreze rețelele teroriste, să oprească traficul de droguri, să prevină o agresiune armată, să înlocuiască unele guverne, să lupte împotriva persecuției religioase, să protejeze mediul înconjurător, să promoveze drepturile omului și să cucerască anumite părți de piață.

The Brookings Institution, unul dintre „rezervoarele de

idei" apropiate de Pentagon și de Departamentul de Stat, a fixat un fel de cod de bună utilizare a sancțiunilor. Principalul redactor al codului, Richard N. Hass, recomandă în primul rând să se evite unilateralitatea, căci aceasta nu descurajează statele sancționate să caute alternative. Exemplele Cubei și Nigeriei sunt elocvente. „Trebuie să se evite, explică profesorul Hass, fenomenul «sancțiunilor secundare», ca de pildă cele impuse Canadei și europenilor atunci când refuză să susțină Washingtonul împotriva Cubei, Iranului sau Libiei. Sancțiunile trebuie să fie aplicate la obiect; de exemplu, în caz de proliferare nucleară, e vorba să fie loviți furnizorii de produse sensibile și autorii de transferuri ilicite de tehnologii, și nu să fie suspendate toate relațiile diplomatice cu statele implicate. Ar trebui să prevedem întotdeauna clauze de exceptare umanitară, cum ar fi în cazurile dificile ale Cubei și Irakului, adaugă Richard Hass. De altfel, și în colaborare cu Congresul, e vorba să se justifice mai bine motivele alegerii unei sancțiuni anume, conform clauzelor prevăzute

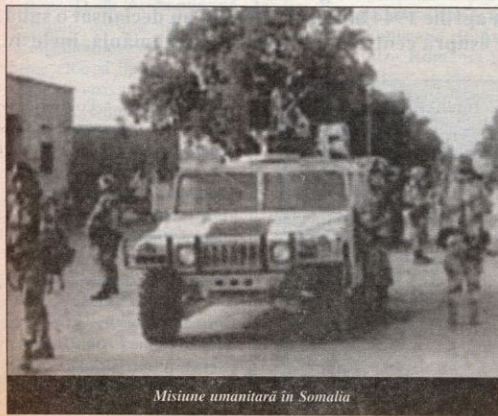

Mai 1978. Zairul cere ajutor S.U.A. pentru a opri invazia fostilor jandarmi katanghezi

de Sanctions Reform Act, și să se includă totodată o strategie de ieșire din regimul sancțiunilor, ceea ce ar fi trebuit să se facă pentru Pakistan și India, după măsurile luate în urma experiențelor nucleare efectuate de fiecare dintre aceste țări. În fine, Președintele [Statelor Unite] ar trebui să poată suspenda ori pune capăt unui regim de sancțiuni dacă securitatea națională sau interesele superioare ale Uniunii sunt în joc.”

În concluzie, Richard Hass cheamă la „o politică mai puțin reactivă, transformând sancțiunile economice într-o unealtă serioasă a politicii externe, care să evite contradicțiile în luarea de hotărâri și în opțiunile privind politica externă a Americii.”

Mereu gata să îmbrace uniforma de jandarm, Statele Unite, care înmulțesc sancțiunile economice, ajung să se izoleze, ceea ce merge desigur împotriva „diplomației negotului”. Prin acest apel sistematic la sancțiuni, chiar politicile de luptă împotriva terorismului sunt încorsetate de constrângerile afacerilor, de războaiele comerciale și de apărarea „sacrosanctelor interese americane”. Această politică este o armă cu două tăișuri: până și Congresul, confruntat în permanență cu puternicele lobby-uri de afaceri, a sfârșit prin a admite acest lucru. Camera de înregistrare a unor legi rezultând dintr-o juxtapunere de interese personale și adesea contradictorii, Congresul trebuie să se supună și el logicii de privatizare ce stă la baza ansamblului procesului de decizie în materie de politică externă. ■

Misiune umanitară în Somalia

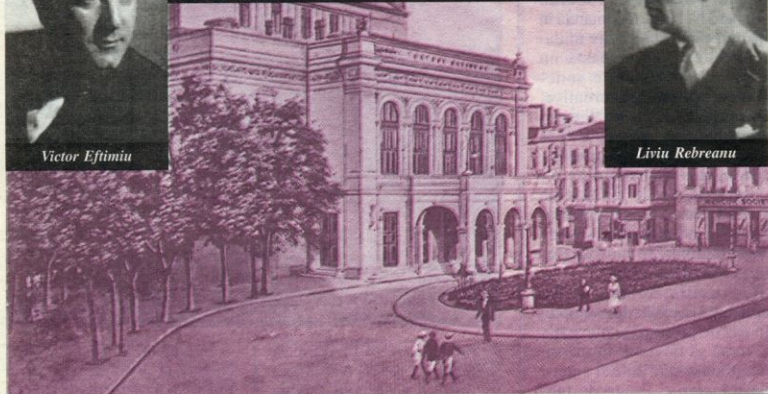

Victor Eftimiu

1944

Liviu Rebreanu

TRAGEDIA TEATRULUI NAȚIONAL DIN BUCUREȘTI

IONEL ZĂNESCU, GABRIEL CONSTANTIN

Schimbările de pe frontul de răsărit și ofensiva sovietică din primăvara anului 1944, mai ales după căderea apărării orașului Cernăuți, la 27 martie 1944, au silit guvernul român să ia măsuri grabnice pentru protejarea unor valori naționale. În plus, din aprilie 1944 aliații occidentali au declanșat o suită de bombardamente aeriene asupra centrelor strategice din România, inclusiv Bucureștii.

Pentru protejarea numeroaselor instituții și, la nevoie, evacuarea acestora, au luat ființă două comandamente speciale: Mobilizarea, Organizarea Națiunii și Teritoriului și, respectiv, Comandamentul Apărării Pasive (C.A.P.). La 28 aprilie 1944, C.A.P. cerea conducerii Teatrului Național din București să comunice numărul de proiectoare și grupuri electrogene existent, pentru a fi folosite în caz de bombardament aerian.

Intensificarea bombardamentelor aeriene americane a determinat autoritățile superioare ale statului să evacueze bunuri de patrimoniu între care și cele provenind de la Teatrul Național. Primul lot, și cel mai consistent, va pleca la 26 aprilie spre Curtea de Argeș, conținând diverse bunuri ale teatrului. Cel de-al doilea, va porni din ordinul Marelui Stat Major al Armatei, la 12 iulie 1944, spre Sinaia, cu destinația vila Furnica.

Dintr-o adresă a Poliției orașului aflăm că bunurile au fost depozitate într-o vilă liberă, din str. Furnica nr. 15, cu spații mari, atât la parter cât și la etaj.

În urma actului de la 23 august 1944, aviația germană, drept represalii, bombardează Capitala. În ziua de 24 august, la ora 9.22, cinci escadrile formate din câte 30 aparate Heinkel atacă zona Palatului Regal, printre primele clădiri lovite fiind și Teatrul Național. Bombardamentele continuă

până la 26 august. În urma lor, Teatrul Național a ars aproape complet.

Victor Eftimiu – somat

Peste numai o lună, teatrul bucureștean primește lovitura de grație: se dispune ca o parte din bunurile sale să fie cedate Uniunii Sovietice în contul despăgubirilor de război.

Pentru a vedea modul cum Teatrul Național a fost vitregit de o parte din zestrea sa, trebuie derulat firul evenimentelor, între anii 1941-1944. În 1941, Comisia de Capturi din Odessa a cerut Direcției Generale a Teatrelor să trimită un delegat pentru a recepționa bunurile teatrale capturate. Pentru preluarea lor, Liviu Rebreanu, în calitate de director general al teatrelor, l-a delegat la 23 decembrie 1941 pe inspectorul Aurel Chirescu. După ce materialele au fost aduse la București, le-a inventariat și evaluat o comisie, formată din patru persoane, salariate ale Teatrului Național.

Cele 41 de lăzi conțineau: costume, cortine, plane, instrumente muzicale, steaguri, arme albe și de foc, proiectoare, diverse aparate și accesorii etc. După inventariere, potrivit dispoziției lui Liviu Rebreanu, lăzile au fost dirijate spre unități teatrale din țară: la Teatrul Național din București au ajuns 16, la Opera Română din București – 7, la Teatrul Național din Iași – 7, la Direcția Generală a Teatrelor București – 6 ș.a.m.d. De asemenea, unele unități teatrale din țară au primit câteva plane, tot de la Odessa, dar de data aceasta distribuite direct de Comisia

de Capturi din Ministerul Apărării Naționale.

Sovieticii vor face mare caz și de unele bunuri din Cernăuți, transportate la Teatrul Național din Craiova. Ei au pretins că în perioada 1940-1941, când Cernăuți s-au aflat sub ocupație sovietică, au fost aduse la Teatrul Național din oraș „multe cortine, sufaturi, perdele, costume... etc.” din Ucraina. Prin delegatul său Anton Balotă, inspector general al teatrelor, Liviu Rebreanu a făcut numeroase demersuri pe lângă autoritățile militare românești din anii 1941-1942, apoi pe lângă guvernământul Bucovinei, ca aceste bunuri să rămână în proprietatea teatrului din Cernăuți. Ulterior, Ștefan Botoiu, directorul Teatrului Național din Craiova, prin relațiile sale, a obținut aceste bunuri, fără a anunța Direcția Generală a Teatrelor. La aducerea lor în țară, bunurile nu au fost inventariate și evaluate, lăsând ulterior sovieticilor posibilitatea „de a cântări numărul lor”, precum și valoarea la cursul anului 1941, după bunul plac.

La 12 septembrie 1944, se semnează Convenția de Armistițiu dintre România și

Uniunea Sovietică, iar Comisia Aliată de Control (Sovietică) își intră în atribuții. La 21 octombrie, colonelul Sigalin, Șeful Secției Economice de pe lângă Comisia Aliată de Control, îl somează pe Victor Eftimiu, noul director general al teatrelor, să predea de urgență toate bunurile teatrale luate din Odessa, urmând ca toate teatrele din România care au beneficiat de astfel de bunuri să le aducă spre centralizare la București. Mai mult, reprezentanții sovietici din Comisia Aliată cer, după caz, să fie returnate și eventualele bunuri capturate de armata germană și aflate în custodia teatrelor românești. Așa cum reiese din adresa nr. 1 091 din 28 noiembrie 1944, conducerea Teatrului Național din București informează „că în patrimoniul nostru n-a intrat nici un material provenit de la armata germană”.

Odessa – București și retur

La 17 noiembrie 1944, comisiile însărcinate cu inventarierea și evaluarea bunurilor ce urmau să plece în Uniunea Sovietică raportează că și-au încheiat lucrările, urmând ca

Calea Victoriei în fața Teatrului Național

obiectele să fie adunate la București și să primească avizul de expediere.

Comisia Aliată de Control, cu sediul în str. C.A. Rosetti nr. 21, prin colonelul Iliin, își manifestă nemulțumirea că reprezentanții săi nu au participat nici la inventarierea și nici la recepționarea bunurilor teatrale ambalate deja în lăzi.

În consecință, se numește o comisie sovietică, formată din patru membri, care în afară de București, se deplasează la Iași, Timișoara și Craiova, pentru a face verificările de rigoare. Obiecțiile acesteia au fost destul de dure. Mai întâi, s-a cerut ca bunurile sovietice care s-au mai aflat în Teatrul Național din București, în momentul distrugerii acestuia de către aviația germană, să fie înlocuite cu altele noi. La fel s-a întâmplat și la Iași, unde o parte din bunurile teatrului au fost distruse sau piedute în timpul evacuării, pe rând, la Jimbolia și apoi la Drăgășani.

Au urmat verificarea și „cercetarea cu amănunțime a întregului inventar”, care a stârmit nemulțumirea comisiei sovietice. Aceasta a cerut ca toate obiectele și materialele uzate, mai mult s-au mai puțin, să fie înlocuite cu altele noi sau cu echivalentul lor în obiecte ce aparțineau Teatrului Național din București sau celor din țară.

Personalul sovietic din comisie și-a ales după bunul plac tot ce a vrut în teatrele din țară și, în special, în cel din București.

A fost un adevărat jaf, deoarece aproximativ 85-90% dintre piesele aduse inițial de la Odessa au fost înlocuite cu altele din teatrele noastre sau nou cumpărate. S-a mers până

Portalul teatrului în 1928

acolo, încât Direcția Generală a Teatrelor, Operelor și Spectacolelor a fost nevoită să facă un împrumut special de la Ministerul de Finanțe, pentru a le înlocui pe cele refuzate de comisia sovietică.

În consecință, Teatrul Național din București, după ce și-a pierdut imobilul, a pierdut și averea mobilă, adunată cu mari eforturi pe parcursul unui secol.

Din ultimul inventar general al Teatrului Național din București, făcut în anul 1941, reiese că teatrul beneficia de bunuri mobile în valoare de 171 900 153 lei și bunuri imobile în valoare de 33 050 005 lei, ceea ce ne duce la concluzia că acestea, numai la nivelul aceluiași an, constituiau o adevărată avere patrimonială.

La data de 12 și, respectiv, 14 decembrie 1944, Victor Eftimiu, care între timp fusese numit director general al Teatrului Național și Operei Române din București, desemnează delegați ce urmează să însoțească trenul ce se va deplasa în Uniunea Sovietică. Cel însărcinat cu predarea

lăzilor este inspectorul Aurel Chirescu, același care, ca o ironie a soartei, le-adusese de la Odessa la București. Din delegația de însoțitori mai făceau parte doi angajați ai Teatrului Național din București: Carol Albu – mașinist, și Nicolae Grideanu – camerist.

Din foaia de trăsură (ordin de transport), emisă la 15 decembrie 1944 de Direcția Generală a Teatrelor și Operelor Române, reiese faptul că trenul a plecat la această dată pe ruta București-Kiev-Petrovka, fiind însoțit și de o delegație a Comisiei Aliate (Sovietică). La destinație, bunurile au fost predate Direcției Artelor din Ucraina.

Puțin mai târziu, la 22 decembrie, Victor Eftimiu informa laconic Ministerul Cultelor și Artelor: „...vă facem cunoscut că obiectele distruse sau uzate au fost înlocuite cu altele similare, așa cum a cerut delegația sovietică... și numai astfel, noi am reușit să aducem la bun sfârșit întreaga operație de predare a tuturor obiectelor și materialelor primite în 1941 de la Odessa”. ■

UN TEATRU ROMÂNESC LA TIRASPOL

Un adăpost pentru Thalia...

Regele Mihai întâmpinat de primarul oraşului

IONUȚ NICULESCU

Despre existența vremelnică a unui Teatru Național românesc la Tiraspol, în Transnistria, după ocuparea Odesei (16 octombrie 1941), nu s-a scris nimic până azi, la noi.

Câteva hârtii de cancelarie, afișe, fotografii și programe ilustrând activitatea Teatrului Național românesc din Tiraspol (12 septembrie 1942-1 ianuarie 1944) au intrat în colecțiile Muzeului Teatrului Național din București în anul 1966.

Imul politic basarabean Pan Halippa, stabilit la București, recomanda pentru achiziționare lui Zaharia Stancu, pe atunci directorul Teatrului Național, documente provenind de la publicistul Dominte Timonu, fostul director al teatrului din Tiraspol, convins că acest material „va fi util pentru viitoarea istorie a teatrului românesc”.

Pan Halippa publicase în revista *Viața Basarabiei*, din aprilie 1942, un amplu articol menit să impulsioneze deciziile oficiale: *Pe când teatru românesc în Basarabia și Transnistria?*

Sunt impresii din „vizitele repetate pe care le-am făcut în mai multe centre ale Basarabiei, după eliberarea ei de sub stăpânirea de blestem a bolșevicilor...” Localnicii au dorința „de a vedea cât mai curând reluarea preocupărilor culturale de altădată, printre cari și reprezentațiile de teatru românesc care să-i mai dezmoștească pe oameni din toropeala sufletească în care i-a lăsat tăvălugul sovietic cu toate practicile lui uluitoare și obositoare până la anihilarea voinței de a trăi”.

Trecând Nistrul și străbătând ținutul până la Bug, Pan Halippa avertizează că „teatrul

românesc în Transnistria ar fi și o școală bună pentru deprinderea limbii românești, ceea ce nu-i un lucru de prins într-o provincie de moldoveni buni, dar care n-au avut posibilitatea să-și facă școala în limba bogată și frumoasă în care s-a scris tot ce are mai înalt și mai adânc cultura neamului nostru”.

Dar încheia cu amărăciune: „Instituțiile și oamenii de la cari atarnă lucrul acesta n-au făcut încă nimica pentru organizarea de reprezentații teatrale [...]”

La 15 iulie 1942, direcțiunea teatrului din Tiraspol (mai bine spus, funcționarul care administra clădirea) primește, în fine, *Deciziunea* nr. 1259: „Noi, Ion Antonescu, mareșal al României, Comandant de Căpetenie al Armatei, prin prof. G. Alexianu, guvernator civil, văzând necesitatea organizării teatrelor din cuprinsul Transnistriei; pe baza deplinelor puteri acordate prin *Decretul* nr. 1 din 19 august, dat la Tighina, decidem: *Art. I.* Pe baza prezentei deciziuni se organizează teatrele în tot cuprinsul Transnistriei, clasificându-se în teatre naționale și în teatre comunale [...] *Art. IV.* Teatrele

devenite teatre naționale vor intra în sarcina Guvernământului și, în consecință, locurile teatrelor, împreună cu tot mobilierul, decorurile și rechizitele teatrale vor fi afectate Guvernământului...”

Încă de la finele anului 1941, Dominte Timonu a fost mobilizat pe loc, la Tiraspol, pentru a pregăti organizarea teatrului local. În memoriul înaintat demnitarilor Traian Herseni și Liviu Rusu, el înfățișează dezolanta realitate: „Când am intrat pentru prima oară în această clădire, Teatrul Național din Tiraspol era cu geamurile sparte, pustiu și cu zăpadă pe fotolii. Prădat de ultima bucată de scândură, cu fotoliile tăiate, devastat și murdar, așa cum se prezentau mai toate clădirile de pe urma războiului...”

Directorul Timonu obține fonduri pentru reparații, utilizează teatrul cu mobilier și decoruri aduse de la Odessa, angajează meșteri pentru atelierele instituției.

La începutul verii lui 1942, sala putea fi pusă la dispoziția trupelor de teatru din țară. Avem informații puține despre turneele bucureștene, câte vor fi fost. S-au încumetat să ajungă până aici trupa de revistă a lui Tânase și un ansamblu condus de George Vraca.

Actorii ieșeni au fost mulțumiți de primirea făcută și istoricul Andrei Oțetea, directorul Naționalului din Iași, îi scrie la 25 iulie 1942 lui Timonu: „Reacțiile spontane și inteligente ale publicului ne-au dovedit că spectatorii transnistreni au o remarcabilă vocație teatrală și cunosc destul de bine limba românească pentru a prinde toate nuanțele textului. Teatrul Național din Tiraspol are deci terenul pregătit pentru o rodnică activitate culturală și națională.”

Teatrul își constituie și o trupă proprie. Tot Dominte Timonu își

amintește: „[...] Au început să se prezinte la teatru foștii actori moldoveni, în ochii și glasul cărora am ghicit dorința lor adâncă de a se reîntoarce și munci aici, în clădirea și pe scena de care erau atât de mult legați.” Schema de încadrare a personalului artistic nefiind definitivată, actorii au fost angajați ca paznici, curieri, fochiști etc. Numele lor ne sunt străine: A. Ciocărlan, Vlad Nani, Arcadie Plăcintă, Tanți Duca etc.

Se lucrează cu entuziasmul pionieratului și, la 12 septembrie 1942, bate gongul inaugural. Invitat de la Iași, actorul Aurel Ghițescu interpretează rolul lui Ion Nebunul din drama lui I.L. Caragiale *Năpasta*. Premiera se succed cam la o lună, timp de un an: *Poemul Unirii* de Zaharia Bârsan, *Doctor fără voie* de Molière, *Ariciul și sobolul* de V. Efimiu, *Încurcătura* de A. de Herz. În total, nouă titluri, cu peste o sută de reprezentații.

Naționalul din Tiraspol organizează și festivaluri artistice pentru ostași, la sediu și pe front, cu recitări, scenete, fanfară, cu participarea corului „Doina Bugului”.

Dar, odată cu înființarea Teatrului Național din Odessa (23 decembrie 1943), teatrul din Tiraspol și-a închis porțile. Sala e ocupată de ansambluri germane.

Într-un memoriu adresat primăriei, actorii rămași pe drumuri cer sala unui cinematograf pentru a deschide un „teatru municipal”.

Este ultimul document, din 9 ianuarie 1944, din mapa cu actele care perpetuează amintirea unui Național românesc la Tiraspol. În luna martie 1944 și actorii români din Odessa se vor întoarce la Iași și București, temători să nu-i surprindă primele unități ale armatei sovietice în ofensivă. ■

Stradă tiraspoleană în 1941

Sinaia la fine de veac XIX: Parcul...

Ion Luca Caragiale

Alceu Urăchia

... și strada Poștei

CARAGIALE LA SINAIĂ

VASILE ALCEU URĂCHIA

I.L. Caragiale, de la a cărui naștere s-au împlinit 150 de ani și alți 90 de la trecerea în neființă, a rămas în amintirea contemporanilor nu numai prin creațiile sale, ci și prin felul de a fi, prin umorul și inteligența sa, prin cultul prieteniei, pasiunea pentru muzică, talentul de gazetar, superstițiile, ticurile și vorbele de duh.

Între prietenii statornici – Eminescu, Vlahuță, Delavrancea, Dobrogeanu-Gherea, C. Bacalbașa, pictorul Nicolae Grigorescu și mulți, mulți alții – s-au aflat și istoricul Vasile Alexandrescu Urăchia (Magazin istoric, nr. 8/1980, 9-12/1984) și fiul acestuia, Alceu Urăchia. Cel din urmă era medic la Sinaia și autor, între altele, al unor volume de schițe umoristice, unele semnate cu pseudonimul Iodoform. Caragiale și-a petrecut multe veri la Sinaia, închirind pentru familia sa o vilă în perioada vacanțelor.

Nepotul lui V.A. Urăchia și fiul lui Alceu, Vasile, s-a aflat în dese rânduri în familia lui Caragiale, copilărinte cu Luca, băiatul cel mai mic al dramaturgului. Multe dintre amintirile sale din copilăria din Sinaia și despre Caragiale, Vasile Alceu Urăchia le-a publicat, la anii senectuții, în 1969, în volumul Schițe memorialistice.

Din notațiile sale, ni se relevă un Caragiale atent părinte și cap de familie, îngăduitor cu șoșile copiilor, îngrijorat peste toate când aceștia se îmbolnăveau, jovial și plin de farmec între prieteni și cei simpatizați, sarcastic cu ignoranții, răuvoitorii, cu îngâmfații, sensibil, melancolic adeseori.

În colecțiile Cabinetului de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române se păstrează alte câteva pagini, inedite, de evocări memorialistice ale lui Vasile Urăchia. Reproducem din acestea câteva fragmente, cu ortografia actualizată. Precizările din paranteze drepte ne aparțin.

I. LĂCUSTĂ

• Efectul vopselei cu clei asupra pantalonilor pianistului • Când un polițist între două țuici sare un gard • Cum i-a înverzit maestrul mustățile lui Azdruhal Măciucă • Diferența între Beethoven și Nae Ciupitu • Atacul albinelor la... sediul gândirii • Baraca inspirației • „Amantii naturii” și frigăruile de pui

În fiecare vară izbucneau în Sinaia cazuri sporadice de scarlatină, tuse măgărească, pojar, germenete fiind adus de numeroșii țigani cerșetori, lingurari și zmeurari cari sălășluiau în jurul gunoierilor în condițiuni mizere și veneau mai cu cerșitul, mai cu vândutul, în Sinaia.

Față de această amenințare la sănătatea copiilor, C.C. [cuconul] Iancu a luat o hotărâre eroică, pe care imediat a comunicat-o soției sale: „Madam' Caragiale, să nu mai prind copii prin parc, să nu mai iasă pe poartă”. „Bine Jean, așa să fie, dacă zici tu”.

Pe noi, copiii, această opreliște ne-a lăsat indiferenți, deoarece nu ne duceam niciodată în parc și pogonul de fâneată, completat cu pădurea și muntele din spatele casei, ajungeau cu vârf și îndesat zben-guielilor noastre. Când oboseam jucându-ne, ne urcam pe costișe câțiva zeci de metri, unde pozeam pe o bancă și la o masă de brad.

Din păcate, noi, copiii, căpătaserăm niște vâpșele cu clei pentru pictură și zugrăvisem fel și chip atât pe masă, cât și pe bancă, mai ales pe bancă.

Vâpșeaua era încă proaspătă când maestrul împreună cu prietenul său Dimitriu [maestrul Metronomidis, pianist, prietenul lui Caragiale] porniră să

facă o plimbărică până la banca cu pricina.

Ne-am dat imediat seama de ceea ce se va întâmpla, dar am tăcut chitic, ascunși pe după pomi, așteptând desfășurarea evenimentelor.

Unul ajutând pe celălalt, C.C. Iancu mai sprinten, maestrul Metronomidis găfâind și asudând, au ajuns la bancă, unde neîntrecutul interpret al lui Beethoven se așează din plin pe partea vâpsită a băncii, iar C.C. Iancu mai la capul scândurii pe o parte curată. După un mic taifas însoțit de țigărușa respectivă, C.C. Iancu se ridică sprinten în picioare. Dom' Mitică dă să-l imite. O opinteală, două, trei... nimic, parcă era prins în șuruburi.

Ecaterina I. Caragiale (dreapta), Cella Delavrancea și Paul Zarifopol

În fine, o sfortare mai serioasă, o tracțiune energică din partea lui C.C. Iancu și maestrul Metronomidis decolează, prezintă pe fundul pantalonilor cel mai frumos batic pe care l-am văzut vreodată.

Abia stăpânindu-și râsul, pentru a nu nemulțumi și mai mult prietenul său care și fără aceasta era o fire susceptibilă, au scoborât spre casă, unde cu belșug de benzină și terepentină pantalonii lui Dom' Mitică și-au recăpătat aproximativ culoarea primitivă [primară].

În nemărginita sa bunătate, C.C. Iancu s-a mărginit să ne dojenească și aceasta a făcut-o mai mult de ochii prietenului său; în schimb, maestrul Metronomidis multă vreme nu ne-a băgat în seamă, pentru noi cea mai grea pedeapsă.

În schimb, altădată am fost urechiați serios și iată în ce împrejurare.

Fiind multă turbare în Sinaia, se dăduse ordin ca toți câinii hoinari să fie împușcați. Un sergent de stradă sinaiot, a cărui principală caracteristică era de a fi veșnic între două vinuri, sau mai exact între două țuici, a vrut să împuste un astfel de câine. Pentru aceasta s-a luat după dobitoc, dar câinele a trecut prin spărtura unui gard și a tulit-o.

Reprezentantul autorității publice, în loc să treacă

și el pe unde a trecut câinele, a vrut să sară gardul. Gardul, putred fiind, s-a prăbușit fără cel mai mic respect pentru reprezentantul ordinii publice, care, de mânia, așa cum era lungit pe jos, a golit revolverul trăgând la întâmplare și vărsându-și necazul pe niște nevinovate geamuri.

Noi copiii, fără să ne dăm seama de pericol, stăteam în zona de tragere și făceam mare haz de această întâmplare; atunci am fost serios scuturați pentru lipsa instinctului de conservare.

Așa trecea zi după zi, fără ca noi să ieșim din curte, ca nu cumva să ne molipsim de vreo boală, până când C.C. Iancu se hotărî să ne educe ochiul și mâna și luând pe fiul său Luca (Luki) în dreapta și pe mine în stânga, am purces la Hristache, cârciumă și cafenea situată pe șoseaua națională. Acolo am căpătat primele noțiuni de biliard, învățând cum se ține corect tacul, cum se dă un efect; bila trebuia să urmeze linia trasată cu cretă pe postavul biliardului și să descrie exact unghiul dinainte trasat.

Operațiunea fiind îngreuiată pen'ru noi de faptul că biliardul era prea înalt, un pic de băcănie a fost mobilizat să ne urmărească cu un scaunel de pe care să ajungem la înălțimea necesară. Toate acestea se petreceau în ochii atenți ai unei asistențe din cari îmi amintesc: Ghiță Cârliș, decanul hamalilor din

gară și băutor nr. 1 al țuicii, Tănăsica Verzeanu, profesor de muzică, Belu, proprietarul vilei în care locuia C.C. Iancu, iar în planul al doilea un pâlce de țigani temerari cari se cinsteau cum se cuvenea după terminarea vânzării.

Soarta a vrut să nu luăm nici scarlatină, nici pojar, deși zilnic ne întâlneam cu zmeurarii.

La câțiva timp după aceasta, C.C. Iancu se adresă triumfător soției: „Vezi Dindino dacă m-ai ascultat și n-au fost copiii în parc, au scăpat teferi!...”

Cu ocazia lecțiilor de biliard, atât maestrul cât și noi, copiii, am aflat rețeta exactă a unui adevărat ceai rusec, de la profesorul Verzeanu.

„E foarte simplu, C.C. Iancule; ici una sută grame de rom, da să fie de Brema

[Bremen], dă-l bun, apoi pui puțin ceai și ceva apă. E suveran pentru orice răceală...”. Și mereu era răcit Verzeanu.

În Sinaia se plătea în timpul sezonului o taxă zisă de muzică. Într-o după-amiază se prezintă perceptorul respectiv, scoate un chitanțier și adresându-se lui Caragiale, îi cere achitarea. „Da, cu plăcere, dar să-mi plătești și tu biletele astea de concert”, zice C.C. Iancu, scoțând niște bilete vechi din portofel. „Păi, eu nu mă duc la concerte, C.C. Iancule, de ce să le plătesc?”, „Dar pe mine, de multe ori m-ai văzut ascultând muzica din parc? Dacă îmi ceri mie să plătesc pentru o muzică de care eu mă feresc de ce n-ai plăti și tu pentru un concert la care nu te duci?”

Vizibil încurcat de logica lui Caragiale, perceptorul rămase câteva clipe pe gânduri, apoi clădi un nou asalt. „Nu se poate una ca asta C.C. Iancule, trebuie să plătești că toată lumea plătește.” Atunci Caragiale îi replică împăciuitor. „Uite ce e, nici toate ale popei, nici toate ale preotesei. Vino de vreo două-trei ori cu muzică în curte, să îmi faci o câtare-două și apoi îți plătesc.”

Nici perceptorul n-a venit cu muzica, dar nici maestrul n-a plătit taxa.

Un alt perceptor sinaiot, holtei tomnatec, dar totuși rămas cu inima tânără, plecase la Ploiești, după treburi, cu mustața sură și se întorsese de

acolo cu o mustață neagră ca pana corbului, așa de neagră, încât bătea în albastru. E ușor de închipuit ce succes a obținut când, foarte țănoș, s-a prezentat la băcănia Matheescu la ora rituală a țuiculiței.

Din toate colțurile camerei, ca focuri de artificii, tâșneau glumele pe seama nepotrivitelor mustați. Aici trebuie să vă spun că acele mustați, chiar nevăpsite, erau impresionante și prin forma și prin volumul lor, groase și stufoase la bază de să-l faci gelos pe reposatul Franz Iosef, se isprăveau în furculiță ascuțită, bine ceruite cu alifie de măduvă de bou și ținute în fiecare zi într-o plasă menită să le îndrepte vârfulurile cât mai sus, ca zeci de inimi feminine să se înșiruiască la aceste temute frigărui.

Văzând perceptorul nostru ce succes nedorit întâmpină, se dă pe lângă Caragiale și-i strecoară discret: „Ce-i de făcut, C.C. Iancule?” „Nimic altceva – fu răspunsul – decât să îmbătrânești la loc.” „Bine, bine, dar cum?” „Lasă-ți dau eu o rețetă.” Temeneli, ploconeli, mulțumiri „etern”. În sfârșit, pleacă perceptorul, cu rețeta, o face, o aplică. Rezultatul?... Rezultatul a fost peste așteptările... perceptorului, dar conform cu ale maestrului: vâpseaua din negru a virat în verde, dar ce verde!

N-avuseze Sinaia de când e așa spanac verde, așa mușchi verde.

Desperat, perceptorul nostru, nemaiîndrăznind să iasă din casă, trimite un vătășel cu un bilețel la C.C. Iancu să întrebe ce e de făcut.

Răspunsul fu lapidar: „ori razi, ori pleci”. Și a doua zi notabilitățile sinaiote comentau cu înfrigurare îmbolnăvirea și plecarea subită în concediu a d-lui Azdrubal Măciucă, perceptor cl. I.

După cum am spus, maestrul Dimitriu, profesor de pian la Conservatorul din București, era un neîntrecut interpret al lui Beethoven, iar Caragiale un pasionat admirator al muzicii, în general, și a lui Beethoven, în particular; de altfel, toată familia, „Carageleștii” cum spunea maestrul, avea aceeași pasiune.

Într-o seară cu lună splendidă, se fac pregătirile necesare, se deschid ferestrele. Maestrul Metronomidis se lasă înduplecat, se așează la

clavir, Caragiale alături și, mai eterată ca niciodată, începe să răsune vestita sonată a lui Beethoven la lumina Lunei.

Deodată, în timpul unui andante, se aude o voce groasă și cam răgușită. „S-avem pardon C.C. Iancule, da ce e tapajul ăsta? Am venită în viligiatură să ne odihnim, nu să miorlăim la lună ca mătăle.”

Aruncându-ne ochii pe freastră, ce să vedem? O matahală de om în cămașă de noapte națională cu bibiluri, întruchipare aproape ideală, atât era de exactă, a unui erou caragealesc, proaspăt scoborât din *O noapte furtunoasă*.

De răspuns, am răspuns închizând geamurile, iar matahala cu pași grei a trecut drumul, reluându-și somnul chinuit de o groaznică luptă intestinală între mititeii, sarmalele, plăcinta cu mere și pepenele verde îngurgitați la masa de seară.

Câteva zile au umblat misterios, cutreerând Valea

Prahovei de la Ocina până la Bușteni, emisari ai lui Caragiale. Rezultatul a apărut în persoanele lui Vasile Buzatu, renumit muscalagiu (cântând cu naiul) și Nae Ciupitu, zis Cimpoeu, după cum îl arată numele, cântăreț din cimpoi.

După ce mi i-a încălzit cu

„Caragiale berar”, desen de epocă

câteva ciocane de țuică, ceva gustări și câte o patacă de cinci franci [monetă de cinci lei], C.C. Iancu a adus muzicanții acasă și i-a instalat în balcon cu misiunea de a cânta „să se cutremure munții și să hăulească văile”.

Noaptea era frumoasă, Luna strălucea pe cer; doar Luceafărul mai cuteza să-și arate capul, iar noi eram în așteptarea reacțiunii vecinului. Mult n-a durat, asemenea cacofonie ar fi trezit și morții. Sculat de miorlăitura sfâșietoare a cimpoiului completată cu vâică-reala naiului, apare din nou aceeași matahală, se auzi din nou aceeași voce groasă și răgușită: „Așa da, mai zic și eu, C.C. Iancule”.

În tabăra noastră, un moment de stupeoare generală, apoi hohote de râs, iar maestrul s-a dat bătut: „E mai tare decât mine”, fu concluzia.

Pe vremea aceea, actuala stradă Avram Iancu [unde locuia familia Caragiale] se întrerupea la un moment dat, prelungindu-se de o simplă cărăruie ce șerpuia prin niște fânețe înflorite și însoțite.

În capul acelei cărăruii, câteva așezări omeneste; oameni vrednici și săraci, cu o liotă de copii.

Toți cei ce locuiau aci erau rude, frați, veri, cumnați, stăpâneau în devălmășie fânețele ce-i înconjurau, iar pe timp de vară închiriau câte o

odaie-două sezoniștilor veniți din București.

La Salomeea, femeie vrednică, care, în afară de rosturile gospodăriei, se îndeletnicea cu creșterea albinelor, având vreo treizeci de stupi, venea în fiecare vară Madama Veuve Fromage cu al său nepot Gogueschor, cum le spunea maestrul, sau pe românește d-na Brânză cu nepotul său Gogușă.

Citind viața albinelor a lui [Henri] Fabre, madame Veuve Fromage s-a gândit că n-ar fi rău să observe și dânsa viața albinelor și eventual să întregască lipsurile vestitului entomologist.

Nu știu nici până azi dacă aceste lipsuri au fost completate – trebuia să știți că d-na B. avea o părere mai mult decât excelentă despre însușirile sale spirituale și ataca toate domeniile gândirii omeneste cu o dezinvoltură care trezea în Caragiale o ironică admirație; ce știu însă este că albinele, disprețuind patima de cercetătoare a ilustrei (?) văduve, au dat

un atac de flanc cu învăluire și au înțepat fără milă părțile cele mai cămoase ale temerarei entomologiste.

După vreo două zile de ședere... mai mult pe burtă, partea opusă fiind ciuruită de albine și oblojită cu diferite cataplasme aplicate de Salomeea, M-me Veuve Fromage se înființează la C.C. Iancu să-i povestească ce-a pățit și cum s-a sacrificat pe altarul științei. „Îmi pare rău, iubite maestre, că nu pot să-ți arăt locul să vezi ce umflat este”.

„Regretele sunt pentru mine, îndrugă Caragiale abia ținându-și râsul, îmi închipui că nici n-ați mai putut gândi... desigur de durere”. „O da!”, răspunse naivă doamna, fără a-și da seama de legătura malițioasă făcută de Caragiale între sediul durerii și gândirii, „cu așa dureri, cum să mai gândești?”. Altă dată, doamna B. se întoarce de la o plimbare împreună cu al său nepot care găsisese prin pădure o superbă ciupercă numită Amanita Phalloides [popular, ciupercă albă, buretele viperiei], din cauza formei sale care seamănă îndeaproape cu

atributele bărbătești, sau de data aceasta mai exact zis ciobănești, atât era de voinică.

M-me Veuve Fromage, care deși încursul vieții făcuse din plin cunoștință cu... hai să-i zicem obiectul încriminat, dar nu-i cunoștea denumirea savantă, întâlnindu-se cu Caragiale, se grăbi să-l

Scritorul, în costum de arnăuț, în locuința sa din Berlin

întrebe, plină de satisfacție triumfătoare: „Vezi maestre, ce mare e phallusul lui Gogueschor?” La care C.C. Iancu, înmărmurit – pentru o clipă – măsură pe Gogueschor de sus până... jos, iar apoi, liniștindu-se, văzând ciuperca, exclamă: „E remarcabil d-nă, e desigur remarcabil”.

Prin grija d-nei B., a doua zi toată Sinaia, cutremurându-se de râs, aflase că însuși Caragiale a recunoscut că phallusul lui Gogu e remarcabil, dar absolut remarcabil.

Pe timpul acela C.C. Iancu avea de terminat o lucrare și nu prea avea chef de lucru. Când nu ai chef de lucru, ce faci? Cauți vinovații. Vinovații eram noi, copiii, cari tulburam cu gălăgia noastră elanul creator al maestrului, vinovată era madam Caragiale cu nenumăratele ei cea-iuri și vizite. Soluția? A chemat C.C. Iancu un dulgher și și-a făcut în curte o baracă de scânduri, cu o masă și un scaun, atât și nimic mai mult.

Durarea barăcii, îndeaproape supraviețuiește, a durat vreo două săptămâni, apoi a urmat o mică călătorie la București pentru procurarea hârtiei și penitelor necesare. Cum însă producția indigenă nu era de calitate dorită, maestrul s-a văzut silit să mai facă un drum la Brașov, unde zice-se se găsea *nec plus ultra* (ce-i mai bun) în materie de penite și hârtie. Așa a trecut aproape vara, au început ploile, vremea s-a răcit, a sosit timpul plecării din Sinaia și lucrarea a rămas în stare de proiect.

Printre vilegiaturiștii estivali, patronul celei mai de frunte bodegi din București

„Prietenul pe care-l vedea cel mai des la Sinaia era doctorul Alceu Urechia. Mare alpinist, el hotărâse să-l facă și pe tata să guste frumusețea culmilor. Încercarea de la Sf. Ana s-a terminat penibil. Ajuns la o rariște, de unde se deschidea adâncul unei prăpăstii, tata a fost cuprins de amețală și s-a întins la pământ, de unde nu a mai putut Urechia să-l ridice și să-l decidă să coboare.

A trebuit să alege doctorul până în vale, la Sinaia, să-i aducă coniac și apoi, cu mare greutate, legat la ochi și dus de mână, ca un orb, a putut tata să se întoarcă acasă. De atunci a anunțat că în viața lui n-o să mai fie alpinist.”

Ecaterina Caragiale Logadi

avea darul să stârnească sarcasmele lui Caragiale.

Trebuie să vă spun că o dată, cel mult de două ori pe vară, negustorul nostru făcea o excursie în munți, dar ce excursie! Mai bine zis o procesiune, o expediție.

Intre-adevăr, în fruntea coloanei mergeau băiețani descălecați, fiecare ducând diverse borcane încărcate cu tot ce se găsea mai bun în bodegă; apoi urma un lung monom de oameni cu damigene și ploști de format și calibru felurit, obiecte prea prețioase și fragile pentru a fi transportate pe cai. Mândră venea apoi coloana de aprovizionare propriu-zisă pe cășori scunzi de munte cu desăgii dolidora de bunătați, iar pe deasupra câte un drac de băetan cocoțat în vârful șei și ținând tanțos în mână frigeara destinată rostuirii puilor fripiți.

Închizând coloana, la urmă de tot, apărea mulțimea excursioniștilor propriu-zisi, cu caii deșalați sub greutatea trupurilor îmbuibate. Coloana șerpuia urcând spre mănăstire sub privirile ironice ale sinaioților. Prea departe nu se ducea, deoa-

rece nu căuta nici priveriști din zbor de vultur, nici ascensiuni nesănătoase. Obiectivul său era mai simplu, deși triplu: un loc cu apă (pentru clătitul paharelor), lemne, pentru friptul puilor, și iarbă pentru tolănirea comensalilor și fericirea cailor.

Cum aceste obiective se găseau din belșug și pe aproape, repede coloana noastră poposea și fâlcile intrau în acțiune, acțiune ce ducea până pe înserate când, obosiți de atâta înfulecat, bravii noștri excursioniști luau calea întoarcerii.

Din „amanții naturii”, „vajnicii cuceritori de neprihănite piscuri” nu-i mai scotea Caragiale, iar pe organizatorul acestei agape aproape îl convinsese maestrul că n-ar fi rău să-și extindă activitatea asupra piscurilor himalaiene, Bucegii fiind prea mici și prea banali pentru asemenea os de alpinist.

Astfel se depășeau zilele la Sinaia.

Caragiale, umbră mare printre umbre mici, culegând de la fiecare câte o tușă de ridicol sau de adevăr și, prin elaborarea unui creier genial, din toate aceste observațiuni des-perechiate s-a încheat, puternică și luminoasă, opera lui. ■

Povestea unor acte mici

Imagine a oraşului Râmnicu Vâlcea

VITELUL CU DOUĂ CAPETE ȘI ADMINISTRAȚIA DE ALTĂDATĂ

SIMION CÂLȚIA

In ciuda titlului, poveștile noastre vor începe banal, într-un fund de sertar sau în despărțiturile unei serviete. Sau poate mai spectaculos, prin ungherele câte unei pivnițe sau printr-un colț de pod păzit de păianjeni. Acolo se află, printre atâtea alte lucruri inutile, hârtoage îngălbenite de vreme, puse bine spre păstrare ca un lucru important și care nu trebuie rățacit – atât de bine că și azi mai sunt acolo – sau, dimpotrivă, aruncate în grabă. Sunt acte vechi dintre cele mai diverse: *de proprietate sau acțiuni, devenite inutile și uneori periculoase sub regimul comunist, adevăruri de căsătorie, foi matricole sau diplome de absolvire, chitanțe de cumpărături, cereri din cele mai diverse, certificate de bună purtare, legitimații, citații la tribunal și câte altele.*

Să zăbovim o clipă asupra lor, măcar pentru tenacitatea cu care au înfruntat vremurile. Ele sunt martorii unor alte timpuri. Iată un asemenea act din 1922. Este scris de mână, cu negru și cu albastru, pe o hârtie pe care timpul a îngălbenit-o ușor. „Domnule primar”- începe suplicantul – „cu respectul a vă ruga de binevoiți ami [sic!]

acorda permisiunea a face o baracă de pânză pentru 10-15 zile pe locul viran al Dl Căpitan Puțoreanu unde voi expune spre vederea publicului un malac (pui al bivoliței) cu două capete și un vițel tot cu două capete. Cu profund respect, Lazăr Avram Str. Tabaci No 33 Loco Domniei sale Domnului Primar al orașului R Vâlcea”.

Administrația își dă, prin mâna primarului, aprobarea și apoi adaugă în josul paginii: „Autorizație. Conform cererii formulate de Domnul Lazăr Avram din acest oraș prin suplica înreg. la No 5914/1922. Permite Dlui suplicant...” și actul reia întocmai cererea de mai sus, cu excepția vițelului care devine... vițel.

Astăzi formulele de adresare de acum 80 de ani ne fac să zâmbim. Poate ar trebui mai curând să ne gândim că repetate zi de zi – și nu numai în acte, ci și pe stradă, cu prietenii sau chiar în familie – ele ajungeau să impună un comportament. Așa cum astăzi agresivitatea, vocea ridicată și agasată – din spatele ghișeului, de pe stradă, a colegului de la serviciu sau a superiorului – te aduc acasă obosit și nervos, acele formule aparent prețioase impuneau

oamenilor un autocontrol. Însurarea tuturor acestor mici gesturi de politețe crea o lume mai destinsă, mai primitoare, de care doar puțini își mai amintesc azi.

Vițelul cu două capete ne descoperă o administrație care, indiferent ce a gândit în sinea ei văzând amuzanta cerere, a tratat-o cu seriozitatea și respectul pe care le datora nu spectacolului ieftin, de bălci, ci cetățeanului care trebuia luat în seamă, indiferent care era problema pentru care apela la administrație. Hârtia primește număr de înregistrare, ștampilă

cu data, timbre fiscale, rezoluția scrisă de mâna primarului și în final aprobarea detaliat redactată.

Dar vițelul cu două capete ne mai demonstrează ceva: că nu ne-am schimbat prea tare. Aceeași nevoie de senzational – pe care o regăsim azi peste tot la știri, în filmele cu subiecte și cu efecte tot mai spectaculoase, în presă – o vedem și la vâlcenii care, timp de două săptămâni, s-au înghesuit să vadă vițelul cu două capete care, descoperim noi azi, mai și vorbește. ■

Fotografii de la cititori

MONUMENTUL LUI TAKE IONESCU

Duminică, 22 iunie 1931, în București, s-a dezvelit cu mare solemnitate monumentul lui Take Ionescu. Om politic și orator de excepție, Take Ionescu (1858-1922) a dominat timp de patru decenii viața parlamentară românească. Inițial liberal, apoi membru al Partidului Conservator (1886), el a fondat și a condus din 1908 Partidul Conservator-Democrat. În lunga sa carieră a deținut mai multe portofolii, a fost ministru de Externe (1920-1921) și prim-ministru pentru o lună de zile (17 decembrie 1921-17 ianuarie 1922).

În anii neutralității României (1914-1916), Take Ionescu se numără printre cei mai activi partizani ai intrării în război de partea Antantei. În 1918 pleacă la Paris pentru a susține interesele românești și este ales președinte al Consiliului Național pentru Unitatea Românilor. După primul război mondial, a fost unul dintre inițiatorii Micii Înțelegeri, care grupa România, Cehoslovacia și Iugoslavia.

La festivitatea dezvelirii au fost prezenți Patriarhul Miron Cristea, membrii guvernului, reprezentanți ai corpului diplomatic acreditați la București și o numeroasă asistență. Au ținut cuvântări Stelian Popescu, directorul ziarului *Universul*, președintele comitetului de inițiativă, N. Iorga, prim-ministru, Gabriel Paux, ministrul Franței, contele Szembek, ministrul Poloniei, Künzl Jijerski, ministrul Cehoslovaciei, sârbul Ryber, prim secretar al Legației iugoslave, I.G. Duca, șeful Partidului Liberal, și alți câțiva oameni politici.

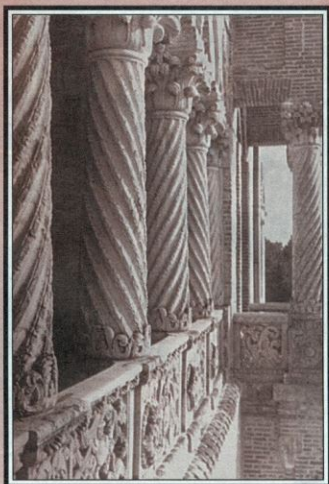
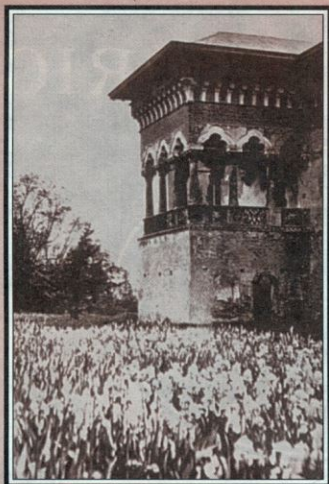
Statuia (ce era amplasată în fața actualului restaurant McDonald's din Piața Romană) a fost dărâmată, asemenea altora ale oamenilor politici, după 1947.

Fotografia, trimisă redacției de dl. Ion Chiriliuc, din București, este reprodusă după Calendarul ziarului *Universul* pe anul 1932. ■

ALBUM ISTORIC

Palatul brâncovenesc de la Mogoșoaia

Detalii de arhitectură și decorații din exteriorul...

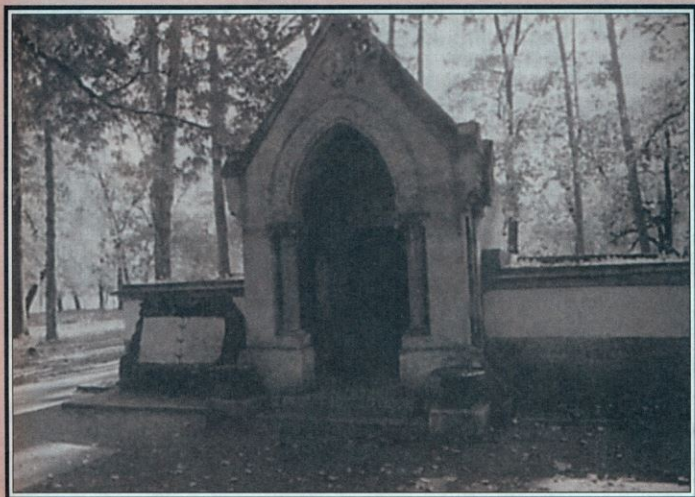
Paraclisul palatului Mogoșoaia

...și interiorul palatului Mogoșoaia

Capela familiei Bibescu din parcul palatului

Iuliu Maniu și G. G. Mironescu

*Prințul Valentin Bibescu la
Mogoșoaia, împreună cu
reprezentanți ai aerocluburilor
din mai multe țări*

*Prințesa Martha Bibescu și ministrul Franței la București –
Vladimir D'Ormesson (Mogoșoaia 1936)*

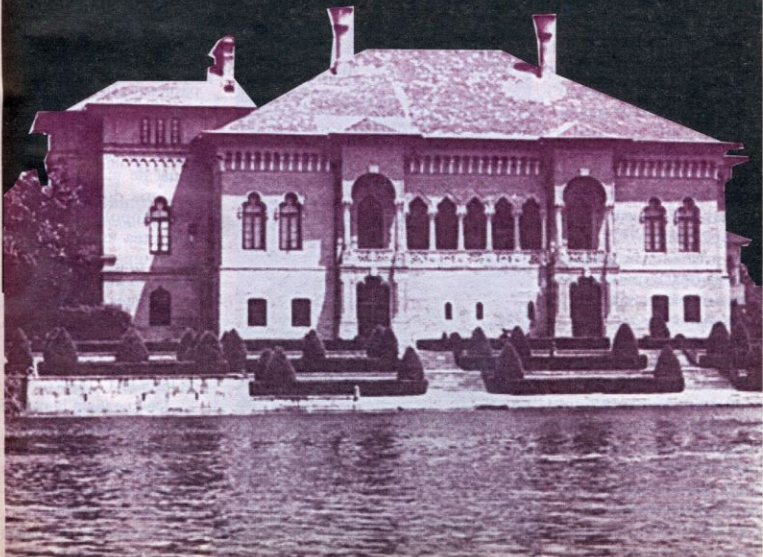

MOGOȘOAIA – 300 ANI

NARCIS DORIN ION

„Mogoșoaia este un domeniu, un colț întreg de țară, un peisagiu ieșit dintr-o evocare, înfăptuit prin râvna creatoare a unui șir de generații care și-au organizat viața în funcția principiilor și aspirațiunilor lor. Mogoșoaia nu are nimic ostentativ și programatic. Mogoșoaia nu e decât expresia liberă a unei concepții a demnității făcută din reculegere și seninătate. Așezat pe acest șes valah care a fost de atâtea ori pustiit de războaie și transformat prin legile vieții și reformele sociale, în vecinătatea acestei capitale care s-a dezvoltat inorganic, Mogoșoaia și-a trăit istoria nu fără drame, nu fără întreruperi, dar totuși pe linia unei perfecționări. Mogoșoaia nu este numai înfățișarea unui trecut, dar tot atât și expresia unui prezent viu, mărturia unei deveniri. Iată de ce Mogoșoaia are un loc aparte printre monumentele istorice ale României.“

Continuându-l pe marele arhitect și om de cultură care a fost G. M. Cantacuzino, am putea spune că Mogoșoaia este, mai mult decât orice altceva, o stare de spirit.

Dintre toate reședințele lui Constantin Brâncoveanu, palatul de la Mogoșoaia este nu numai cea mai reprezentativă, dar și cea mai bine păstrată. El a ajuns până la noi fără prea mari modificări, în structura sa putând fi admirate elementele de bază ale stilului brâncovenesc.

La început biserica

La 28 ianuarie 1681, Constantin Brâncoveanu a cumpărat o primă parte de moșie la Mogoșoaia, completată după trei luni prin noi suprafețe de teren. Atras de frumusețea locurilor, viitorul domn a construit aici mai întâi o biserică, ce va servi drept paraclis viitoarei curți.

A fost terminată la 20 septembrie 1688. Paraclisul era doar o ctitorie boierească. O lună după târnosirea lui, vel logofătul a devenit domn al țării, iar celelalte ctitorii ale sale au căpătat și ele amploarea cunoscută.

Casele cumpărate odată cu moșia se vor dovedi curând nemulțumitoare. Brâncoveanu a hotărât să-și ridice o reședință demnă de rangul său.

Nu se știe precis data la care au început lucrările. Știm doar pe aceea când s-a terminat construcția – 20 septembrie 1702 – care este precizată în pisania prinsă deasupra ușii de intrare în pridvor, pe latura de răsărit.

Așezat pe malul lacului, într-o curte dreptunghiulară împrejmuită de ziduri puternice, palatul are un plan regulat, rectangular, înălțându-se pe trei niveluri: subsol (pivniță), parter și etaj. Pivnița se remarcă prin dimensiuni (16,05x14,10 m) și masivitate. Un pilon central

O imagine a parcului de la Mogoșoaia

două foișoare – adăugate în timpul renovării din perioada 1860-1880 –, remarcându-se prin coloanele lor cu bogate capitelluri sculptate în piatră.

Foișorul de pe latura de răsărit a palatului este de asemenea sprijinit pe opt coloane de piatră, având o balustradă bogat decorată. Bolta foișorului fusese acoperită cu pictură murală cu motive geometrice și vegetale, din care se mai

păstrează câteva fragmente. La etaj – probabil în sala spătariei – exista o mare frescă ce istorisea, în panouri de câte doi metri, călătoria domnitorului la Adrianopol, în 1703, și întâlnirea lui cu sultanul. Fragmente din această frescă se mai păstrau încă la jumătatea secolului XIX, dar majoritatea picturilor, stucaturilor și decorațiilor interioare au fost distruse de turci în 1775.

Despre viața la palatul din Mogoșoaia, ceremonialurile și ospetele desfășurate aici ne-au rămas numeroase descrieri entuziaste. În primul rând, cele ale secretarului italian al domnului, Antonio Maria

Domnitorul Gheorghe Bibescu

del Chiaro. Povestind cum s-a desfășurat o petrecere de Anul Nou, italianul scria: „Era un foarte vechi obicei ca la banchetele solemne de la Curte, ca și la nunțile boierești, să nu se ridice farfuriile de pe masă, când se schimbau felurile de mâncare, ci se puneau una peste alta, cât era masa de lungă, încât se făcea un edificiu de farfurii așa de înalt, că boierii comeseni, chiar stând în picioare [...] nu se puteau vedea dintr-o parte în alta a mesei.”

Edmund Chishull povestește că recepția pe care Brâncoveanu a dat-o în cinstea ambasadorului englez William Paget, în 1702, a durat nici mai mult nici mai puțin de șapte ore, iar „palatul domnului, cu apartamentele și grădinile ce țin de el, sunt într-adevăr mândre și mărețe”.

La 4 aprilie 1714, Brâncoveanu a fost detronat și dus la Istanbul, împreună cu întreaga sa familie. În ziua de 15 august același an, a fost decapitat, odată cu cei patru fii ai săi: Constantin, Ștefan, Radu și Matei.

După uciderea lui Brâncoveanu, întreaga avere i-a fost confiscată de turci și toate podoabele interioare ale palatului (mobilier, covoare, argintărie, cărți) au fost risipite. Ulterior, moșiile și palatele lui Brâncoveanu au fost răscumpărate de către noul domn Ștefan Cantacuzino. În 1714, la 14 octombrie, călătorul francez Aubry de la Motraye a poposit la Mogoșoaia: „Îl găsirăm [palatul] foarte regulat și zidit europenește, ornat pe dinăuntru cu plafonuri bogate și cu picturi bune, dar mobilele fuseseră luate de către slujitorii Porții în vremea detronării nefericitului său stăpân. Atunci fusesse transformat într-un han pentru nevoile călătorilor.”

Cuhnia și două statui care nu mai sunt...

până la începutul secolului XIX. Astfel, după moartea văduvei lui Brâncoveanu, palatul a intrat în posesia marelui ban Constantin Brâncoveanu, nepotul domnului. Urmașul acestuia, Nicolae (mort în 1804), alăturându-se rușilor în timpul războiului ruso-turc din 1769-1774, a atras mânia turcilor, care au pustiit cumplit Mogoșoaia. Istoricul F.J. Sulzer, care a vizitat palatul în 1781, spune că Nicolae a efectuat unele lucrări în interior, cu acel prilej demolând și tavanul uneia din săli, pe care erau pictate portretele strămoșilor familiei.

Principele Nicolae Bibescu și mama sa, Zoe

Alte orizonturi

Fiul lui Nicolae, numit Constantin, a murit la o vârstă fragedă, iar palatul a intrat în stăpânirea fratelui său, Manolache Brâncoveanu (1748-1811); ultimul stăpân în linie directă din familia Brâncoveanu a fost Grigore (1767-1832). În 1821, acesta s-a refugiat la Brașov, ca și alți mari boieri, iar pandurii lui Tudor au ocupat palatul și un incendiu, izbucnit în acele împrejurări, a pustiit din nou interiorul.

Neavând copii, Grigore Brâncoveanu a adoptat-o, în 1824, pe Zoe, fiica lui Alexandru Mavrocordat, soția lui Gheorghe Bibescu, viitorul domn al țării.

Moștenind Mogoșoaia, prin soția sa Zoe, Gheorghe Bibescu s-a ocupat de res-

taurarea palatului în anii 1824-1848. După revoluția din 1848, fostul domn s-a stabilit în Franța, iar Mogoșoaia a rămas în stăpânirea fiului său Nicolae (1830-1890) și a mamei acestuia Zoe, care a continuat lucrările de renovare (1860-1880), apelând la serviciile unui arhitect francez.

Deși a utilizat materiale aduse de la alte construcții brâncovenești, aspectul exterior al palatului a fost schimbat printr-o serie de modificări: lărgirea aripii de miază-noapte cu un mic etaj II și decorarea fațadei acestei aripi cu coloane aduse de la Potlogi; modificarea ferestrelor de la etaj; realizarea cornișei cu console de piatră; acoperirea palatului cu ardezie, în loc de șindrilă; construirea celor două balconase pe fațada dinspre lac, ce încadrează „loggia”; zidirea cerdacului de pe fațada de apus.

Nicolae Bibescu nu a stat în palat, construindu-și în imediata apropiere o locuință nouă – Vila Elchingen. Tot el a zidit în parc o capelă, în care au fost înmormântați ultimii proprietari ai Mogoșoaiei și rude de ale lor.

În 1890, la moartea lui Nicolae Bibescu, fiica sa, Marie-Nicole, împreună cu sora sa Elena (Lala) Bibescu, au rămas stăpâne pe întregul domeniu, dar palatul intrase într-o nouă fază de degradare. „Pe vremea lui Marie-Nicole – nota Argetoianu – palatul în ruină fusese lăsat mai departe cucerit de vremele.” Mai grav, Elena (Lala) Bibescu, coproprietară pe moșia Mogoșoaia, a vândut 1 600 de pogoane de pământ lui Sava Șomănescu, oferindu-i, „pentru o sumă minimă”, și palatul Brâncoveanu. Din fericire, acesta nu s-a dovedit interesat și în 1911, după mai

*Trei ipostaze ale pietrei
îmblânzite de mâna meșterilor
de frumos de la Mogoșoaia
(p. 36-38)*

mulți ani de insistențe, Mogoșoaia a fost cumpărată de Martha și George Valentin Bibescu.

Mărire și întristare

Devenită stăpână la Mogoșoaia, Martha Bibescu a început, în 1912, lucrările de restaurare, apelând la o echipă de meșteri italieni, condusă de arhitectul venețian Domenico Rupolo. Acesta va imprima fațadelor palatului un aspect venețian, plăcându-le cu cărămidă aparentă. Astfel, nota Grigore Ionescu, „edificiul a căpătat și un izbutit joc de culoare, cenușiul pietrei din coloane, balustrade, arcuri și console armonizându-se, cum se poate mai bine, cu roșul patinat al cărămidizilor bătute de ploaia și de

soarele atâtor ani”.

Lucrările, care avansau greu datorită complexității lor, au fost întrerupte în timpul războiului. În noiembrie 1916, palatul a fost bombardat de aviația germană.

În ziua de 16 ianuarie 1917, Martha Bibescu, însoțită de arhiepiscopul catolic Raymond Netzhammer, a făcut o vizită la Mogoșoaia. Iată ce nota înaltul prelat: „Azi [prințesa] a venit la ora 9, într-o mașină închisă [...]. Îl prezintă pe dl. căpitan Rudzinski care, împreună cu un funcționar, ne urmează într-o mașină militară germană. Mașina folosită de noi ne-a fost oferită de ministrul Costache Lupu.

Se pare că germanii vor să ia Mogoșoaia, ca și multe alte moșii, sub administrația lor [...] Prințesa a fost rugată să fie de față, să dea administratorului Rudzinski diferite lămuriri. Ea a fost de acord, cu condiția să o însoțesc și eu [...]

Totul este distrus, mobila furată și cea

*Principele George-Valentin Bibescu într-un dialog
cu generalul Al. Averescu*

rămasă sfărâmată și făcută surcele, geamurile sparte, podelele pline de moloz și gunoi, ușile scoase din balamale. [...] Dintr-o privire, prințesa vede ce lipsește și ce este distrus. Este iritată, dar mută și spune numai la ce servea fiecare încăpere.

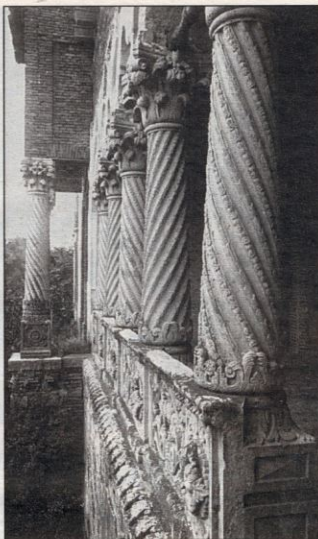
După această viziune sumară, care a întristat-o și indignat-o, am coborât pe terasa acoperită unde în timpul verii se bea ceai cu oaspeții, se citea, se făcea muzică și conversație. Foarte supus, așteaptă aici căpitanul Rudzinski care, între timp, a venit cu însoțitorul lui. D-na Martha îi zice că nu s-a așteptat la un asemenea vandalism ...

În mai 1917, mareșalul August von Mackensen l-a rugat pe arhiepiscopul Netzhammer, ca bun cunoscător al oamenilor și locurilor, să-l însoțească și pe el la Mogoșoaia. „Mackensen, notează Netzhammer, a auzit atâtea despre prințesa Martha Bibescu, relațiile ei cu Curtea Regală, cu familia primului ministru Brătianu și cu tot corpul diplomatic al Triplei Alianțe și al Antantei, încât a vrut să vadă unde locuia și primea această femeie remarcabilă. Cu o oarecare rețineră spune mareșalul:

– Am auzit că și domnul arhiepiscop o cunoaște pe Bibescu!

– Desigur, Excelență, fiindcă e catolică și practicantă a catolicismului! A fost răspunsul meu.

Mackensen e puțin încurcat: el credea că e română și ortodoxă. Eu i-am declarat că prințesa Martha este româncă și anume fiica decedatului ministru conservator Jean Lahovari, dar în străinătate a trecut la catolicism. Mareșalul regretă că

cea mai frumoasă clădire civilă din epoca clasică voevodală de la pieire, să o restaureze în interior și exterior, să fie iar locuibilă, dovedește adâncă ei dragoste de patrie“, a apreciat Mackensen.

Bibescu, pe care nu o cunoaște personal, dar a auzit vorbindu-se că este o femeie fermecătoare, a fost internată, adică îndepărtată din București și din Lazaretul Automobil-Clubului, dar nu s-a putut altfel. În plus, s-au găsit la doamna Bibescu anumite scrisori. Conte Czernin s-a străduit foarte mult pentru prințesă. Acum a fost cuprinsă subit de un mare dor de fetița ei și a plecat la ea, în Elveția.

– Iar de acolo, am adăugat eu, desigur, la Paris, Londra și St. Petersburg, cum a făcut-o cu șase săptămâni înaintea războiului român ...

Ajunși la Mogoșoaia, Mackensen a vizitat cu atenție biserica și palatul. „Faptul că prințesa Martha Bibescu a hotărât să salveze

Iuliu Maniu (stânga), oaspete la Mogoșoaia

„Minunea“ cu păuni

Plecată la 1 mai 1917 în Elveția, Martha s-a întors în România abia în 1920, când se vor relua și lucrările de restaurare. În 1921, șeful lucrărilor a devenit arhitectul George M. Cantacuzino, nepotul de soră al lui George Valentin Bibescu. Vizitând palatul în iunie 1932, C. Argetoianu a văzut „o minune arhitecturală. Minune pe dinafară, minune pe dinăuntru, minune de jur-împrejur – minune de la tainica grădiniță florentină în care merisorul crește printre lespezi de piatră alături de trandafirul frumos, trufaș și prost agățat de bolțile ce prelungesc vechea bucătărie

brâncovenească, și până la terasele înflorite ce își scaldă treptele în apele stătute ale lacului, pe oglinda căruia se lăfăiesc foile largi de nufăr. Totul e armonios în această operă fără distonanțe; nici o frântură de linii, nici un gol nu supără ochii. Înăuntru, nici o mobilă, nici un obiect care să nu se supună ritmului de înaltă preocupare artistică care domnește pretutindeni.”

Restaurat și remobilat, împrejmuit de un parc frumos, palatul Mogoșoia a primit – până în 1945 – vizita unor interesante personalități străine și române, de la diplomații englezi, lord Thomson sau Reginald Hoare, la americanul Franklin Mott-Gunther, francezii Adrien Thierry și Jacques Truelle, elvețianul René de Weck, patriarhul Miron Cristea, Gheorghe Tătăreanu, Constantin Argetoianu, Grigore Gafencu, Nicolae Iorga, Pamfil Șeicaru sau Mihail Sebastian. Diplomați, oameni politici, scriitori, artiști, toți au fost oaspeții Marthei Bibescu, admirabilă gazdă, fermecătoare interlocutoare. „Păunii s-au înmulțit la Mogoșoia – îi scria ea patriarhului Miron Cristea – și când voi mai avea cinstea de a primi pe Sanctitatea Voastră aici, poate că va alege dintre ei pentru grădinile Patriarhiei sau pentru moșia Sa.”

Dar poate că momentul cel mai trist a fost în 23 noiembrie 1940, când, „inexpugnabila fortăreață, unde se bariadează sufletul meu – cum consemna Martha Bibescu – a fost pângărită de brutele verzi”. În acea tristă zi, legionarii au percheziționat palatul și „îmi fură toate hărțile mele dragi. Toate ma-

nuscritele care alcătuiesc Opus Magnum al meu – Nimfa Europa, Phoenixul sortit focului – scrisorile, nenumăratele scrisori care se aflau la Mogoșoia: ale soacrei mele către socrul meu, corespondența domnitorului Bibescu, cea a domnitorului Constantin Brâncoveanu cu Cancelaria imperială din Viena, cu împăratul Carol al VI-lea, tatăl Mariei Tereza, cu împăratul Leopold al II-lea. Pe scurt, tot ce poartă fie și urma unui cuvânt scris de mână omului. Până și poemele manuscrise pe care mi le-a dăruit Claudel, până și fotocopiile manu-

scrisului lui Anatole France, până și scrisorile autografe ale lui Bismarck către soacra mea, până și scrisorile lui Alfons al XII-lea către mine, până și albumul verde etc. Nimic nu scapă de confiscare...”

Fapta legionarilor avea să fie doar începutul unor vremuri și mai crâncene. Cinci ani mai târziu, după 6 martie 1945, domeniul de la

Mogoșoia a fost expropriat. Stăpâna lui a obținut, totuși, permisiunea ca palatul să fie declarat, printr-un decret din 25 aprilie 1945, monument istoric. În septembrie același an, Martha Bibescu a părăsit definitiv România. Ultima lovitură a venit în martie 1949, când domeniul Mogoșoia, cu palatul și parcul său, a fost trecut în proprietatea statului. Din nou a fost devalizat de bunurile sale interioare. Abia în 1957, în interiorul palatului a fost organizat un muzeu de artă brâncovenească.

Timp de trei veacuri, palatul a fost martor al unei zbuciumate istorii, un simbol al vieții mereu biruitoare. ■

Martha Bibescu

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1902

GEORGETA FILITTI

Secolul XX abia începuse și România se confrunta cu două probleme majore: situația financiară și percepția străinilor asupra realităților interne. Un comentator de la L'indépendance roumaine observa că presa germană s-a specializat în „interviuri anonime“, luate unor personalități din România. Astfel, un finanțist român ar fi declarat pentru Berliner Tagblatt că țara sa are o datorie de 1,5 miliarde de lei (leul era egal cu francul de aur), cea mai mare parte a sumei fiind împrumutată de la băncile germane. Tot el ar fi recunoscut ingenuu: „România nu-și plătește datoria decât în măsura în care străinătatea o împrumută ca să și-o achite.“ Și mai departe: „Economisim și trucăm conturi în dreapta și în stânga ca să prezentăm în afară situația ceva mai favorabil pentru a recăpăta încrederea.“ În felul acesta, România era înțeleasă ca o „întreprindere pasivă, în care tot trebuie să pompeze bani“, iar greșeala celor din afară era că „aruncau, ca să spunem așa, miliarde pe capul unui popor neînsemnat, lipsit de educație politică“.

La aceste acuze atât de grave, L'indépendance roumaine, ziar guvernamental liberal, recunoștea că împrumutul de 175 de milioane garantat cu bonuri de tezaur era o sabie a lui Damocles asupra țării.

Dar în 1899 România se angajase să nu mai contracteze nici un împrumut extern vreme de cinci ani. În 1902 datoria era de 1 300 de milioane (cu o diminuare anuală de 20 de milioane). Franța avea în același timp o datorie de 2 400 milioane, ceea ce constituia un argument că nici o economie europeană nu

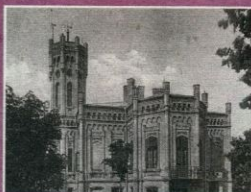
putea funcționa decât în condiții de creditare masivă. Ziarul dădea asigurări că moștenirea dezastruoasă a conservatorilor, gestionată acum cu înțelepciune de liberali, avea să ducă – până în anul 1940 – la amortizarea a trei sferturi din această datorie.

Ca o ultimă disculpare, foaia liberală amintea de seceta repetată doi ani la rând care afectase România. Dar Berliner Tagblatt rămânea sceptic față de promisiunile liberalilor și comenta acid: „sistemul administrării parcimonioase a banului public nu se poate

1902

G. Filipescu, mare
mareșal al Palatului

Clădirea Institutului meteorologic

Al. Marghiloman
și Ana Simu

menține mult timp în România, unde clasele conducătoare sunt prea obișnuite să trăiască din buget“.

Lupta politică între liberalii aflați la putere și conservatorii din opoziție generase un scandal cu reverberații în America. Take Ionescu, „conservator bizantin“, declarase că Ministerul român de Interne refuza să elibereze evreilor pașapoarte ca să-i împiedice să emigreze. Fără să verifice informația, ziarele americane încep o adevărată campanie antiromânească.

Juristul Victor Antonescu, în mai multe editoriale din *L'indépendance roumaine*, sub titlul *Doctrina Monroe*, critică cu furie izolaționismul preconizat de autoritățile americane, amestecul în treburile noastre interne și încheie arătând cu degetul statutul defavorizat al negrilor din S.U.A., „așa că să nu ne dea ei lecții!“ O voce mai cumpănită însă în *Cronica* recomandă să nu-i înjurăm cu orice preț pe americani, ci mai curând să cercetăm „misterioasa lor capacitate de progres“.

Dar regimul evreilor din România e pus în discuție și la reuniunea de la Veneția a organizației internaționale a tineretului european, *Corda Fratres*. Participanții veneau ca reprezentanți ai unui stat anume. Or, evreii, nefiind cetățeni români, își constituiseră o secție etnică (a evreilor români), încuviințată de președintele maghiar Ludvig, dar respinsă de restul participanților. Ca să-și manifeste autoritatea, acesta respinsese calitatea de vicepreședinte al reuniunii cu care fusese învestit studentul român Ion Scurtu.

Ungurii rămăneau la fel de intransigenți și față de austrieci, cu care – de bine de rău – încheiaseră o uniune dinastică încă din 1867. La inaugurarea statuii lui Matei Corvin, la Cluj, toată lumea convenise că acesta era de origine română (fiind fiul lui Iancu de Hunedoara și al unei Mărginece), dar faptul nu-i împiedicase pe reprezentanții Vienei (în frunte cu arhiducele Iosif August) și ai Budapestei să se încaiere, cântând fiecare imnul său național și dând peste

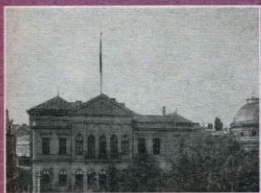
cap ceremonia. Ungurii chiar avertizaseră că vor sfășia steagul austriac dacă va fi arborat. Și în acest timp, cum constata resemnat reporterul de la București, „e o ironie a istoriei ca rasa românească, cea care a dat Ungariei pe cel mai strălucit monarh al ei, să fie azi atât de oprimată pe pământul strămoșesc“.

În interior lupta între liberali și conservatori continuă. Aceștia din urmă însă se dispută și între ei, conflictul coborând adesea în stradă. O cronică politică – *Ia ursu meu!* – descrie campania cu afișe roșii aruncate din trăsură, anunțând marea reuniune a Partidului Conservator din sala Dacia, contracarată de „cameloți“ care „săcăiau trecătorii“ că nu se ține nici o reuniune. Era lupta între cei doi corifei conservatori, Gheorghe Gr. Cantacuzino (Nababul) și P.P. Carp, fiecare invocând „moștenirea“ și „drapelul primit din mâinile lui Lăscăr Catargiu“. Dar, observă răutăcios liberalii, acesta nu lăsase testament politic, iar șefia nu era ereditară, o „funcție achitată în arginți“, așa că „succesiunea lui Alexandru [aluzie la Alexandru Machedon] revine celui mai merituos“. „Bietul mare Partid Conservator!“, conchide veninos cel care se ascunde sub inițialele St. U.

Administrația încearcă să se modernizeze, să împiedice abuzurile, să fie eficientă, dar rezultatele sunt de cele mai multe ori discutabile. Sub titlul *Un truc decoperit, L'indépendance roumaine* semnalează că elevii de la liceele particulare din București și Iași se duc să dea examene de sfârșit de an în provincie, unde exigența e mai redusă. La Buzău se prezintă 128 de asemenea elevi și profesorii locali cer ministerului să dispună ca examenul să se dea în orașele de reședință.

Tot atunci Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice cere prefectilor, printr-o circulară, ca autoritățile comunale să fie obligate a avea în buget bani pentru cantine școlare și plata unor profesori de lucru manual.

Foaia *Notarul*, care începe să fie publicată la Iași în ideea apărării drepturilor funcționarilor

Palatul regal

Podul Mihai Bravu peste Ialomița

1902

comunali rurali, dezvăluie realități îngrijorătoare. De regulă, notarii sunt, alături de învățători și preoți, singurii știutori de carte în sat. Și, în plus, doar ei cunosc oarecum legile. Asta îi face atotputernici, dar în același timp îi și obligă să răspundă la solicitările celor opt ministere – câte funcționau atunci în România. De la autentificarea actelor și organizarea alegerilor, acordarea permiselor de pescuit și aplicarea legii recrutării, până la ținerea farmaciilor și a oficiilor poștale, notarul era omul-bun-la-toate. Campania de presă declanșată de revista ieșeană privind statutul acestui funcionar public se va dovedi salutară: peste un an ministrul de Interne Vasile Lascăr trece prin Parlament legea notarilor, care însemna numirea lor de guvern, inamovibilitatea, studii obligatorii de specialitate și definirea clară a domeniului de competență.

O anchetă la închisoarea de minori de la Mislea semnalează problema insolubilă a delincvenței juvenile. Mănăstirea lui Pătrașcu cel Bun fusese transformată în 1878 în loc de penitență. Iconostasele sculptate aici luaseră medalii de aur la o expoziție internațională de la Paris. Elevii lucrau în ateliere de tâmplărie, aveau loturi experimentale pentru grădinarit și o bibliotecă de unde cereau mai ales cărți porno și istorii cu bandiți. Dar directorul general al închisorilor, Grigore Dianu, nu putuse răspunde la întrebarea reporterului: „Ce devin tinerii pușcăriași după eliberare?”

Testamentul marelui mareșal al Curții George Filipescu stârnește interesul opiniei publice: el lasă soției, Lidia Filipescu, cele 251 400 mărci de aur de zestre să dispună liber de ele, iar din averea sa personală cere să se construiască la București un azil pentru orbi și bolnavi incurabili săraci (condus de Eforia Spitalelor Civile, care trebuia să-și asume și îngrijirea mormântului soților Filipescu de la biserica Radu Vodă). Dacă Eforia refuza legatul, soția putea dispune de întreaga avere a mareșalului.

Domeniul Coroanei Cocioc e un articol de prezentare a fermei regale unde se făcea agricultură sistematică. Se țineau cursuri pentru țărani, funcționa o școală, un dispensar și societatea economic-bancară „Petre Mavrogheni”; periodic se organizau acolo expoziții de vite. Puterea exemplului se regăsește în constatarea țărănilor din jur: „Așa face la Coroașă, ai și noi!”

Presa face reclama convenită și târgului de râmători de la Turnu Severin, unde între 16 și 31 august se vânduseră 1 516 porci din rasa Mangalița cu 83 de bani kg („după scăderea vieții”). *Gazeta săteanului*, cu redacția în Calea Victoriei nr. 117, prezintă „cea mai mare pepinieră de arbuști din România” a lui C.C. Datculescu de la Slobozia Galbenu (Râmnicu Sărat).

Alt gen de reclame vizează îngrijirea părului, moda, gustul artistic: e lăudată vopseaua de păr *Bronx*, care se vindea pe Calea Victoriei nr. 53, „la București ca la Paris!”.

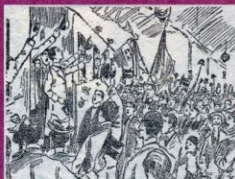
În magazinul *La trei stele albastre*, de pe strada Șelari nr. 3, ținut de D. Lazarovitz, găseai „lână fantezii de rochii, mode și parfumuri”.

Apoi în magazinul *Mascota*, de pe strada Academiei nr. 4, se deschide în octombrie 1902 o expoziție a pictorilor Nicolae Vermont și Theodorescu Sion.

În toamna 1902 viața culturală a țării e dominată de câteva evenimente muzicale. După ce avusese un succes „colosal” la Iași și Galați, Johann Strauss urma să dea un concert la Ateneu, la București, în ziua de 9/22 octombrie cu orchestra lui de 42 de muzicieni.

De la Târgoviște vin câteva „ecouri mondene”, sub iscălitura lui „Barbu Lăutaru”, despre un concert la care asistase și principesa Maria. Programul a cuprins piese de Beethoven, Weber, Chopin, Massenet, Mărgăritescu (*Dansuri de odinioară*) și Lubicz (*Rapsodia română*), în interpretarea pianistei Maria Marin. Era fiica lui Ernesto Marin, șeful muzicii Regimentului 22 infanterie, în același timp profesor la Școala de băieți din Târgoviște. Asistasă toată lumea

1902

Grup de studenți italieni sosiți în Gara de Nord

Victor Antonescu și generalul francez Gamelin, cu soțiile

bună a orașului: doamna colonel Elisa Ceaur Aslan (organizatoarea concertului), doamnele Chiru, Beștelei, Băbeanu, Baranga, Lucasievici, Ghica-Simionescu, Câmpeanu, Marinoi, Cair, Drăghiceanu, Pelimon....

În octombrie 1902 Societatea corală „Liedertafel”, a comunității germane din București, sărbătorește 50 de ani de existență, sub președinția lui Pallavicini, ministrul Austro-Ungariei la București. Sunt lansate invitații în Germania, Austro-Ungaria, Turcia, Grecia, Elveția.

Carnetul *High Life* al lui Claymoor semna la deschiderea Academiei de Muzică la București, concomitent cu sosirea coșurilor cu stridii la Capșa, bune de mâncat după concert. Era, cum scrie cronicarul monden, „o apropiere delicată”, dar moluștele veniseră la niște preturi!

Și tot din lumea muzicală este anunțată moartea maiorului Ivanovici, inspectorul general al muzicii militare, autorul celebrului vals *Valurile Dunării*.

Foia *Băneasa Sport*, ce apărea în zilele de alergări, trece în revistă caii valoroși, proprietarii de grajduri, activitatea Jockey Clubului Român și atitudinea publicului. Favoritul momentului era Watchfire, „în formă admirabilă și ca sânge e din cei mai superiori [sic!] căci pe linie directă el descindea din Eclipse, cel mai bun cal care a fost în Engiltera”. Din păcate, acest pur sânge avea să-și rupă un picior la antrenament. Cronicarul Woodpecker [Ciocănitorea] deplânge refuzul Hergheliei statului de a-l cumpăra pe Patriarhe pentru 50 000 lei, iar Cravache susține că lumea vine la cursele de la București mai mult „de priveală”, fiindcă nici măcar nu cunoaște numele cailor. El cere Jockey Clubului Român să facă o casă de pariuri mai încăpătoare în incinta Hipodromului, ca să se evite îmbulzeala. La vremea aceea, grajdurile cele mai reprezentative aparțineau lui Alex. Marghiloman, Gheorghe Moruzi, Gh. Negroponte și colonelului Păianu.

Aceeași foaie insera anunțul Ministerului maghiar al Agriculturii privind târgul de la

Budapesta, unde urma să se vândă cai de lux din hergheliile regale.

Românii sunt ținuiți la curent și cu ce se întâmplă în lumea largă, chiar dacă, cum vom vedea, ziaristii mai și fabulează...

Iată situația din Rusia. În articolul *Libertate, libertate dragă!*, *L'indépendance roumaine* publică circulara autorităților rusești către presă, prin care se interzicea tratarea următoarelor subiecte: familia imperială, situația din Manciuria, căile ferate chineze, finanțele persane, revoltele studențești, arestările de natură politică, procesele politice, sinucidirile, Lev Tolstoi, activitatea Sfântului Sinod.

Moartea prin asfixie a lui Emile Zola impresionează societatea românească. Numeroase ziare îi publică biografia ca și opera în feuilleton. După *Sentinella bresciana*, o foaie bucureșteană informează despre existența unui sfânt printre strămoșii scriitorului, ieziul Jean Baptiste Zola din Brescia. În 1602 acesta s-a dus ca misionar în Indiile portugheze (Goa, Macao). În 1620 a fost ars pe rug de japonezi, iar în 1860 Papa Pius al IX-lea l-a canonizat.

La expoziția internațională de pescuit de la Viena pavilionul românesc fusese condus de prof. Grigore Antipa și luase marea diplomă conferită de împăratul Franz Iosif, opt premii mari, 12 medalii de argint și una de bronz. La rubrica *De ici, de colo*, *L'indépendance roumaine* își informează cititorii că un mijloc eficient de luptă împotriva ciumei este achiziționarea (pentru 5-6 franci) a unui șarpe brazilian de casă, inofensiv, care mănâncă șobolanii purtători ai morbului. Redacția nu discută starea ulterioară de sănătate a șarpelui...

În fine, o șarjă la adresa presei; articolul *Reporteri reține*: „Când în lume nu e nici o noutate, se fabrică una în America și când la noi lipsește, împrumutăm de la amicii cei buni”. Așa s-a inventat, de exemplu, botezarea principelui Carol de către mitropolitul de Kiev! „Românii sunt ziaristi doar ca să vândă ziare”, scria ironic un confrate. ■

Unul dintre subiectele delicate ale istoriei celui de-al doilea război mondial îl constituie „Armata lui Vlasov” (Magazin istoric, nr. 4/1991). Este vorba despre prizonieri de război sovietici care au acceptat să lupte în cadrul unor unități militare organizate și echipate de către germani, sub conducerea generalului Vlasov. Motivația națională a fost și ea un argument determinant în organizarea și funcționarea armatei de voluntari, pe lângă antibolșevism și antistalinism. La sfârșitul războiului, Stalin a cerut aliaților săi occidentali resturile acestor unități, ajunse în prizonierat la anglo-americani.

Prizonieri sovietici capturați de germani, în bătălia pentru Harkov (mai 1942)

Hitler.

Deși știau că îi trimit la moarte sigură, aceștia din urmă nu i-au putut refuza cererea. În fond, „vlasoviștii” luptaseră alături de

WEHRMACHTUL ȘI PRIZONIERII SOVIETICI DIN ROMÂNIA

IULIAN BOȚOGHINĂ

Documente identificate în arhivele militare românești relevă aspecte mai puțin cunoscute despre în-cercarea de recrutare a prizonierilor aflați în lagărele din România în unitățile lui Vlasov. În timpul campaniei din est (22 iunie 1941-23 august 1944) armata română a capturat 91 060 militari sovietici, 82 057 dintre aceștia fiind internați în 12 lagăre de prizonieri. La 23 august 1944, numărul prizonierilor care se mai aflau internați era de 59 856, dintre care 2 794

ofițeri. Pe naționalități, situația statistică a prizonierilor sovietici era următoarea: 25 533 ucraineni, 17 833 ruși și aproximativ 13 000 populații din Asia Centrală.

La începutul anului 1943, în lagărele de prizonieri sovietici din România s-a răspândit ziarul *Zarea*, tipărit la Berlin, în limba rusă. Prin intermediul său se făcea propagandă în rândul prizonierilor pentru înrolarea în armata de voluntari a generalului Vlasov, ce urma să lupte pe teritoriul U.R.S.S. contra bolșevismului. În ziua

de 10 februarie 1943, Secția prizonieri de război a Marelui Stat Major român informa că în urma apelului lansat prin intermediul acestui ziar s-au primit cereri de înrolare din partea unor prizonieri ruși. Surprinse, autoritățile militare române au solicitat Misiunii Militare Germane din România informații în legătură cu înrolarea prizonierilor în rândurile armatei lui Vlasov. La 3 martie 1943, Misiunea Militară Germană a remis o notă M.St.M. român, prin care arăta că pe frontul de Est s-au

format unități din populația locală în care puteau fi înrolați și prizonieri de război. Acestea erau: batalioane din popoare turcice, unități de cazaci, tătari din Crimeea și batalioane de ucrainieni.

„Prizonierii de război și cazacii care se prezintă voluntar pentru lupta contra bolșevismului – se preciza în document – vor fi înrolați în unități operative, dacă sunt apti pentru acest serviciu, sau în batalioane de construcții sau altele asemănătoare, dacă sunt apti numai pentru serviciul de muncă, aceasta după ce au fost verificați din punct de vedere contra-informativ și reeducați.”

Odată cu înrolarea în aceste unități, prizonierii de război erau considerați ca eliberați. M.St.M. român era rugat să controleze dacă printre prizonierii de război se aflau și etnici din Asia Centrală, cazaci, tătari din Crimeea sau ucrainieni, care doreau să fie înrolați în unitățile menționate și să comunice aceasta părții germane. Într-o altă adresă, din 19 aprilie 1943, Misiunea Militară Germană pentru armata de uscat din România preciza că M.St.M. român decidea dacă să elibereze prizonierii de război ce se înrolează voluntar, insistându-se asupra verificării riguroase a acestora. „În ceea ce privește prizonierii din lagărele românești care se prezintă ca voluntari, există impresia unei nesiguranțe totale, s-ar putea ca chestiunea angajării acestor voluntari să nu prezinte mare interes. În cazul în care M.St.M. tot se va hotărî să elibereze prizonieri, acestora li se va mai face de către

În 1944, la Praga, generalul Vlasov (în dreapta) alături de ofițeri germani

autoritățile germane o verificare și o reinstruire. Nu se recomandă însă angajarea prizonierilor ca voluntari în armata română.” În final, se cerea ca M.St.M. să comunice data când intenționa să elibereze prizonierii de război pentru detașamentele de voluntari.

Secția prizonieri de război a M.St.M. a comunicat, într-un raport din 20 mai 1943, că în urma cercetărilor efectuate a rezultat că 728 dintre prizonierii sovietici internați în lagăre doreau să se înroleze ca voluntari.

Generalul Șteflea, șeful M.St.M., propunea să se elibereze în special ofițeri, măsură ce trebuia să fie aprobată de mareșalul Antonescu. La începutul lunii iunie 1943 s-a înaintat acestuia un raport în care i s-a prezentat întreaga situație și faptul că existau 728 de voluntari din rândul prizonierilor sovietici. Pe acest document, Antonescu a pus următoarea rezoluție (23 iunie 1943): „Numai ofițerii. De ceilalți avem nevoie. Dacă este nevoie și de eliberarea gradelor

inferioare, urmează să ni se dea înlocuitori”.

A urmat un schimb de mesaje cu Misiunea Militară Germană, partea română comunicând condițiile în care puteau fi eliberați prizonierii sovietici: ofițerii fără condiții, în schimb trupele însă cerându-se un număr egal de prizonieri sovietici de aceeași specialitate și meserii cu prizonierii eliberați. Se solicita ca schimbul de prizonieri să se facă concomitent și după o prealabilă înțelegere. Au fost trimise părții germane și tabelele pe grade și naționalități cu ofițerii sovietici și cu trupa care se prezentaseră voluntar pentru armata generalului Vlasov. Documentul nu o spune în mod clar, dar este evident că autoritățile române doreau să scape de ofițerii sovietici, a căror întreținere costa mai mult decât cea a trupeii și care nu puteau fi folosiți la diferite munci, asemenea gradelor inferioare.

În baza avizului autorităților superioare de la Berlin, Misiunea Militară Germană a comunicat părții române, la 27 noiembrie 1943, că întreaga problemă nu mai prezintă importanță. Comandamentul german a renunțat la preluarea prizonierilor sovietici, indiferent de grad, motivând: „în prezent sunt ocupate toate locurile în unitățile indigene prevăzute pentru foștii ofițeri. De aceea, în prezent, spre regretul nostru, nu există nici o utilizare pentru cei 221 ofițeri ruși prizonieri de război ai M.St.M. Conform dispozițiilor în vigoare ei nu pot fi încadrați nici în Grupul de Siguranță din Siberia”. ■

Când spui Petre Pandrea, spui o privire lucido-caustică asupra societății românești ce i se așternea scriitorului sub ochi. Volumele sale manuscrise – de fapt, file de însemnări inedite, la a căror pregătire pentru publicare trudește din greu fiica sa Nadia Pandrea și din care am prezentat și alte extrase (nr. 4-6, 8/2002) – sunt un tablou frust, needulcorat, al elitei politice interbelice.

Iată alte câteva pagini scrise în luna octombrie a anului 1953.

Imagine din timpul Congresului studenților legionari de la Târgu Mureș, din 1935: în fața Catedralei, la rugăciune

Horia Sima

DOI CONSPIRATORI:

HORIA SIMA ȘI NICOLAE MALAXA

PETRE PANDREA

Într-o seară, un legionar – care? L-am uitat! – îmi povestește conspirația din iulie 1940, dintre ing. N. Malaxa și Horia Sima.

Intermediarul s-a dus la Horia Sima:

– N-ar fi bine să cunoști, în calitate de comandant al mișcării legionare, câteva personalități proeminente ale țării noastre?

– Pe cine?

– Pe mareșalul Prezan, pe inginerul Malaxa, pe...

– Stau ei de vorbă cu mine, un pistolar?

– Veî vedea că vor sta de vorbă!

– Bine-e-e...

Intermediarul s-a dus la Malaxa:

– Ți-ar face plăcere să-ți prezint pe Horia Sima?

Boierul a îngălbenit și s-a dat doi pași înapoi:

– Vrei să mă bagi la pușcărie?

La five o'clock, soția sa lua ceaial și juca bridge cu doamna Lupescu, al cărei nepot – inginer – luase în căsătorie o Crăiască de la Bârlad, nepoata doamnei Malaxa, născută Crăiescu. În iulie 1940, totul se mișca în acest mediu între Craiul cel Mare (Carol II), domniță, crăiese, crai și crăișori. La formarea guvernului Gigurtu [4 iulie], au discutat îndelungat dreptul craiului cel mare de a restaura vechea nobilitate și de a inaugura o nouă

noblete de merit, după pilda napoleoniană. Se desenau blazoane, se studia *Arhondologia* lui Sion, se făceau tabele cu boierii de trei ranguri, cu denumițiile integrale luate din *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir, scrisă cu două veacuri și ceva mai înainte. Pluteau în plin secol XVIII. Disputele priveau numele prea arhaice de clucer, medelnicer, logofăt, cămăraș, care nu aveau circulație europeană: mulți optau pentru baron, marchiz, conte și – ah! – duce. N-a făcut Napoleon I atâtea duci și atâtea ducese? Domnița Lupeasca trebuia căsătorită morganatic și lua titlul de ducesă.

Ministrul de Externe al Franței, André François-Poncet, Hermann Göring și Alfred Rosenberg

Boierul Malaxa – era singurul căruia i se acorda spontan, de intimitate, acest titlu – pălăse nu atât de frica pușcăriei, fiindcă Duduia și Craiul nu iertau, nu glumeau pe chestia legionară. Nu-l uciseră pe bunul lor prieten și pe bunul lor compagnon Nae Ionescu – Tata Noe, cum i se spunea la Curte? Nae îl introdusese la Curte. Nae a obținut de la Berlin – prin Alfred Rosenberg – o prețioasă licență pentru o nouă industrie a sa. (Îi făcuse cadou o casă construită după planurile arhitectului G.M. Cantacuzino și ale sale.) Nae Ionescu fusese trimis în Franța la primul-ministru Flandin, de către Rosenberg, Goebbels și von Papen, ca să trateze împăcarea dintre Paris și Berlin. Un om miraculos. N-a făcut Carol II trei guverne după sugestia lui, între 1930-1933? Până în ziua când Nae se străduia să aducă pe Grigore Iulian, George Brătianu și dr. N. Lupu într-un guvern tripartit al celor mici împotriva celor trei mari: Maniu-Duca-Averescu, când toți șase se asmutiseră împotriva Lupeascăi și când Nae Ionescu s-a apucat să-i spună lui Carol II:

– Ar fi bine ca Duduia să plece în străinătate. Ea este singurul obstacol serios la formarea guvernelor prin prezența ei în țară!

Carol-cel-Mare i-a răspuns golănește:

– Mă, Nae, ce te bagi în prohabul meu?

Din acel moment, profesorul, zis Tata Noe, a fost curățat din cercul palatin, din faimoasa Camarilă, unde juca rol de histriion, de măscărici superior, unde dădea lustru intelectual.

Nae Ionescu a luat drumul Berlinului, calea conspirației cu Garda de Fier. Avea, slavă Domnului, destui școlari în rândurile lor. Ionel Moța, înainte de plecarea lui în Spania, unde a murit împreună cu Vasile Marin, și-a depus testamentul în mâinile lui Nae Ionescu. Din 1933, Malaxa a rămas lângă Duduia și Rege. Un industriaș lucrează cu puterea constituită și prezentă. Ideologul aventuros și miraculos putea lucra cu opoziția.

După asasinarea lui Duca, l-au arestat, fiindcă – prin hazard – Nae Ionescu se afla la Sinaia, în recreație cu amanta sa Popovici-Lupa, exact în momentul în care Nicadorii (Niky Constantinescu, Caranica și Doru Belimace) au împușcat pe peronul gării pe primul ministru I.G. Duca, găsit cu 80 de lei în buzunar. Se pare că Nae Ionescu n-a avut nici un amestec. Pe urmă, s-a amestecat copios. Prin 1934 a luat licența din

Germania pentru Malaxa. N-avea nici benzină la mașina prietenului său brăilean cu care colinda prin al treilea Reich. Când a luat licența pentru România, Șapira s-a prezentat profesorului și i-a oferit 50 milioane lei. Profesorul a refuzat net, deși abia avea bani să-și plătească camera la Adlon. Și-a cumpărat cel mai luxos Mercedes Benz în contul lui Malaxa. Spunea tuturor râzând că-l costă 50 milioane lei, când cel mai scump automobil din lume nu costa 1 milion. Pe urmă, între 1934-1938, a început marea agitație politică a profesorului pe arenă deschisă: conferințe, despre imperialismul românesc, ziare, reviste, conciliabile. În 1938 a intrat în lagăr la Miercurea-Ciucului. Mătura salonul și căra tineta cu fecale, spre conștientizarea ciracilor, care i-ar fi lins și tălpile, pentru a le da pilda jertfei. Nu l-au ucis la Miercurea-Ciucului, ca pe un câine turbat, așa cum au ucis zeci de legionari din lagăr. L-au dat drumul, cu domiciliu forțat, în București, ca să-l spioneze în activitatea lui și ca să-l ucidă cu otrăvă. Împușcarea în lagăr ar fi fost prea eroic și prea scandalos. La ucidere s-ar fi opus Petre Andrei și Mihai D. Ralea, poate chiar și Armand Călinescu, care conduceau balul politic. L-au ucis, foarte simplu, cu otrăvă.

Profesorul Nae Ionescu era imprudent și avea, ca și Doamna Récamier, două sute de prieteni. Trebuia să dea urmare invitațiilor la cine și dejunuri. La o cină cu prieteni intimi – Micescu, Titu Vevechi – i s-a strecurat în porția de pește o cantitate de otrăvă. Ajuns acasă, a căzut la pat. A căzut trei zile. Medicul lui era Tântinel Iliescu. S-a strecurat ca medic de gardă un tânăr medic morfoman, care s-a sinucis. Medicul morfoman avea prietenii la Serviciul Secret al lui Moruzov, de unde-și trăgea subsidiile pentru morfină și alte paradisuri artificiale. Între alți prie-

Carol II și colonelul Sturdza, la un concurs hipic la Dorohoi, în 1933

teni ai morfinomanului era și turfistul-ziarist L. Kalustian. Unul din aceste cercuri obscure. În cele trei zile și trei nopți au stat la căpătâi Cella Delavrancea (una dintre amantele și inspiratoarele noului Socrate valah) și feciorul său Răzvan Ionescu, foarte tânăr student medicinist. A murit cu zile. Aghiotantul lui Tantin și al Serviciului Secret își făcuse malefica misiune.

La aceste lucruri reflecta Malaxa când a pălit, s-a dat trei pași înapoi, și a spus sugrumat: – Vrei să mă bagi în pușcărie?

Pe urmă s-a calmat. Armand Călinescu fusese ucis cu nouă luni înainte. Tătărescu predase Basarabia lui Molotov aliat cu Ribbentrop. Carol II se afla la îngheșuială cu Intelligence Service-ul lui.

A acceptat o întâlnire strict conspirativă.

Rebeli legionari arestați în ianuarie 1941

Întâlnirea a avut loc, alături de palatul lui Nae Ionescu de la Băneasa, unde industriașul avea un maneaj al cailor de călărie pentru fiica sa, amazoană deflorată pe Luceafărul, dornică de a lua succesiunea Lupească și ieșită mofluză. Se distra cu caii, fiindcă nu se

putea căsători cu *Armăsarul nr. 1* al României.

Seara, la ora zece, a avut loc întâlnirea. A durat trei ore.

La ora 1 noaptea, Horia Sima a plecat cu mașina, unde așteptaseră cei trei însoțitori, cu inevitabilul Borobaru, la o cârciumă din Obor.

Nu le-a povestit nimic din conversație.

Sima s-a uitat la hainele lui: – Nu trebuia să mă duc în costum de pistolar. Dar alt costum nu am. Trebuie să ne ridicăm până la el.

Replica vestimentară a fost povestită lui Malaxa, care s-a declarat mulțumit de întrevedere.

Când nemții încercau să pună mâna pe industriile lui – pentru a-l menține ca *tehnician* – și când Mareșalul Antonescu ar fi vrut să scape de puterea lui ocultă între legionari, înainte de începerea luptei, pregătin-

du-i arestarea, cel mai dărz apărător al lui a fost Horia Sima. Întrevederea dăduse roade. După rebeliunea din ianuarie 1941 a fost arestat la Malmaison, în cercetarea Serviciului Secret. Frizerul care îl bărbierise în 1941 și care mă bărbierea și pe mine în 1948 pălăvrăgea ca orice Figaro. Îl trăgeam de limbă și mă trăgea și el. De la bărbier am aflat că el a refăcut cu plăci de faianță frizeria și a modernizat celulele. Psihoza penitențiară a căpătat-o rapid.

Se plimba prin curte și trăgea de nasture pe otaș:

– Am fost omul cel mai bogat din țară și acum sunt cel mai sărac!

I s-a dat drumul după câteva luni de detențiune. A căzut de acord cu nemții. În 1945/46 a căzut de acord și cu rușii. A dat un laminor și i s-a plătit 1 milion de franci elvețieni. A șters-o în S.U.A., cu pașaport în regulă, pentru a aduce capitaluri și mașini. N-a adus nimic. Și-a refăcut o nouă industrie. Și-a scos fata și băiatul cu vaporul venit special pe litoralul Mării Negre. A rămas sora lui – Elena Malaxa – o călugăriță laică a învățământului public secundar. E clienta mea de azi, sâmbătă, 17 octombrie 1953, când aștept pronunțarea la Colegiul III Penal. Un epilog mărșav al Crăiesei. Am doborât condamnarea de 6 ani? Stă de 3 ani în arest preventiv. Va mai sta alți 3 ani? Are vârsta de 64 ani!

Eu, cronicar mandarin valah, aflat pe marginea Neantului, cavalier ne-nfricat, înfricoșat numai de tăcerea spațiilor infinite și a misterului cosmic, privind la oameni și la mine, cum privești la viermi, fără patimă și cu puțină scârbă, până când vom învinge și scârbă, pentru a ajunge la detașarea zoologului față de viermi, consemnez aceste rânduri pentru urmașii mei personali. ■

Enigme ale istoriei

De-a lungul istoriei, numeroase obiecte au făcut adevărată carieră, fascinand nu numai prin material, stilul lucrăturii, al școlii de proveniență, ci, în cele mai multe cazuri, tocmai datorită persoanei care, la un moment

dat, le-a avut în posesie. Este și cazul unei săbii prețioase, aflată astăzi în colecțiile impresionante găzduite de cunoscutul Kunsthistorische Museum din Viena. O armă cu o poveste ce a traversat secolele păstrându-și strălucirea și faima.

O SABIE

LEGENDARĂ

GÁLL ERVIN

Din trecutul acestei arme, care a reușit să atragă interesul specialiștilor și amatorilor de antichități din întreaga lume, un fapt impresionează și astăzi – nici mai mult, nici mai puțin de 570 de ani, sabia a fost utilizată în cadrul complicațelor ceremoniale de încoronare a împăraților germani. Ea a fost păstrată la Aachen, până în 1794, când, din ordinul împăratului Francisc I (1792-1835) a fost transferată la Viena și depozitată la Kunsthistorische Museum, unde se află și astăzi.

Personaje ilustre

În jurul acestei arme, s-au țesut de-a lungul timpului și numeroase legende, adeseori contradictorii, păstrate în informațiile cancelariilor epocii medievale sau chiar în legende nemțești.

Una dintre aceste istorii se referă și la „sabia lui Attila”. Conform celor scrise în cronică

călugărului Lambert din Hersfeld, cronică datată 1701, regina Ungariei, Anastazia, originară din Kiev, văduva regelui Andrei I (1046-1060) și mama regelui Solomon I (1063-1074), a oferit această „sabie a lui Attila” drept dar în semn de mulțumire principelui bavarez Otto de Nordheim, care l-a ajutat pe fiul ei să ajungă pe tronul Ungariei. Trebuie subliniat faptul că această cronică utilizează ca izvor de inspirație opera istoricului got de secol VI Iordanes. El povestea că hunii au găsit sabia lui Marte și i-au oferit-o lui Attila care, folosindu-se de ea, a reușit să stăpânească popoarele Galliei. Iar călugărul nostru a legat într-un chip meșteșugit mitul spadei lui Attila tocmai de sabia primită de către chipeșul Otto, nimeni altul decât iubitul reginei Anastazia, la început de secol XI.

Dar posibili posesori ai acestei arme sunt mult mai numeroși, după cum oși demonstrează

cu prisosință literatura de specialitate, mai ales a secolului XIX. Alte personaje ilustre ale istoriei se perindă prin fața ochilor noștri. Printre aceștia îi putem enumera pe vestitul calif Harun al-Rașid (786-809), care ar fi oferit-o, la rândul său, în dar lui Carol cel Mare (768-814), regele și apoi împăratul franc.

După o altă opinie, sabia a ajuns în posesia lui Carol cel Mare în urma campaniei sale victorioase împotriva kaganatului avar, când, după spusele unuia dintre cronicari, francii au reușit să pună mâna pe tezaurul avar.

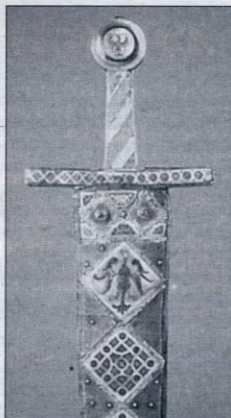
Indiferent însă dacă este vorba de Harun al-Rașid, Carol cel Mare sau avari, observăm din start lipsa oricăror argumentații solide, plecând de la simplul fapt că în acele epoci îndepărtate, asemenea tipuri de arme nu erau încă cunoscute. Căci armata lui Carol cel Mare folosea spada cu două tăișuri, iar cele avar sau arabe – un tip a cărei formă se deose-

bea cu mult de sabia ce face obiectul acestei analize. Deci, rămâne o certitudine faptul că această armă, din categoria celor de prestigiu, nu poate fi legată de epoca lui Carol cel Mare, respectiv de secolul VIII – început de IX. Departe de a rezolva misterul originii acestei prețioase arme și a-i stabili orizontul cultural, aceste legende nu reușesc decât să complice și mai mult problematica piesei din tezaurul vinez.

Arheologia intră în joc

Intervenția arheologiei a devenit astfel extrem de necesară. Iar discuțiile științifice, care au o continuitate aproape neîntreruptă de un secol, au înfierbântat mințile multor specialiști cunoscători ai școlilor europene. Printre aceștia putem să-i amintim pe scandinavul P. Paullsen, austriacul H. Fillitz, rusul A. H. Kirpicinikov sau ungurii I. Dienes sau G. Nagy. Rezultatele demersurilor lor au fost de astă dată mult mai concludente.

Cercetările au confirmat faptul că sabia de la Viena se încadrează, din punct de vedere tehnic și formal, în categoria celor folosite în secolul X, cu predilecție în bazinul Dunării mijlocii, de către războinicii maghiari, aflați în diferite stadii ale structurii lor politico-militare. Tezaurulele mormintelor descoperite în aceste spații păstrează arme ce prezintă elemente de decor deosebit

Sabie de ceremonie creată pentru încoronarea lui Frederic II ca împărat, aflată la Kunsthistorische Museum (jos); din secolul XV a fost folosită pentru înobilirea cavalerilor

de asemănătoare cu arma în discuție.

Pentru ca cititorul să-și formeze o imagine de ansamblu a acestui tip de sabie – amintit și în scrierile bizantine (Leon cel Întept sau Constantin Porphyrogenetul), prezentăm și câteva trăsături caracteristice și modul de luptă al îndepărtatului secol X.

Cea mai importantă armă folosită în lupta corp la corp a fost, bineînțeles, sabia. Lama sa, mai ales începând cu secolul în discuție, era ușor curbată, iar muchia depășea câmpul lamei, mod de confecționare ce avea drept scop ca, în cazul unei lovituri ratate, partea exterioară tocită a sabiei să poată răni adversarul sau cel puțin calul acestuia.

De multe ori, lama era decorată cu forme stilistice caracteristice epocii, iar pe rădăcina sa îngroșată era montată garda, realizată din fier, bronz și uneori chiar argint, în formă de barcă. Mânerul era destul de îngust, forjat în lamă, pe care erau montate două plăci de lemn pentru optimizarea utilizării armei. Astfel, mânerul și muchia (*elmann* = în limba turcă veche) se regăseau în același câmp geometric, oferind posibilitatea folosirii sabiei nu numai pentru a tăia, ci și pentru a împunge.

Pe partea inferioară a mânerului era montat, pentru sprijinirea degetelor în timpul luptei, o rozetă în formă de țepi. Pe alte modele apare și așa-numitul „inel de mâner” cu forme hexagonale. Din aceste categorii s-au păstrat până în timpurile noastre adevărate capodopere, exemplarele cele mai somptuoase fiind cunoscute din mormintele de secol X din spațiul bazi-nului Carpatic.

Atât mânerul, cât și teaca erau îmbrăcate în piele fină, apoi în plăcuțe de metal prețioase și decorate în

diferite stiluri artistice – cum ar fi cazul exemplarelor descoperite la Karos, Geszteréd sau Tarczal, în nord-estul Ungariei, sau Beregovo, în sud-vestul Ucrainei. Interesant este faptul că motivele utilizate la Karos și Tarczal se regăsesc și pe sabia de la Viena. Pe plăcuțele acestea se întâlnesc atât motive vegetale, cât și animaliere, acestea din urmă de origine cert nordică. Peisajul decorativ se definitivează prin prezența unor extrem de dinamice motive palmetiforme, extrem de caracteristice stepelor eurasiatice, de origine turanico-scitică.

Apariția celor trei elemente laolaltă ilustrează contopirea stilurilor de reprezentare pe care meșteșugarul s-a angajat să le prezinte, din cauze încă necunoscute nouă. Fără îndoială însă, stilul de reprezentare a motivului luptei dintre animale este în strânsă legătură cu producția atelierelor din zonele Kiev-Gnezdovo-Cernigov, din secolele IX-XI.

Astfel, dacă putem releva conexiuni cu lumea scandinavovikingă (de amintit că vikingii ocupă acum largi zone ale spațiului rusesc actual, contribuind decisiv la formarea statului kievean, dar și la stabilirea drumului comercial spre zonele chazare, arabe sau bizantine), motivul palmetiform ne conduce spre zonele cucerite de maghiari la începutul secolului X.

Decorul lamei, la rândul său, este cunoscut și din alte descoperiri din regiunile stăpânite de luptătorii stepelor (săbiile de la Aszód și Budapesta). Cu toate acestea, arheologia scandinavă susține în continuare originea singular nordică a sabiei de la Viena. Dar argumentația reprezentanților renumitelor școli din peninsula este slăbită de câteva observații importante trasate de austrieci și maghiari, cum ar fi cele legate de tehnica de realizare a armei, necunoscută în zona scandinavă, neutilizarea acestor tipuri de sabie în seco-

lul X în această zonă, iar combinația de stiluri – animalier, nordic, și palmetiform, maghiar – se întâlnește și în alte cazuri, cum sunt psaliile de os ale unei zăbale descoperite la Veszékény (Ungaria).

Astfel că, în opinia majorității specialiștilor atelierul de proveniență al sabiei aparținea unor demnitari maghiari, probabil în zona superioară a Tisei, unde lucra un meșter cunoscător al unor variate tehnici de decor, de la cele scandinave până la cele din zonele Dunării mijlocii.

În acest sens, sabia de la Viena poate fi atribuită unui demnitar maghiar, de rang foarte înalt, probabil *künde*, *gyula* sau *tarhan*. De amintit este și faptul că însemnul de rang al sabiei este atestat odată cu momentul 1058, când prințul Bela este nevoit să aleagă între coroană și armă – coroana fiind simbolul regatului Ungariei, iar spada – ducatului Bihorului, condus pe atunci de moștenitorul tronului maghiar. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 octombrie 2002, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

– La insistențele cui a fost ales Ion Rațiu președinte al Asociației Culturale a Românilor din Anglia?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna iulie 2002 este:

23 aprilie 1868

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Victoria Avramescu**, din Constanța.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2003.

CIUMA CEA CU FOLOS

În 1787, la Viena apărea un articol despre „zvonistica” ciumei. La un an după moartea autorului, doctorul Martin Lange, articolul era republicat în *Siebenbürgische Quartalschrift*, o revistă ardeleană, „pentru a informa și publicul din Transilvania”. Autorul arăta că, departe de a fi atât de înfricoșătoare, ciuma – sau mai corect, zvonul despre ciumă – reprezintă o... binefacere pentru mulți. Putem bănuși că publicarea materialului în presa ardeleană a ascuns și alte interese, în afara celor de simplă „informare”.

Înainte de a ne apleca asupra lor, să vedem cine era Martin Lange. S-a născut la 12 septembrie 1753, la Brașov. A studiat în universități occidentale, apoi s-a întors acasă. În 1783 era al doilea medic al orașului și districtului. Peste 6 ani, în 1789, devenea membru al Academiei cercetărilor naturii, din Viena. În 1790 a revenit la Brașov, dar a murit la doar 39 ani, în ziua de 17 iunie 1792, din cauza unui atac vascular, la Bodoc.

În Evul Mediu, medicul pătrundea într-o zonă cu ciumă numai protejat de un astfel de echipament

MONICA CINCU, BOGDAN-FLORIN POPOVICI

La sfârșitul secolului XVIII, la Brașov se instaurase un adevărat monopol comercial. Negustorii ardeleni, spune autorul, valahi și moldoveni, „în special cei ce locuiesc în Șchei («greci»; de fapt doar români altfel îmbrăcați)” au acaparat întreg comerțul turcesc. La granițele imperiului se înființase un cordon antiepidemic. Fiecare persoană care dorea să treacă granița trebuia să efectueze o perioadă de carantină. Un comerciant brașovean care dorea să meargă în Țara Românească ori în Imperiul otoman să vândă sau să cumpere produse trebuia să efectueze carantina la întoarcerea în imperiu, ceea ce întârzia livrarea mărfii și chiar provoca alterarea ei în cazul celor perisabile. Prin comparație, „grecii” „nu sunt expuși la inconvenientele acestora, pentru că sunt doar

negustori și fac comerț în asociații”. Ca urmare, un asociat din Țara Românească sau din Imperiul otoman aducea până la granița marfa, de unde era preluată de un comerciant din imperiu, care nu trecea granița, deci nu era obligat la carantină!

Procedura a permis și o politică de „dictatură a pre-

Directori de carantină, săraci lipiți pământului, deveneau peste noapte oameni bogați

țurilor”. Producția meșteșugarilor brașoveni, arăta dr. Lange, „în afară de Banat, nu se mai duce decât în țările turcești”. În aceste condiții, negustorii „greci” își impun prețul la cumpărarea produselor meșteșugarilor sași.

Pilduitor a fost cazul vânzării mierii de albine la 1786. Când a venit vremea să cumpere, negustorii „greci” au

spus că ei nu vor plăti pentru ceară decât un anumit preț, foarte scăzut. După un timp, „grecii” au auzit că vor veni la Brașov și alți negustori și atunci le-au oferit brașovenilor un preț cu puțin mai mare decât oferta inițială. Locuitorii orașului s-au grăbit să vândă toată ceara. „La câteva zile au sosit negustorii străini și au căutat ceară la cetățeni și au oferit un preț mare, dar «grecii» o cumpăraseră deja [pe toată].”

Această stare de lucruri ar fi putut fi, poate, înlăturată, în măsura în care negustorii „greci” nu ar fi apelat și la alte mijloace de protecție a propriilor afaceri. Astfel, spune dr. Lange, pentru a descuraja posibilele inițiative comerciale ale concurenților, ei „fabricau” zvonuri privind epidemii de ciumă. Toamna mai ales, în perioada recoltelor și a marilor târguri din Țara Românească

„și când mărfurile noi și foarte ieftine sunt în drum din Turcia“, „ciuma“ servește negustorilor, care pot astfel „să își vândă mărfurile vechi, avute încă asupra lor, cu un preț bun, deoarece mărfurile noi, în timp de ciumă, stau foarte mult la graniță“.

Această situație, specifică poate unui „capitalism sălbatic“, nu se regăsea în societatea ardeleană doar la nivelul „oamenilor de afaceri“ particulari, ci și la nivelul funcționarilor de stat. Dr. Lange aduce acuze dure la adresa funcționarilor de la graniță și a delegaților imperiali în provinciile vecine.

Adesea, în cazurile în care se anunța o epidemie în Moldova sau în Țara Românească, erau trimiși acolo reprezentanți sanitari, cu misiunea de a studia situația și a anunța măsurile sanitare ce se impuneau pentru Imperiul habsburgic. Aceștia însă, de multe ori, „întăresc zvonul de ciumă, chiar dacă nu e o ciumă adevărată, doar ca să poată să rămână acolo mai mult timp și să primească diurne tot mai multe [...] Domnul maior Bedeus mi-a indicat cu nu cu numele pe «chirurgii» ce au solicitat de la guvernul imperial restituirea unor bani însemnați cheltuiți, pe care i-ar fi plătit în țările turcești [informatorilor] pentru știri despre ciumă. El [maiorul Bedeus] a cercetat pretențiile unuia dintre acești «chirurgi» și a constatat că în unele locuri nici nu existau persoanele nominalizate de el că ar fi primit bani, iar alții, care existau într-adevăr, nu au primit nici o lețcaie“.

În afară de bani, se acceptă mită și sub forma unor munci, precum tăiatul lemnor în pădure

Din articolul lui Martin Lange rezultă că unul dintre cele mai profitabile posturi de funcționar al statului era acela de director al carantinelor de graniță. La cel mai mic zvon, directorii de carantine închideau traficul prin punctul de vamă pe care îl controlau. „Dar cu ce durere interioară fac aceste lucruri este ușor de închipuit“, nota el cu ironie.

Carantina, mai ales una prelungită, este un lucru foarte avantajos. Mai întâi, unii „oa-

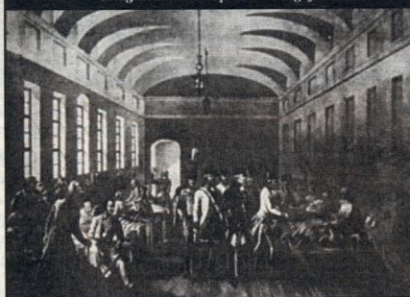
lungă, a lucrat cu românii din apropiere în asociație și a favorizat pe companionii săi în toate privințele. În schimb, alți cumpărători nu au fost lăsați să treacă la graniță, cu tot felul de pretexte, atunci când au venit mărfuri bune din Valahia, pentru ca asociații săi să le poată cumpăra mai ieftin.

Erau implicați și comandanții militari, care supervizau acțiunea: „Nici unul din toți directorii de carantină nu a fost atât de sărguincios cu rapoartele de știri despre ciumă către comandantul graniței din Brașov ca acest «chirurg» patriot. Nimeni nu a vorbit cu același zel despre necesitatea carantinei decât el. Chiar a îndrăznit să trimită comandantului de graniță, von Rewitzki, scrisori grecești cu știri despre ciumă cu numele expeditorului tăiat și comandantul nu a văzut nimic anormal. Căci a înțeles și el că pentru puna sa carantina e o treabă bună...“

Dincolo de avantajele comerciale,

directorii de carantine beneficiau în cazul închiderii traficului și de alte avantaje, „mai mici“. Mai întâi, „rareori un călător vine la carantină fără să facă vreun cadou directorilor de carantină, căci în acele pustietăți în care sunt multe nevoi, oricine are nevoie de un prieten, care să îl ajute și să-i satisfacă nevoile. Dacă directorul de carantină este prietenul său, nu vei fi așa de strict ținut sub cheie, cum scrie în regulamentul de carantină. De asemenea, prin recomandarea directorului, se poate obține o reducere a timpului în carantina de graniță“. În cazul în care

Imagine dintr-un spital din Lugoj

meni de afaceri“ au interes să se închidă traficul comercial. Pentru o „tratație“ corespunzătoare, directorul poate face acest lucru. „Eu pot da exemple cu nume de directori de contumacie, care cu puțin timp în urmă erau săraci lipiți și acum posedă capitaluri remarcabile, pe care sigur nu le au din salariul lor, ci din tot felul de căi lăaturalnice nepermise. Un astfel de om trăiește încă și în tot Brașovul e notoriu că în vremea când la noi era obișnuită carantina

Pentru a se distra o vreme la țară, cu amantii, boieroaicele lansau zvon de ciumă

negustorul nu are bani necesari pentru cadouri, se poate face totuși util, tăind lemne din pădure pentru directori. În fine, substanțele prevăzute în bugete și regulamente pentru activități de dezinfectare pot fi vândute pe bani buni și înlocuite în activitatea zilnică cu diverse alte produse aromatice.

Dacă într-o societate riguroasă, cum părea a fi cea austriacă, exista atât corupție în înșelătorie, este ușor de bănuț ce se întâmplă la răsărit și sud de Carpați. Dr. Lange asigură că ciuma reprezintă o adevărată binefacere și pentru mulți locuitori din Țara Românească și Moldova.

Spre exemplu, în Țara Românească au fost situații când „femeile boierilor mai mărunți din București au înțeles câteodată «arta de a face ciumă», dacă au vrut să se distreze o vreme la țară fără soții lor. Și pentru că în oraș nu puteau să pună coarne bărbaților lor atât de ușor, atunci niște prietene, în societatea lor, s-au înțeles să facă unde și când doreau – ciumă”. În momentul în care s-a declarat ciuma, toți cei care puteau pleca la țară. Cu excepția boierilor, care trebuia să rămână în oraș din cauza slujbelor. „Și atunci, unele doamne cu amanți puteau rămâne la țară, cât de mult doreau.” Unii medici austrieci i-au spus domnitorului direct în față că aceste zvonuri ar fi doar „povești de curve” și pentru un salariu anual de 600 florini renani ar reuși ca pe viitor în București să fie rar ciumă. „Dar domnitorul nu a primit acea ofertă și a zis că țara nu este a lui, și de ce să-și facă el atâtea cheltuieli.”

Vroia să scapi de strângătorii de bir sau de vizita episcopului într-o mănăstire? Strigai: „ciumă!”

Dr. Lange prezintă și nivelul scăzut al serviciilor medicale de peste Carpați. Maiorul Bedeus, care fusese angajat de Curtea imperială să prindă dezertorii din armata imperială aflați la Iași și să-i trimită înapoi, i-a spus că „în unele cazuri dubioase, ei [dregătorii domnești] trimit un țigan în camera mortului, cu sarcina să-i smulgă niște fire de păr din cap; dacă firele de păr ies ușor, rezultă că omul are ciumă și se iau măsuri”.

Cât despre carantina instituită la Dunăre, dr. Lange susținea că a „vorbit personal cu negustori care au declarat că se poate trece imediat din Turcia spre Valahia, fără să se facă vreo carantină, cu ajutorul unei scrisori de recomandare de la principe sau cu bani la șefii carantinelor de la Dunăre. Și un respectabil cleric din mănăstirea Văcărești, unde se ținea a doua carantină pentru cei ce vin din Turcia în Valahia,

m-a asigurat că și aici darea banilor are influență asupra carantinei. Astfel că mulți nu o țin deloc”.

Lipsa măsurilor sanitare riguroase îngăduia, desigur, o extindere a epidemiilor și moartea unui număr însemnat de persoane. Nenorocirea se putea transforma într-un avantaj pentru anumiți funcționari de stat. Dacă cineva murea de ciumă (fie ea adevărată, fie inventată) într-o casă, căpitanul de ciumă angajat permanent la București, împreună cu supușii lui, îngropau mortul, duceau celelalte persoane în spitalul pentru ciumă, iar după aceea ardeau casa cu toate lucrurile ce se aflau înăuntru. „Care e starea cu acest prilej a bunurilor din casă ale morților și cu câtă lăcomie se jefuiește din toate părțile, cât de mai bine cel ce cunoaște această specie hojească de oameni.”

De pe urma ciumei „beneficiu” însă și alți locuitori. „În vremea când domnitorul Valahiei strânge impozitul, țărani răspândesc de multe ori zvonul că este ciumă, pentru ca strângătorii de bir să nu meargă în satele lor și astfel să scape.

Nu altfel procedează și călugării dintr-una sau alta dintre mănăstiri, când episcopii au plecat în vizită canonică, pentru ca să evite amendarea pentru neglijență și pentru excese, pentru care ar fi pedepsiți cu sume mari de bani.”

Dr. Lange ne demonstrează, încă o dată, că oricând, în orice împrejurări, indiferent cât de grele, unii oameni au capacitatea de a găsi căi și soluții pentru a scoate profit din necazul altora. ■

Monument ridicat la Cluj în 1744, în amintirea încetării unei epidemii de ciumă

ODISEEA UNOR DRAPELE

CAMELIA CRISTEA, CORNELIU ANDONIE

Papazoglu, Dimitrie, Solemnitatea depunerii jurământului și distribuirii drapelilor Gărzii cetățenești din capitală, de către Domnitorul tuturor românilor Carol, la 10 septembrie 1867, litografie

În anul 1923 conducerea armatei române a hotărât înlocuirea drapelor unităților militare cu altele noi, care să cuprindă schimbările survenite: Marea Unire și încoronarea lui Ferdinand I și a Mariei ca regi întregitori, la Alba Iulia, în 1922.

Drapelele armatei aveau înscrise pe ele stema vechiului regat și cifra regelui Carol I, care le înmânase în 1894, 1902, 1908, 1910, 1913 și 1914. Este adevărat că în 1915, regele Ferdinand înmânase și el noi drapele, cu cifra sa, dar acestea aveau tot vechea stemă. Drapelele și stindardele trebuia să conțină noile însemne ale statului. Nu e mai puțin adevărat că multe dintre ele au avut de făcut față în repetate rânduri unor intemperii, atât la diverse festivități, cât și în campanie și, din această cauză, erau uzate. Altele fuseseră distruse pentru a nu cădea în mâinile inamicului. Deoarece regulamentele militare calificau pierderea sau capturarea drapelului drept cea mai mare rușine, care atrăgea desființarea unității, atât comandanții acestor regimente cât și toți cei implicați au fost datori să dea explicații oficiale, pentru a se hotărî dacă li se mai pot acorda sau nu noi drapele regimentelor respective.

Rapoartele și schimburile de scrisori menite să lămurească problema drapelor dispărute se află adunate în dosarul nr. 24/1923, păstrat la Arhivele Militare Române de la Pitești, și în cel cu nr.18, de la Muzeul Militar Național.

La cinci zile după declanșarea ofensivei Puterilor Centrale pe frontul din sud, Turtucaia a căzut. Peste 25 000 militari români au fost luați prizonieri. În momentul când fortificațiile intrau în mâinile inamicului, la 24 august 1916, comandantul Regimentului 2 grăniceri, locotenent-colonelul Radu Șeinescu, lua hotărârea să ardă drapelul pentru a

nu fi capturat ca trofeu de război. Regimentul a continuat luptele până la sfârșitul războiului, fără drapel, iar la 10 mai 1919 regele înmâna noului comandant, colonelul Anton Bădulescu, un alt drapel și, în baza Înaltului Decret nr. 17/10.01.1917, prindea de flamura lui Ordinul „Mihai Viteazul“, clasa a III-a.

Pe celălalt front, pe linia Carpaților, Grupul „Cerna“ acționa cu misiunea de a ocupa malul nordic al Dunării și Valea Cernei, pentru a interzice pătrunderea trupelor germane și austro-ungare în zonă. Între 10-23 noiembrie 1916, forțele române au fost nevoite să se retragă, deplasându-se în spatele inamicului, până la

Armele României conform legii din 1872, modificată în 1877 și 1881

Izbiceni, jud. Romanați, pe Olt. În ziua de 27 noiembrie 1916 (când trupele germane intrau în București), s-au predat. Între unitățile Grupului „Cerna” se afla și Regimentul nr. 1 „Dolj”. Drapelul a însoțit militarii și în retragere, până la Izbiceni.

În 1929, comandantul de atunci al regimentului, colonelul Niclescu, publica în numărul din noiembrie al *Revistei Infanteriei* un articol intitulat *Din trecutul unui drapel*, în care povestea momentele dramatice ale luării hotărârii de a salva drapelul, ce au urmat predării Grupului „Cerna”. „Adjutantul regimentului, locotenent (r.) Nemțeanu Grigore, sub fericită inspirațiune, fără a-și pierde cumpătul și însuflețit de cele mai nobile sentimente de patriotism, hotărâște – după o scurtă chibzuire –, ajutat fiind de port-drapel, plutonierul-major Ciurea și șeful gorniştilor, plutonierul Theodorescu Gh., în cel mai sever secret, îngroparea drapelului în curtea fratelui primarului din

Izbiceni, unde a stat până în ianuarie 1919.”

După război, drapelul a fost recuperat și adus la Burcioaia, lângă Adjud, unde a fost întâmpinat de întregul regiment, împreună cu autoritățile și locuitorii satului. În 1920, drapelul a fost decorat cu Ordinul „Steaua României”, cu spade, în grad de cavaler și panglică de „Virtutea Militară”.

Prin momente dramatice a trecut și Regimentul I „Mehedinți” nr. 17 „Știrbei Vodă”, care, la 22 noiembrie 1916, se găsea la Tia-Mare, jud. Romanați, și se pregătea să treacă Oltul. Acțiunea nu a reușit însă, pentru că podul de la Izbiceni fusese distrus. Peste noapte, inamicul a înconjurat unitatea, atacând violent satul.

În zorii zilei de 23 noiembrie, statul major al regi-

mentului, împreună cu drapelul, se aflau într-o casă de la marginea așezării, în apropierea locului unde inamicul pornise atacul. La ora 10.30 s-au primit informații că munițiile sunt pe sfârșite, situație în care comandanții au ținut un mic consiliu, pentru a se hotărî ultimele măsuri ce trebuia luate. La ora 11.00 plutonierul I. Trâncovici, port-drapelul unității, s-a prezentat comandantului, colonelul Teodor Tăutu, cerând să se ia o hotărâre privind soarta drapelului. Ca urmare a deciziei de distrugere a acestuia, adjutantul regimentului, locotenentul Mihail Papadopol, a scos acvila și pânda de pe hampă, înmânându-le plutonierului Trâncovici. Acesta a ascuns hampa într-o șură de fân (care, lovită de un proiectil, a luat foc imediat), iar pânda și acvila, împreună cu accesoriile, le-a pus în sacul său de merinde. Între 12.30-13.00, când orice speranță de salvare era pierdută și când inamicul se arăta la marginea satului,

Moment din timpul luptelor de apărare a localității Azuga

Drapel model 1872

plutonierul Trâncovici, de față cu câțiva săteni, care priveau scena, temându-se că inamicul, în urma unei trădări, îi va descoperi pânza, a ars-o, împreună cu accesoriile (panglicile decorațiilor primite în campaniile din 1877-1878 și 1913). Acvila și învelitoarea din mușama, pe care se găseau marca țării și cifra regelui, au fost îngropate de același plutonier.

Acestea sunt faptele relatate, sec, militărește, în rapoartele către superiori.

După întoarcerea din prizonierat, plutonierul Trâncovici a raportat noului comandant al regimentului cele întâmplate cu drapelul, primind ordin să recupereze piesele îngropate, operațiune ce a avut loc după plecarea ocupantului, în luna decembrie 1918. Între timp, drapelul fusese decorat de regele Ferdinand I prin Înalt Decret 1373/ 21.11.1917 cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a.

Tot din Grupul „Cerna” făcea parte și Regimentul nr. 31 „Calafat”. În 1923 s-a purtat o întreagă corespondență între comanda regimentului, Divizia I infanterie, Corpul VII armată

și Ministerul de Război privind cererile primului de a-i fi acordat alt drapel în locul celui avut în 1916.

Într-o adresă către Divizia 1, din 10 mai 1923, se relatează condițiile în care drapelul a fost distrus. „În 1916, în timpul retragerii Grupului «Cerna», regimentul ajunge, la 23 noiembrie, la Izbiceni. Podul de peste Olt fiind distrus, retragerea decîtaiată, ca și comunicațiile cu toate comandamentele superioare, și inamicul la marginea satului, lipsa de muniții și de hrană, precum și confirmarea știrilor că unitățile vecine au fost nevoite să capituleze au determinat pe comandantul regimentului, locotenent-colonelul Georgescu Ioan, să strângă pe ofiterii corpului ce se găseau în imediata sa apropiere spre a se consulta asupra ultimelor măsuri ce trebuiesc luate. În febrilitatea cu care se precipitau evenimentele, comandantul regimentului a hotărât să nu fie îngropat [drapelul], ci să fie ars, iar pajura sa să se arunce în Olt,

acolo unde apa va fi mai adîncă.” În copia după istoricul regimentului trimisă la Muzeul Militar Național la 4 aprilie 1930, locotenent-colonelul Petre Urziceanu, comandantul de atunci, arăta: „După încheierea păcii s-a depus toată stăruința, trimițându-se la fața locului chiar fostul port-drapel și făcându-se apel la patriotismul locuitorilor spre a căuta pajura în apa Oltului. Cu toată bunăvoința autorităților și populației, care au depus toată stăruința, pajura nu a putut fi găsită. Totuși, în casa locuitorului unde a fost arsă flamura și bățul s-au găsit păstrate de femeia locuitorului Gh. Voinea, din Izbiceni, inelul cu inscripția regimentului și călcăiul de metal al bățului, scoase atunci din foc. Cu toate investigațiile făcute ulterior, nu s-a mai putut găsi nici o altă urmă de drapel.”

Într-un ordin emis de comanda regimentului la 6 noiembrie se amintește că piesele recuperate după război „au fost aduse și se păstrează în casa corpului, fiind prezentate regelui personal de către colonelul Băculescu Gh., [acesta] raportând, totodată, și împrejurările în care s-a pierdut acest drapel. Regele a admis ca regimentul să-și reconstituie drapelul, iar după ce va fi gata să se ceară de către regiment pentru a fi ținut de M.S. Regele. În prezent, regimentul nu are drapel”.

Într-o adresă trimisă Corpului VII Armată de Divizia I infanterie se solicita sprijinul pentru refacerea drapelului menționând că, datorită prețului foarte mare, cadrele și trupa au hotărât încă din 30 noiem-

Cifra regelui Ferdinand I, pe drapelele înmânate în 1915, 1917, 1919

brie 1921 să se facă o colecție pentru a strânge suma necesară. Până la 10 mai 1927 regimentul nu a avut drapel. La acea dată, prin ordinul nr. 8 573/1927 al Corpului I armat, a primit drapelul fostului Regiment 41/71 infanterie.

Regimentul 1 grăniceri anunța și el printr-o adresă din 5 noiembrie 1923 că în timpul războiului a reușit să-și păstreze pânza și panglicile decorațiilor drapelului, „pierzându-se doar acvila și bastonul”. Montarea pânzei pe noua hampă s-a făcut la Iași în 1918, „cu aprobarea M.S. Regelui și cu îndeplinirea tuturor formelor legale”. În 1930 se transmitea Muzeului Militar Național că „Corpul Grănicerilor, cu ordinul 26/23.06.1918, a comunicat că M[arele] C[artier] G[eneral] (Biroul decorațiilor) a făcut cunoscut că M.S. Regele a aprobat propunerea ca piesele drapelului: aquila și hampa să se confecționeze la Arsenalul Armatei, iar flamura să se monteze din drapelul distrus”.

La 7 noiembrie 1918 are loc la Iași solemnitatea și decorarea drapelului cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a, acordat prin Înalt Decret nr. 1 592/27.06.1918.

În schimb, Regimentul nr. 34 „Constanța” și-a pierdut pânza. În dimineața zilei de 24 august 1916, la Turtucaia, când rezultatul luptelor devenise limpede, comandantul regimentului însărcinează pe sergentul instructor reangajat Mihail Vlase să salveze drapelul, încredințându-i-l, cunoscut ca un bun înotător, pentru a-l trece peste Dunăre, la Oltenița, căci orice altă comunicare cu malul drept fusese întreruptă. Din cauza oboselii sau a rănirii lui pe când înota, sergentul a scăpat drapelul în apă, de unde nu a mai putut fi salvat. În 1923, regimentul nu avea drapel, dar prin Înalt Decret nr. 3 651/12.12.1918 acesta a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a.

Au existat însă și regimente care au reușit să-și salveze drapelul în întregime, nu fără eforturi și jertfe. Astfel, drapelele regimentelor „Vasile Lupu” nr. 36 și 75 infanterie au fost luate de doi plutonieri care s-au aruncat cu ele în Dunăre, la Turtucaia, reușind să le treacă

pe malul stâng, în ziua de 23 noiembrie 1916.

În aceeași zi, comandantul Regimentului 84 infanterie, locotenent-colonelul Gh. Popovici, cu drapelul unității desfășurat, și-a adunat ce mai rămăsese din trupă și ofițerii ce-i comanda, pornind spre est, călare, pe malul Dunării, spre a forța trecerea dinspre Silistra. Ofițerul a fost ucis, dar drapelul a fost salvat de alți militari ai unității.

Regimentul II „Romanați” nr. 19 se afla la sfârșitul lunii septembrie 1916 în focul luptei, în zona Iepurești, pe Neajlov. Inamicul a executat o serie de atacuri succesive, reușind în cele din urmă să străpungă apărarea și să încercuiască regimentul. Registrul istoric al unității consemnează că la lăsarea serii, comandantul, locotenent-colonelul Mihail Dobruneanu, a chemat la el pe plutonierul Mihai Stoica și i-a spus: „În calitate de port-drapel ai o misiune deosebită. Îți ordon să faci ce știi ca să salvezi drapelul care reprezintă cinstea și onoarea regimentului.”

Confruntare între subunități române și germane în pasul Turnu Roșu

Drapel model 1872, înmănat în 1874, 1877, 1881, 1894

Plutonierul Stoica raporta mai târziu: „A doua zi, am văzut că cercul s-a strâns și mai tare. Din regiment mai rămăseseră puțini. Gloanțele cădeau ca grindina; mi-am adunat oamenii din gardă și le-am amintit ce sfântă datorie aveau. Le-am spus să aibă armele pregătite pentru ca la mare nevoie să salvăm drapelul sau să murim. Dacă voi cădea, drapelul să fie luat pe rând de sergentul Aioanei, apoi de sergentul Mardare. Dacă veți cădea și voi să fie luat de caporalul Nucă Gh. și așa mai departe. Când s-a lăsat noaptea, am trecut râul Neajlov și ne-am ascuns în satul Iepurești. Nemții ne-au pierdut urma.” Și astfel drapelul a fost salvat.

Într-una din zilele lui octombrie 1916, în timp ce ostașii Regimentului nr. 38 „Neagoe Basarab” executau lucrări pentru un nou aliniament de apărare lângă Turtucaia, o patrulă inamică s-a infiltrat în dispozitiv, îndreptându-se spre locul unde era drapelul. „A început atunci – se scrie în Jurnalul operativ al regimentului – o luptă pe viață și pe moarte cu inamicul, care e respins în cele din urmă. În această ciocnire port-drapelul și-a pierdut o mână (retezată de sabia unui dușman),

dar nu a părăsit locul luptei, decât după ce drapelul a fost salvat.” Pentru faptele de arme ale oamenilor săi drapelul unității a fost decorat prin Înalt Decret nr. 1 592/ 27.06.1918 cu Ordinul „Steaua României” cu spade, în grad de cavalier și panglică de „Virtutea Militară”.

Un caz aparte îl constituie Regimentul 59 infanterie (dublura la mobilizare a Regimentului II „Romanați” nr. 19). Este singurul regiment al cărui drapel a fost capturat de inamic la 12 octombrie 1916, în urma luptelor de la Vaideeni, județul Gorj. Și urmarea nu s-a lăsat așteptată. Regimentul a fost desființat.

Intr-o notă raport către Cercul de Recrutare Romanați, datată 6 noiembrie 1923, maiorul Teodor Căpitănescu relatează „situația tragică în care s-a întâmplat pierderea definitivă” a drapelului: „În noaptea de 11/12.10.1916, Divizia XI comunică ordinul Marelui Cartier General că: «nu admite retragerea. Orice retragere nemotivată să fie pedepsită cu moartea». A doua zi dimineată se dau lupte între brigada «Bergher» (formată dintr-un regiment de vânători austrieci și un regiment bavarez) și nici 500 din ai noștri, purtate între orele 8.30 și 11.50; poziția de la Vaideeni era

presărată cu mormane de cadavre și răniți de ambele părți. Drapelul, care se afla la punctul de comandă, a căzut cu această ocazie, întrucât locotenent-colonelul Homoriceanu Ioan, ca să îmbărbăteze trupa și pe ofițerii ce se găseau sub comanda sa, s-a adresat către ei și le-a spus că acum datoria cea mai sfântă a tuturor este să-și apere drapelul sau să moară. Toți și-au făcut datoria! În jurul drapelului s-au dus lupte până la 12 ore din zi, până ce brigada col. Anastasiu s-a putut retrage spre București, ca să nu fie capturată.” ■

GLOSAR

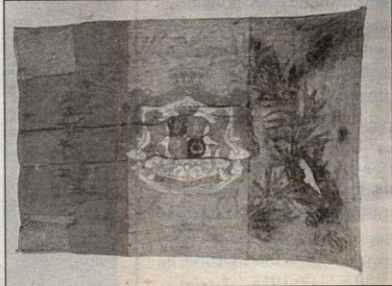
ARME – ansamblul semnelor simbolice de pe o stemă, de pe un blazon.

CIFRA (CIFRU) – Semn scris, gravat, pictat sau cusut (brodat) reprezentat prin alăturarea sau împletirea inițialelor prenumelui unui suveran, înfățișat stilizat și purtând deasupra o coroană regală sau princiară, simbol al suveranității.

HAMPA – tijă lungă de lemn pe care este fixată pânza drapelului

MARCA ȚĂRII – stema unui stat.

Drapel model 1872, înmănat în 1908, 1910, 1912, 1914

ATACUL „FANTOMELOR ALBE” - POVESTEA ADEVĂRATĂ

PETRE OTU

Apriga bătălie de la Mărășești (24 iulie/6 august - 21 august/3 septembrie 1917) a intrat în conștiința românilor ca o mare victorie a armatei române. S-au săvârșit atunci numeroase fapte de eroism, individual și colectiv.

În rândul acestora din urmă se înscrie și contraatacul Regimentului 32 „Mircea”, ai cărui ostași, în iureșul luptei și al căldurii sufocante, și-au dat jos uniforma, acționând numai în cămăși. Atacul „fantomelor albe”, cum a fost denumită acțiunea lor are însă - în varianta pe care o știm din cartea de istorie - o „poveste” proprie. Data bătăliei a fost modificată ulterior - în condiții pe care le vom prezenta în continuare -, din motive care nu au avut nimic de-a face cu eroismul participanților, ci cu interese meschine.

Ofensiva declanșată la 11 iulie 1917 de Armata 2 română, condusă de generalul Alexandru Averescu la Mărăști a luat prin surprindere trupele germane și austro-ungare. Comandamentul inamic a fost silit să amâne proiectata operațiune din sectorul Nămoloaș. Cum trupele române nu au putut dezvolta succesul inițial din cauza înfrângerilor suferite mai la nord, în Galiția, de aliatul rus, Makensen a contraatacat pe direcția Focșani-Mărășești, în ziua de 24 iulie/6 august.

Lovitura principală s-a dat în fâșia Diviziei 34 infanterie rusă care, după o scurtă rezistență, s-a retras. S-a creat astfel posibilitatea ruperii întregului front de pe Siretul inferior și a forțării din mișcare a râului. Soluția era una singură - accelerarea intrării în dispozitiv a marilor unități ale Armatei 1 române, care se aflau în deplasare spre noile alinamente. Chiar în după-amiaza zilei de 24 iulie/6 august, unități ale Diviziei 5 infanterie (Regimentul 8 infanterie „Buzău” și Regimentul 32 „Mircea”), comandate de generalul Aristide Razu, au fost introduse succesiv în luptă, în fâșia Diviziei 34 infanterie ruse. În cursul acestei operațiuni de restabilire a frontului s-a produs și „atacul fantomelor albe”.

„Atacați de africani”

Constantin Kirițescu, autorul celei dintâi și mai complete monografii a participării armatei române la primul război mondial, consemnează data de 7 august (stil nou), adică 25 iulie (stil vechi). Iată ce scria el: „Lupta reîncepe. Căldură înăbușitoare. Razele soarelui de august dogoresc pe luptători. Șiroaie de sudoare brăzdează fețele înnegrite. Gazele lacrimogene orbesc vederea și înecă respirația. Soldații români leapădă bluzele și azvârlă căștile de metal. În cămăși, cu mâncile suflecate și cu capetele goale, ei se reped la contraatacurile cu baioneta. Germanii rămân surprinși la neașteptata apariție: veteranii, care au luptat în colonii, lămuresc pe camarazi că au fost atacați de africani.”

Aceeași dată este menționată și de monografia *România în anii primului război mondial*, apărută în anul 1987 care, în plus, citează extrase din Jurnalul de operații al Regimentului 32 „Mircea”.

Ambele lucrări pleacă evenimentul pe 25 iulie (stil vechi), 7 august (stil nou), utilizând aceeași sursă - Jurnalul de operații al Regimentului 32 „Mircea”. Dar acest docu-

Bătălia de la Mărășești în viziunea pictorului
Albin Stănescu

ment de bază conține un adaos care creează confuzie și dă foarte mult de gândit. Iată nota inserată pe manșeta documentului și care a fost preluată automat de lucrările menționate: „În conformitate cu ordinul Marelui Stat Major nr. 44 din 13.XI.1933 și ordinul Corpului 5 armată nr. 1 026/15.XI.1933, comunicat cu ordinul Brigăzii 5 infanterie, nr. 305/18.XI.1933 se ordonă a se adăuga la Registrul istoric al corpului următoarele date pentru ziua de 25 iulie 1917 «Contraatacul în cămăși a fost dat de batalionul III/R.32 Mircea în 1917, sub comanda mr. Ionescu Atanase, căzut în această acțiune. Comandantul regimentului a fost Stamate Vasile, căzut în aceeași zi»“.

Ce motive au determinat emiterea ordinelor respective și înscrierea acestei note în Jurnalul de operații la 16 ani distanță de evenimente?

În jurul unei aniversări

Cu două luni și jumătate înainte, la 27 iunie 1933, Regimentul 32 „Mircea” și-a serbat semicentenarul. Au luat parte numeroși ofițeri și subofițeri, manifestarea fiind onorată și de regele Carol II. Cu acel prilej s-a editat o broșură cuprinzând istoricul unității, inclusiv luptele dârde de la sfârșitul lunii iulie 1917 de pe Siret. Lucrarea conținea însă omisiuni și erori, fapt ce a atras critici din partea unor participanți la eveniment. Astfel, lipseau fotografiile unor comandanți de seamă, care au condus unitatea înaintea primului război mondial, cum era colonelul Constantin Papazoglu. Inexplicabile erau și absențele colonelului Constantin Malamuceanu și ale generalului Aristide Razu, comandantul Diviziei 5 infanterie, din care a făcut parte și Regimentul 32 „Mircea”. Dar lucrul cel mai grav era modificarea datei atacului legendar al „africanilor” care era plasat pe 25 iulie. „Este oare de admis – se întreba colonelul Em. Cristudolo, fost combatant în Regimentul 32 «Mircea», în ziarul

Cuvântul din 16 iulie 1933 – că abia după 16 ani de când s-au petrecut aceste fapte – când încă se mai găsesc atâția luptători care au luat parte la ele – să se poată produce în relatarea lor asemenea contradicții și încă în mod oficial?”

În același ziar, *Cuvântul* din 30 iulie 1933, căpitanul (de rezervă) Victor Sburlan, învățător în comuna Mărăcineni, județul Buzău, fost comandant de companie în Regimentul 32 „Mircea” în luptele din vara anului 1917, își exprima acordul cu intervenția colonelului Em. Cristudolo pentru „fapta bună ce a făcut, restabilind documentat adevărul istoric asupra uriașelor lupte, care în broșura tipărită de regiment cu ocazia jubileului său de 50 de ani, nu corespund exact realității trăite de noi”.

Criticile erau îndreptățite, deoarece documentele oficiale nu pomeneau data de 25 iulie (stil vechi) pentru atacul „fantomelor albe”. Să vedem ce spun ele.

Înaltul decret nr. 1 171 din 9 septembrie 1917, prin care Regimentul 32 „Mircea” era decorat cu ordinul „Mihai Viteaz” clasa a III-a, arată că această înaltă decorație fusese acordată pentru vitejia și avântul remarcabil cu care au luptat atât ofițerii, cât și trupa regimentului pe pozițiile de la Străjescu, Moara Roșie și Valea Juguștrului între 24 iulie-3 august 1917. Deși cu pierderi mari, au rezistat pe poziție, ținând pe loc numeroase trupe germane ce-i atacau fără întrerupere și au găsit încă energia de a executa două atacuri legendare asupra Moarei Roșii, în zilele de 28 și 29 iulie 1917. Să mai precizăm că decorația fusese înmănată de regele Ferdinand I, în garnizoana Iași, la 26 mai 1918.

Decretul de decorare nu amintește așadar despre atacul „în cămăși” de la 25 iulie, dar menționează două atacuri „legendare” din zilele de 28 și 29 iulie.

Mult mai exact este Buletinul de informații din 1 august 1917 (stil vechi), care reproduce Comunicatul oficial nr. 352 al Marelui Cartier

Poziții de luptă ale Regimentului 32 Mircea în zona Mărășești

General Român. Documentul enumeră faptele de arme ale trupelor române din ziua de 31 iulie 1917. „Se citează – scria documentul – cazul eroicului Regiment 32 „Mircea” ai cărui ofițeri și soldați, lepădându-și ranile, căștile și hainele, au pornit la atac numai în cămăși, punând pe goană pe inamic.” Documentul plasează deci fără nici un dubiu atacul „fantomelor albe” pe 31 iulie 1917 (stil vechi). Fiind cel mai apropiat de momentul când s-a produs atacul, este, desigur, și sursa cea mai credibilă.

De ce s-a ajuns la o asemenea mistificare, la mutarea atacului de la 31 iulie la 25 iulie?

Orgolii și vanități

Locotenent-colonelul Vasile Stamate, comandantul unității, a fost rănit în înclăstările din ziua de 25 iulie și apoi a decedat. Regimentul a avut pierderi mari în ofițeri și trupă. În aceste condiții, la 26 iulie 1917, pe baza ordinului comandantului Diviziei 5 infanterie, generalul Aristide Razu, comanda unității a fost preluată de maiorul Constantin Malamuceanu, comandant de batalion în Regimentul 7 Prahova. Numirea acestuia la comanda Regimentului 32 „Mircea” s-a făcut fără respectarea întocmai a prevederilor regulamentare, care interziceau accesul la o funcție superioară a unui ofițer mai nou în grad. Normal, funcția de comandant trebuia încredințată ofițerului cel mai vechi în grad. Dar în focul luptelor cine mai stătea să se gândească la așa ceva? Important era să oprești inamicul cu orice preț.

El a comandat Regimentul 32 „Mircea” până în noaptea de 1/2 august (stil vechi), când împreună cu un grup de ofițeri și soldați a fost luat prizonier de subunități aparținând regimentelor 254 infanterie și 42 grenadier germane.

Numirea nu a fost văzută cu ochi buni de unii camarazi ai maiorului Constantin Malamuceanu. În memoriile sale, el menționează invidia unor

colegi, între care s-a detașat maiorul Nicolae Constantinescu, mai vechi în grad. Acesta a și răspândit o serie de știri, ce s-au dovedit neadevărate, despre comportarea maiorului Constantin Malamuceanu în prizonierat.

Acesta din urmă a fost avansat locotenent-colonel, la 11 mai 1920, cu vechimea în grad de la 1 septembrie 1917 și colonel la 2 iunie 1921. Prin Înaltul Decret nr. 3 812 din 17 septembrie 1920, Constantin Malamuceanu a fost decorat cu ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a, între altele și pentru „glorioasa conducere a Regimentului „Mircea” nr. 32 în aprigele lupte de la Mărășești, pe pozițiile de la Străjescu, Valea Jugăstru și Moara Roșie în zilele de 27 iulie-2 august 1917”. A comandat din nou Regimentul 32 „Mircea” în perioada 8 noiembrie 1921-7 iunie 1926, după care a fost numit în fruntea Regimentului 24 infanterie. Până la trecerea în rezervă (3 aprilie 1935), colonelul Constantin Malamuceanu a lucrat la Comanduirea garnizoanei București, cu întrerupere de doi ani (1 octombrie 1929-1 octombrie 1931), când a îndeplinit funcția de șef al Cercului de recrutare Sibiu.

Prin numeroase memorii adresate diverselor autorități militare, colonelul Constantin Malamuceanu a căutat să arate că atacul „fantomelor albe” a avut loc la 31 iulie 1917, când el se afla în fruntea Regimentului, și nu la 25 iulie 1917, dată care s-a impus în istoriografia românească.

În stadiul actual al cercetării, putem bănuia că intrigi mărunte au determinat excluderea colonelului Constantin Malamuceanu dintre numele menționate în broșura tipărită cu ocazia aniversării Regimentului nr. 32 „Mircea”. Iar mai târziu și înscrisura unei date false în Jurnalul de operațiuni.

Indiferent de motive, acest moment glorios din tradiția oștirii române trebuie repus în contextul exact în care a avut loc, iar meritul trebuie să îi revină celui căruia i se cuvine. ■

Decorarea drapelelor unor unități militare care s-au distinși în bătălia de la Mărășești

Reverberații

GRENADA NU S-A SPART...

FLORIAN POPA

Citind articolul d-lui Adrian Pop, 1950, *Legatia S.U.A. informează: dominația U.R.S.S. asupra României nu poate fi slăbită*, din nr. 4/2001, mi-am amintit de anii 1951-1956, când am lucrat, ca ofițer inginer, într-un mare comandament de armă, în care erau prezenți și consilieri militari sovietici. În acea perioadă de dotare masivă cu tehnică militară sovietică, în comandamentul de armă respectiv erau trei consilieri militari sovietici, cu grad de colonel și cu responsabilități pe domenii, după cum urmează: Ciornîi Vladimir Trafinivici (menționat în tabelul d-lui Adrian Pop, la poziția 20), pentru probleme de pregătire de luptă și politică; inginer Sirșin P. A. – înzestrare cu armament și muniții; inginer Strighin S.K. – exploatarea tehnicii militare.

Discuțiile cu aceștia erau, în general, tensionate. Noi, ofițerii tineri, de regulă, îi ocoleam sau ne limitam a-i saluta în mod respectuos. Observam, totuși, cum ofițerii mai vârstnici; care veneau în contact direct cu consilierii, făceau mari eforturi pentru a învăța, cât de cât, limba rusă, spre a intra în grația acestora și spre a putea fi mai bine înțeleși în susținerea unor puncte de vedere diferite de cele ale lor.

Iată doar câteva exemple.

În programul de instrucție cu noua tehnică din dotare, de proveniență sovietică, se semnalau, tot mai des, unele incidente sau chiar accidente cu urmări grave.

Pentru evitarea oricărui incident sau accident, la nivelul conducerii comandamentului, s-a luat decizia de a se înlocui aceste plăcuțe cu altele traduse în limba română. Aceasta a stârnit însă furia celor trei consilieri și, în mod deosebit, a ministrului Forțelor Armate (general de armată Emil Bodnăraș). După ce s-a ordonat montarea la loc a plăcuțelor în limba rusă, cu sancționarea celor vinovați și cu cheltuieli suplimentare, ministrul Forțelor Armate și consilierii militari sovietici au decis: „Orice ofițer al armatei române trebuie să aibă un minim necesar de cunoștințe de limba rusă, încât să poată exploata corect înalta tehnică militară sovietică”.

În acea perioadă, aveam ca atribuții de serviciu rezolvarea propunerilor de inovații și invenții – activitate în mare vogă.

Îmi amintesc că printre numeroasele propuneri, destul de interesante, a fost și una de dotare cu un nou tip de grenadă defensivă, de instrucție, realizată dintr-un material ceramic foarte dur, cu efecte mai reduse față de grenada metalică, dar mai ieftină și cu rezultate bune. La prezentarea propunerilor privind generalizarea acestei inovații, unul dintre consilieri, fără a lua în seamă că aceasta era destinată numai instrucției militarilor în termen și nu pentru război, ne-a strigat, pe un ton deosebit de nervos: „În timp ce imperialiștii anglo-americani ne pot întâmpina cu arme sofisticate fabricate din cel mai dur metal (oțel sau fontă), noi vrem să le răspundem cu grenade din ceramică sau pământ? Să nu mai încercați să veniți cu asemenea idei!”

Recepția tehnicii militare primite din U.R.S.S. se făcea, conform ordinelor primite, prin consilierii militari sovietici, numai cantitativ, fără încercări și probe de calitate, în poligon. Nimeni nu avea voie să facă aprecieri sau să comenteze nefavorabil calitatea acestor importuri de tehnică militară.

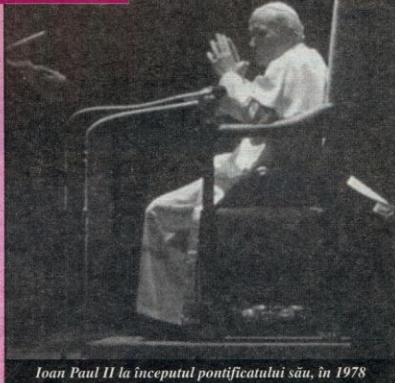
Au fost însă numeroase cazuri când reclamațiile părții române, la furnizor, de altfel bine întemeiate, asupra unor lipsuri cantitative din inventarul tehnicii importate (scule, dispozitive și accesorii strict necesare în procesul de instrucție și exploatare) nu numai că nu au fost recunoscute, dar primeau același răspuns, invariabil: „Lipsurile pe care le semnalati s-au produs pe teritoriul țării dv. și nu aparțin părții sovietice, care a livrat întreaga comandă conform specificațiilor din contract și inventar”.

Era o poziție de-a dreptul cinică: toate lăzile veneau sigilate de sovietici, iar lipsurile din inventar erau constatate după desigilarea acestora în țară și încheierea unor procese-verbale semnate de o întreagă comisie de specialiști români. ■

Correspondență de la RIA-NOVOSTI

PAPA DE LA ROMA ȘI PROFESORUL RUS

În timpul celui de-al doilea război mondial, Vasili Sirotenko, maior în Armata Roșie, a participat la operațiunea militară de la Cracovia, din ianuarie 1944. Atunci l-a cunoscut pe un anume Karol Wojtyla, prizonier într-un lagăr german. Salvat de ofițerul rus de la exterminare, acest om a devenit, după mai bine de trei decenii, în 1978, capul bisericii catolice. Vasili Sirotenko, azi în vârstă de 87 de ani, profesor de istorie la Institutul pedagogic de la Armavir, oraș pe fluviul Kuban, re trăiește acele evenimente.

Ioan Paul II la începutul pontificatului său, în 1978

El povestește cum, după 33 de ani de la întâlnirea lor din timpul războiului, a auzit la un buletin de știri la radio că pentru prima oară în istoria Vaticanului a fost ales papă un arhiepiscop polonez, pe nume Karol Wojtyla. S-a gândit atunci la acela pe care-l cunoscuse el.

În 1944, împreună cu un grup de opt ofițeri din Secția operații a Statului major al Armatei 59 participase la acțiunile din zona Cracovia. „Sunt mândru de asta. Aviația aliaților a făcut praf Dresda prin bombardamente concentrate, în vreme ce noi am reușit să păstrăm pentru urmași prima capitală a Poloniei” – afirmă astăzi cu mândrie Sirotenko. Orașul a fost salvat, deși mii de soldați sovietici au rămas să se odihnească pe veci

lângă zidurile vechilor cetăți, palatelor regale și minunatelor biserici catolice.

În cursul acelor lupte, serviciul sovietic de informații a comunicat că în apropierea orașului, într-o mică localitate care figura pe hartă sub denumirea Cariera de piatră, fasciștii se pregăteau să distrugă carierele și odată cu ele pe prizonierii care lucrau acolo. Sirotenko făcea parte din unitățile de avangardă. A urmat o înverșunată bătălie și majoritatea deținuților de la cariera de piatră au fost salvați.

În timpul operațiunii, în mâinile comandamentului sovietic au căzut multe documente. Pentru ele era nevoie de traducători, inclusiv de limbă polonă. Sirotenko, care se ocupa cu analiza documentelor, a apelat la

ajutorul unui fost prizonier. Însă acela l-a recomandat pe un anume Karol Wojtyla: „e un adevărat poliglot și pe deasupra rutean ca naționalitate”.

După vreo două ore, Karol Wojtyla a fost adus în fața maiorului. Era un bărbat epuizat fizic, de o paloare aproape transparentă. „N-am fost niciodată credincios, în adevăratul sens al cuvântului, îmi amintește profesorul. Însă înfățișarea celui necunoscut semiînfometat, cu ochi deosebit de expresivi, m-a răvășit.”

Maiorul și-a amânat întrebările pentru Wojtyla. A ordonat să fie hrănit mai întâi, împreună cu alți foști prizonieri. Apoi le-a explicat îndelung lucrătorilor secției speciale a NKVD-ului că rutean

nu este totuna cu rus și că oamenii de această naționalitate locuiesc în Carpați. Probabil că astfel a fost salvat necunoscutul, pe atunci, Wojtyla de la trimiteră în Gulag. Dacă s-ar fi dovedit că este rus, ar fi fost pedepsit, ca mii de alți prizonieri ruși, întorși în țară după încheierea războiului.

Sirotenko gândește astăzi că nu l-a salvat pe papa de la Roma, ci a eliberat câțiva prizonieri de la cariera de piatră, pe care nu i-a lăsat să moară de foame. După câțva timp, de altfel, Sirotenko a fost rechemat la Statul major și nu l-a mai întâlnit niciodată pe Wojtyla. După război, adică

Viitorul papă, preot la Niegowic, la 30 km de Cracovia

după ce servise în armată aproape șapte ani, fiind de două ori grav rănit și obținând trei decorații militare, maiorul s-a întors la Institutul pedagogic, unde predase.

In toamna anului 2000, când Institutul pedagogic din Armavir, unde locuiește Sirotenko, se

pregătea pentru a 85-a aniversare a profesorului, sărbătoritul lipsea de acasă. Era la odihnă lângă Moscova. Unul dintre colegi a avut ideea să trimită o scrisoare la Vatican, papei Ioan Paul al II-lea. L-a întrebat dacă își amintea întâlnirea din vremea războiului cu profesorul Sirotenko. Și, nu după mult timp, la Armavir a sosit și răspunsul, semnat de monseniorul Pedro Lopez Quintana, de la curia papală. „Prea Sfinția Sa m-a însărcinat să vă asigur

– se spunea în scrisoare – că se va ruga pentru doctorul Vasili Sirotenko, cu fericita ocazie a zilei sale de naștere.“ ■

Eveniment

Asociația Sud-Est Europeană a Arhivelor Diplomatice

Intre 29 mai și 2 iunie 2002, la București și Sinaia, sub înaltul patronaj al domnului Mircea Geoană, ministrul Afacerilor Externe al României, s-a desfășurat prima reuniune a arhivelor diplomatice din statele sud-est europene. Au participat directori și/sau directori adjuncți și șefi de servicii din cadrul ministerelor respective, precum și alți invitați, profesori, cercetători, specialiști în domeniu. Tema generală a conferinței – *Arhivele Diplomatice – Tezaur pentru fundamentarea politicii externe și promovarea cooperării internaționale* – a fost integrată manifestărilor consacrate aniversării a 140 de ani de la crearea ministerului unic al Afacerilor Străine, în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza.

La fel ca și acum aproape 40 de ani, când se crea la Sinaia Asociația de Studii Sud-Est Europene, tot țării noastre îi revine inițiativa – față de care participanții și-au exprimat acordul – de a pune bazele Asociației Sud-Est Europene a Arhivelor Diplomatice (ASEEAD), pentru intensificarea schimburilor și colaborării între membrii săi, ca și raporturile acestora cu Uniunea Europeană a Arhivelor Diplomatice (în cadrul căreia România are statut de observator din 1999) și cu celelalte organisme internaționale de profil.

Avem convingerea că și această nouă inițiativă sud-est europeană a României va avea un viitor la fel de frumos.

Dumitru PREDA

RĂPEDIUNE

1/4

1915. În reședința regilor României de la Cotroceni se introduce încălzirea centrală. Inginerul Umberto Rolfo „recunoaște” suma de 11 410 lei „primită din partea Onor. Administrațiunii a Palatului Regal în contul Casei Rud. Otto Meyer din Hamburg, cu plata primului acot de 30% a devizului, cu data 24 august/6 septembrie a.c., în valoare totală de lei 38 033,60 asupra reparației și transformării sălii cazanelor la încălzirea centrală a Palatului Regal Cotroceni”.

6

1522. Cu o corabie veche, „Victoria”, zdruncinată din toate încheieturile, cu un echipaj sleit de puteri, dar încărcată cu mirodenii, Sebastian del Cano, comandant al expediției lui Magellan în jurul Pământului, începută în 1519, reușește să atingă portul San Lucar, fiind trasă în sus pe Guadalquivir. Două zile mai târziu, nava aruncă ancora în apele portului Sevilla, din care Magellan plecase cu trei ani și douăsprezece zile în urmă. Sosirea „Victoriei” provoacă o imensă bucurie; de la descoperirea Lumii Noi, nici o altă călătorie nu a stârnit un mai mare entuziasm. Mirodeniile de pe corabie nu numai că acoperă toate cheltuielile, dar aduc și un important câștig: 500 ducați de aur.

8

1157. Se naște fiul primului Plantagenet, regele Henric II, și al Eleonorei de Aquitania. Este viitorul rege englez Richard (1189-1199), supranumit de unii Richard Inimă de Leu, iar de alții Richard Da și Ba. Cavaler răătăcitor, el moștenește de la Plantageneti violența, dragostea nemăsurată pentru femei și curajul lor. Căutând aventura și disprețuind orice prudență, Richard nu poate rata participarea la Cruciada a treia. Golește tezaurul, vinde câteva comitate și se îmbarcă, împreună cu suveranul Franței, Filip August, prietenul său, aparent. În Sicilia cei doi erau deja certați. Peste câțiva ani, dintr-o înfruntare cu Filip, pentru superba fortăreață Château-Gaillard, ce domina valea Senei, lui Richard i se va trage moartea.

9

1802. Ministrul de Externe al Franței, nimeni altul decât Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord, despre care unii spun că este „cea mai mare canalie a secolului”, se însoară, în prezența și la porunca împăratului Napoleon și a împărătesei Josephina. El are 48 de ani, ea este o tânără doamnă, Catherine Grand, fosta soție a unui funcționar din India, pe care ministrul a eliberat-o din închisoare (era bănuită a fi întreținut corespondență cu emigranții). Soțul, ca și Bonaparte, de altfel, știu că doamna Grand se distinge printr-o extraordinară frumusețe, dar și printr-o prostie de mari proporții. „O soție proastă nu-și poate compromite bărbatul inteligent, spunea uneori prințul de Talleyrand, un bărbat deștept nu poate fi compromis decât de o nevastă pe care lumea o crede deșteaptă.” Așa că tânăra doamnă n-a jucat cine știe ce rol în viața tartuffianului ministru.

29

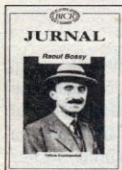
480 î.e.n. „Corăbiile s-au răsturnat și marea a dispărut sub mulțimea epavelor și a cadavrelor însângerate. Țărmurile și recifurile sunt copleșite de morți și tot ce a mai rămas din flota barbară fuge în neorânduială cu toată iuteala posibilă.” Astfel descrie Eschil, în tragedia *Perșii*, bătălia de la Salamina, devenită un simbol al victoriei grecilor asupra perșilor. Și tot el adaugă: „Grecii lovesc și răpun pe barbari cu bucați de vâsle, cu frânturi de epave, de parcă ar fi fost niște toni, niște pești scoși din năvod. Până departe în larg se întind asupra mării vaietul și plânsul, până când ceasul nopții întunecate potolește totul.”

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Claudia Chinezu – SUISSES EN ROUMANIE** (préface de Stefan Sturdza).

Fondation Sturdza & Weidmann, 2002, 119 pp.

● **Raoul Bossy – JURNAL (2 NOIEMBRIE 1940-9 IULIE 1969)** (prefață de Florin Constantiniu, membru corespondent al Academiei Române; ediție îngrijită de Ion Mamina).

Editura Enciclopedică, București, 2001, 577 pp.

● **Vladimir Bukovski – JUDECATA LA MOSCOVA. UN DISIDENT ÎN ARHIVELE KREMLINULUI.**

Editura ALBATROS, București, 1998, 486 pp.

● **Adrian-Silvan Ionescu – CRUCE ȘI SEMILUNĂ. RĂZBOIUL RUȘO-TURC DIN 1853-1854 ÎN CHIPURI ȘI IMAGINI** (cuvânt înainte de acad. Dinu C. Giurescu).

Editura Biblioteca Bucureștilor, 2001, 235 pp.

● **N.D. Stănescu – ÎN TÂMLĂRI ȘI OAMENI DIN SERVICIUL SECRET** (cuvânt înainte, note și selecția textului Marian Ștefan și Gheorghe Neacsu).

Editura Enciclopedică, București, 2002, 293 pp.

● **STUDII ȘI MATERIALE DE ISTORIE MEDIE. VOL. XVII.**

Muzeul Brăilei, Editura Istros, 1999, 261 pp.

● **Filoteia Rinziș – ARHIVE PERSONALE ȘI FAMILIALE. VOL. I. REPERTORIUL ARHIVISTIC.**

Arhivele Naționale ale României, București, 2001, 368 pp.

● **Ion Ionescu, Georgeta Boradă, Marian Moșneagu – NOI CONTRIBUȚII LA ISTORIA MARINEI MILITARE ROMÂNE.**

Editura Muntenia & Leda, Constanța, 2001, 240 pp.

● **PLURAL. 1/2001. CULTURE & CIVILIZATION. BUCHAREST – A SENTIMENTAL GUIDE.**

Fundația Culturală Română, București, 2001, 253 pp. + 30 pl.

● **CLIO IN THE BALKANS. THE POLITICS OF HISTORY EDUCATION** (edited by Christina Koulouri).

Thessaloniki, 2002, 549 pp.

● **Mihai Gabriel Popescu, Elena Gh. Brezeanu, Cristian M. Popescu – DÂMBOVITA 2000 (MICROMONOGRAFII).**

Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2001, 166 pp.

● **Mateiu Ion Caragiale – CRAII DE CURTEA-VECHE.**

Editura Litera Internațional, București-Chișinău, 2001, 280 pp.

Jurnal inedit 1966

CONJUNCTII ȘI OPOZIȚII

Prof. dr. VICTOR SĂHLEANU

Selectăm alte fragmente din jurnalul inedit al prof. dr. Victor Săhleanu (1924-1997), cu însemnări din anul 1966, al doilea de când locul lui Gh. Gheorghiu-Dej fusese luat de Nicolae Ceaușescu, document aflat în păstrarea familiei.

În 1966, autorul însemnărilor de față făcea naveta București-Cluj, fiind conferențiar (din 1963) la Universitatea „Babeș-Bolyai“, unde predă cursuri de Biofizică și Biomatematică. Obținuse, tot în 1963, titlul de doctor docent și primise „Ordinul Muncii“. În același an, publicase cărțile Chimia, fizica și matematica vieții, Etica cercetării științifice și volumul de versuri Poemul didactic. În 1965 se transferase de la Institutul de

Endocrinologie la Institutul de Geriatrie din Capitală.

Nu cred că sunt departe de adevăr dacă afirm că prof. Săhleanu a făcut un experiment științific din propria sa existență. Am fost martor aproape trei decenii la curgerea zilnică, densă și uneori tumultuoasă, a evenimentelor din viața sa.

Paginile jurnalului său sunt și o frescă a vieții și perioadei în care a trăit și a scris, dar și o expresie a conștiinței sale.

Pentru cursivitatea lecturii, nu am mai marcat întreprinderile de text. Titlul episodului și explicațiile în paranteze drepte aparțin redacției.

Dr. Ioan OPRESCU

N. Ceaușescu și I.Gh. Maurer în vizită de lucru în Crișana

Morala înaltă a cointeresării

• Reinventarea simbolului domnitorului Cuza • „Tovarășul“ promovează tineretul • Marele dirijor Roberto Benzi bătut de fiul vicepreședintelui Academiei • Autoritățile alarmate de bunăstarea artiștilor • Dorul de Vianu, Ralea, Călinescu • Și Campionatul mondial de fotbal dezamăgește

10 ianuarie. Din textul meu despre răs, transmis ieri și alaltăieri la Radio București, au „extirpat“ fraza de vârf: umorul este semnul unei avansate libertăți spirituale.

Semiologia și diagnosticul unui moment politic sau cultural, după frazele ce „cad“ la cenzură. Recent, dintr-un articol de la *Muncitorul sanitar*, a căzut caracterizarea intelectualului drept „omul capabil să fie frământat de o problemă abstractă“.

18 ianuarie. Dispoziții draconice cu privire la semnarea condicelor de prezență. Recenta subliniere a importanței științei de către conducerea de Partid și de Stat ar fi trebuit să însemne un respect crescut pentru omul de știință.

20 ianuarie. Aștept la Biroul de Informații al C.C. [al P.C.R.]. N-am găsit, înainte de masă, pe cineva care ar putea să mă primească. După-masă, toți sunt într-o ședință. Ce este urgent în toată această poveste?

Nimic. Sunt însă exasperat și profund deprimat. O discuție ar fi un *catharsis*, dacă nu o rază de lumină (am naivitatea să sper într-un ajutor...).

Cursul zace „oprit“. Fiind cel dintâi curs de Biofizică, trebuie bine gândit, dacă i se dă sau nu drumul. Al sutelea curs de Analiză Matematică nu mai ridică probleme.

24 ianuarie. Niciodată ca acum, în ultimii douăzeci de ani, cultivarea sentimentului național. Domnitorul Cuza redevine simbolul personificat al Unirii.

25 ianuarie. Ileana N. îmi semna, ieri, faptul că, din publicistica și din gândirea noastră, a dispărut noțiunea de dezinteresat. Morala cea mai înaltă a devenit cointeresul.

29 ianuarie. Ninge. Discuție în mașina 31: A. „Îmi place să ningă“. B. „Probabil că nu te încălzești cu lemne“.

4 februarie. S-a desfășurat contractul de muncă al [unor] mari chirurghi pentru că luau bani de la cei pe care-i operau

bine. Asistența poate fi medicră, principalul este să fie gratuită. Nu am voie să fiu recunoscător nimănui. Se tolerează să dai bani unui croitor sau frizer. La televizor s-a veșejit cazul unui profesor de liceu care preferă să muncească într-un atelier de coafură.

Dr. Ieșanu, care are relații ample în aparatul C.C., îmi atrage atenția asupra faptului că, de la „venirea“ tov. Ceaușescu, tot mai multe sarcini de răspundere sunt încredințate oamenilor tineri. Da, dar pentru ca această măsură să fie eficace, trebuie ca acești oameni tineri să fie „imunizați“ împotriva pălului alb. Să nu creadă prea mult în bătrânii cu prestigiu oficial.

8 februarie. X, tânăr și fiu de vicepreședinte al Academiei R.S.R., s-a luat la ceartă la Athénée Palace cu dirijorul Roberto Benzi; l-a bătut. S-a internat în Spitalul Central pentru a scăpa de răspundere.

9 februarie. Am fost chemat la C.C. azi dimineață și speram că se va mai face un pas spre degajarea vieții mele atât de complicate. În realitate, Secția de Propagandă mi-a făcut cinstea să mă coopteze într-un colectiv pentru... propagandă ateistă. Există o recrudescență a misticismului și se cer luate măsuri propagandistice, nu administrative.

10 februarie. Dr. G., redactorul șef al Editurii Medicale, îmi spunea astăzi: „Am văzut două volume groase, franțuzești, cu privire la Sexualitatea la bacterii. Noi

La o oră de vârf într-un autobuz ITB

însă nu putem scoate, încă, o broșură despre sexualitatea umană...”

22 februarie. Se pare că alaltăieri seara, radio *Europa Liberă* a lăudat articolul meu despre genetică, din [revista] *Lupta de clasă*, 10/1963, dar prezentându-l ca pe o ilustrare a eșecului liniei dogmatice. Acest fapt va însemna, poate, un motiv de neîncredere pentru unele foruri și paui care rupe spatele cămăleii.

26 februarie. Ch. îmi spune că unele autorități s-au sesizat de bunăstarea artiștilor, bunăstare care le permite să nu urmărească cu destulă fidelitate indicațiile în creație.

Nevoia de a fi salariat mă ține însă nu atât „în mâna partidului”, cât în mâna unui șef sau superior cu puteri discreționare.

1 martie. [Revista] *Familia* a apărut cu masa rotundă despre Genetică, dar poeziile mele au fost scoase, împreună cu o „pagină Eminescu”, pentru a face loc reportajelor despre vizita conducătorilor de partid în Crișana. Dacă conducătorii nu vor obliga ei înșiși la o atenuare a acestor prezentări, riscăm la o variantă a cultului personalității.

8 aprilie. Citesc un „legământ” al comuniștilor chinezi. Mao Tzedun [Mao Zedong] are prerogative de Buddha. Se recomandă ca ei „să aibă țara lor în inimă și omenirea în gând”. Și, mai ales, li se spune: „Nu vă așteptați la bucurii, pregătiți-vă pentru suferință. Nu vă gândiți la individualitatea voastră, ci numai la cauza Partidului.”

Iar noi: ne gândim la individualitatea noastră și vrem să fim fericiți.

18 aprilie. Iosip Broz Tito, la București. Televizorul îmi permite să-i examinez figura, impresionantă prin distincție și energie. Pare mult mai tânăr

decât este (ceea ce reprezintă apanajul unor oameni de o anumită inteligență). Personalitatea i se citește pe față și în mers. Probabil că reprezintă una dintre voințele cele mai puternice și mai curajoase ale contemporaneității.

Începe să se simtă lipsa unor personalități culturale, ca Vianu, Ralea, Călinescu.

20 aprilie (în tren, spre Cluj). Un inginer vârstnic cu care călătoresc îmi oferă un număr din săptămânalul parizian *L'Express*.

Imaginea pe care ne-o oferă ziarele și cărțile de la noi este filtrată, selecționată, pentru uzul celor care nu pot să știe care este adevărul, rămânând veseli și optimiști. Printre aceștia, mă număr – poate – și eu.

La redacția *Tribunei* [critic literar] Ion Lungu – cu blândețea care îl caracterizează – m-a rugat să mai aștept până la terminarea seriei de numere festive. Festivismul a devenit o plagă, mai ales pentru săptămânale.

14 mai [Revenit la București]. R. D. spunea ieri că, spre deosebire de noi, românii, care ne denigrăm reciproc și ne împiedică unii pe alții, ungurii se sprijină din patriotism, ceea ce influențează afirmarea lor internațională.

21 mai. Încă în 1957 (anul primei conferințe, pe țară, de morfologie), cuvântul național era dubios. A fost nevoie de stăruințe pe lângă [V.D.] Mârza [1902-1995, medic și biolog; academician; între 1948 și 1958 a condus colectivul de oncologie al Academiei Române] să-l accepte în titulatura conferinței.

Îmi riposta: „Român verde ca găinațul de găină”. Prin 1950, când – într-un magazin oarecare – pretindeam să mi se dea rest la o sută, pentru că (ziceam) „sunt bani românești”, responsabilul m-a repezit: „sunt banii statului, nu bani românești – căci nu mai suntem pe vremea legionarilor!” Acum câteva zile, când îi spuneam lui A. P. că Wassermann, Spielmann ș.a. mi-au promis articole pentru ziar [*Muncitorul Sanitar*], primesc următoarea observație: „Dar colaboratorii români nu poți să-mi găsești?”

1 iunie. S-a discutat, recent, la Ministerul Sănătății, interzicerea avorturilor. Nu s-a protestat (deși vor muri multe femei prin „clandestinizare”), căci se întvede o sursă suplimentară de venituri pentru ginecologi.

3 iunie. Institutul acesta de Geriatrie, ce izvor de documente umane dezolante. În

Iovanka (x), Iosip Broz Tito (xx) și Chivu Stoica (xxx) în vizită la Borzești

clădirea căminului, cu trei etaje, nu există lift. Un bărbat cu debilitate mintală, dar plin de omenie, este angajat ca să-l transporte pe bătrâni în brațe. Acum câteva săptămâni s-a împiedicat pe scări. Bolnavul a făcut o fractură de bază a craniului, a murit. Nimeni nu se îngrijește să facă podelele nederapante sau să supravegheze îndeaproape pe puținii bolnavi ce se pot mișca. La câteva zile, câte unul mai face o fractură de col femural, cu pronostic fatal, în câteva săptămâni.

8 iunie. N. T. îmi spune că la Editura Medicală sosesc deseori manuscrise cu indicația fermă de a fi publicate. Oameni politici au nevoie de lucrări. Dacă manuscrisul nu corespunde, se caută un „negru” pentru a-l reface, pe ascuns, contra cost. Uneori nici acestea nu e posibil, calitatea cărții fiind insuficientă.

Iar oamenii cu lucrări „ajung” apoi, conduc, controlează, promovează după bunul lor plac și – de obicei – frânează pe baza acestor lucrări.

13 iunie. Ing. Todericiu îmi spune azi că, pentru problema manuscrisului de la Sibiu, prin care am putea pretinde prioritate în domeniul rachetelor (sec. XVI-XVIII ?) [racheta cu trei trepte, inventată de sibianul Conrad Haas, în 1529; *Magazin istoric*, nr. 3/1970], a fost chemat de Manea Mănescu, responsabilul cu cultura din C.C., pentru o problemă cu totul minoră, față de cerințele actualității.

1 iulie. O grandioasă sărbătoare la mănăstirea Putna (ziarele); cinci sute de ani de la întemeiere. Nimeni nu vorbește (și cât de actual ar fi!) despre copilul de casă care a îndrăznit să tragă cu arcul *mai departe* decât Ștefan cel Sfânt, căruia Ștefan a pus – pe loc – să i se taie capul.

23 iulie. [M.P.] se teme că noua orientare a politicii noastre interne este fortuită și nu expresia schimbării unei mentalități sau victoriei unei mentalități mult timp reprimată.

Eu mă tem că vom ajunge în curând la o autarhie culturală: ne vom izola de fluxul culturii mondiale, vom avea valori de *interes pur local*.

Actualul campionat mondial de fotbal [din Anglia] dezamăgește. Brutalitatea a mers până la bătaie, focuri de revolver, bombe. Arbitrii sunt dezgustător de părtinitori. *Fair-play-ul* a rămas o amintire, chiar și în sport.

2 august. Am fost chemat de un funcționar superior al Președintelui Consiliului de Miniștri (reprezentant al nostru la Consiliul de Ajutor Economic Reciproc – C.A.E.R.) și nu știam pentru ce. Am fost întors de la poartă pentru că nu aveam, pe mine, haină, iar ofițerul de servicii a refuzat să mă accepte cu o haină de împrumut (protocol). Am plătit un taxi pentru a-mi aranja problema vestimentară. Întrevederea a fost însă destul de interesantă. În cadrul C.A.E.R.-ului se pune problema *prognozei* în dezvoltarea științei; respectivul (R. N.) n-a știut la cine să facă

apel pentru o discuție, până când nu i-a căzut în mână volumașul cu *Previziunea științifică* în care aveam și eu un studiu.

20 august. Tudor Vianu *cel de acum 30 ani*, sau Ralea *cel de acum 20-40 ani*, se cer duși mai departe. Dar deocamdată (și e rușinos, poate, pentru noi, cei din această generație) *n-am ajuns până la acele poziții*, pentru că să le depășim. Am fost victimele unei amnezii impuse și organizate sistematic. Cineva definea „cultura” drept ceea ce-ți rămâne după ce ai uitat ceea ce ai învățat cândva: o formație spirituală. Ceea ce a rămas în noi, după aceste două decenii, este o „deformație” spirituală.

Melita [sora] îmi povestește (cu pretenția că spune adevărul): fata care stă în gazdă la mama a fost muncitoare și și-a completat studiile la învățământul seral; a dat concurs pentru un post de funcționar și a reușit. Când i s-a comunicat rezultatul de către comisie, șeful serviciului de cadre: a) i-a făcut reproșuri pentru dorința ei de a nu mai fi muncitoare; b) i-a făcut observații pentru greșeli ortografice „elementare”; nu știe oare că se scrie *chear* și nu *chiar*? ■

(Va urma)

Grup de vârstnici la Institutul de Geriatrie

La începutul anului 1940, regele Carol II cedează cererilor repetate ale colaboratorilor săi și acceptă să dea o lege pentru reorganizarea Frontului Renasterii Naționale. Scopul acțiunii lui era să atragă un număr cât mai mare de membri din rândul fostelor partide politice. La 20 ianuarie se publica Decretul-lege pentru reorganizarea F.R.N.

În baza legii, s-a trecut la alegerea președinților și a consiliilor județene. Numai că partidele istorice, în primul rând Partidul Național-Tărănesc, au declanșat o virulentă campanie critică la adresa regimului lui Carol II.

Suveranul scria în Note zilnice: „Ghelmegeanu îmi cere să aprob un decret de lege în care se prevede delictul de răspândire clandestină de manifeste etc., în care se prevăd sancțiuni, între care și domiciliu obligatoriu. Nu este de părere ca Maniu să fie dat în judecată, dar dacă continuă, crede absolut necesar să fie internat pentru un timp oarecare.”

La 20 februarie se publică Decretul-lege privind publicațiile clandestine. În baza lui, mai mulți fruntași ai P.N.T. și P.N.L. primesc domiciliu obligatoriu, între care și Virgil Madgearu. Conducerea P.N.T. expediază lui Carol II o telegramă de protest semnată de mai mulți fruntași ai partidului, în urma căreia puterea a făcut noi presiuni asupra semnatarilor.

Urmarea nu a întârziat. Între documentele păstrate la Hoover Institution se află și o scrisoare trimisă de Mihai Popovici (1878-1966, de mai multe ori ministru între cele două războaie) „Excelenței Sale, domnului Ernest Urdăreanu, ministrul Palatului”. Iată cuprinsul ei.

MIHAI POPOVICI CĂTRE ERNEST URDĂREANU

LAURA COSOVANU

Mult stimată domnule ministru,

De zece ani de zile mi-am impus o regulă a conduitei vieții mele: să fiu cu totul loial și devotat Majestății Sale.

Am avut prilejul să spun odată Majestății Sale, și au trecut mulți ani de atunci: „Să știți Majestate, chiar dacă aș ajunge într-o speluncă de conspiratori, și atunci Vă voi apăra cu tot devotamentul.” Majestatea Sa a luat atunci act cu vădită plăcere de cuvintele mele; și de atunci n-am încetat o clipă, ca om de onoare, să îmi îndeplinesc întru totul datoria.

Puteți să vă închipuiți, domnule ministru, de ce dureroasă emoție am fost stăpânit aflând de la domnul Mihalache, cât și de la domnul Cancicov că telegrama trimisă din prilejul aplicării domiciliului obligatoriu domnului Madgearu și semnată și de mine a făcut impresia că ar cuprinde ceva ireverențios față de Majestatea Sa.

Dl. Mihalache s-a explicat.

Redactarea telegramii a fost făcută în întregime de d-sa, după cum chiar dânsul v-a comunicat. Nu poate fi nici o umbră de bănuială că dl. Mihalache ar fi voit să indispuună bunele sentimente ale Majestății Sale. Eu, vă asigur din tot sufletul, eu atât mai puțin.

Telegrama nu era un act politic, ci un act de loialitate față de un prieten ajuns, după adâncă noastră credință, pe nedrept într-o grea încercare.

Căutam ca prin mărturia onorabilității noastre să arătăm că nu-l credem capabil pe V. Madgearu să comită nici o acțiune ilegală sau contra intereselor superioare ale statului sau contra dinastiei. Iară sentimentele noastre față de Majestatea Sa le arătăm asigurându-l de adâncul nostru respect și devotament.

De aceea, domnule ministru, țin să vă exprim tot regretul meu că s-a strecurat chiar și cea mai mică umbră de bănuială în sufletul Majestății Sale față de devotamentul și credința mea.

Supărarea mea este cu atât mai mare, și să mă iertați că fac această indiscreție, cu cât chiar ca dovadă a sentimentelor mele intenționez să inițiez o acțiune pentru ca la sărbătoarea cea mare de 10 ani de la restaurare, sărbătoare pe care o proclamăm în primul rând ca sărbătoarea noastră, să fim cu toții strânsi uniți în jurul Majestății Sale, ceea ce, cu sprijinul d-voastră, cred că se poate face.

Vă rog, domnule ministru, să rugați pe Majestatea Sa să îngăduie a-i aduce acestea la cunoștință cu cel mai profund respect, rămânând neclintit pe linia vechiului meu devotament.

Primiți, domnule ministru, asigurarea deosebitului meu respect.

Mihai Popovici

Joi, 28 martie 1940 ■

IDENTITATE CULTURALĂ LA ROMÂNI

Colocviul *Identitate culturală la români* este materializarea unui proiect de colaborare între facultățile de litere și istorie, desfășurat în cadrul Universității „Ovidius” din Constanța între 11-13 iulie 2002. Obiectivul lui declarat a fost de a-l aniversa pe *Sorin Alexandrescu*, profesor asociat și Doctor Honoris Causa al Universității „Ovidius”. Pe fondul unei canicule puțin obișnuite pentru clima marină, în contextul unei călduri și într-o organizare ireproșabilă a gazdelor, s-au derulat – trei secțiuni diferite de dezbateri. Reuniunea a găzduit deopotrivă, conferințe, comunicări, dezbateri, lansări de carte și evenimente mondene, intelectuali de marcă din întreaga țară, academicieni, cadre universitare și cercetători din București, Iași, Suceava, Brașov și Constanța, stămind, până la urmă, și interesul cursanților străini de la Universitatea de vară, cursurile de istorie și civilizație românească, organizată de către Universitatea „Ovidius” pentru studenții din Europa și din celelalte continente.

Lucru inedit: *profesorul Sorin Alexandrescu*, aniversatul Universității „Ovidius”, a fost „trimis” într-un colț modest al sălii de sedințe, având „obligăția” imperioasă de a păstra tăcerea și de a nota conținutul tuturor discuțiilor.

Seria conferințelor în plen a fost inaugurată de către *academicianul Solomon Marcus* și, apoi, de către Ștefan Afloroaie, decan al Facultății de Filosofie al Universității „A.I. Cuza” din Iași. Au urmat comunicările semnate de către Cornelii Bilba, de la Universitatea „A.I. Cuza” din Iași, Ion Manolescu, de la Universitatea din București și Alina Ologu, de la Universitatea „Ovidius”. Conferința lui Mircea Martin, *Ideologie comunistă și identitate națională. O incursiune în anii '80* a captat toate energiile discuțiilor, cu polemici dintre cele mai tăioase (un exemplu: poziții pro și contra acțiunii de distrugere a bisericilor din ordinul cuplului Ceaușescu, interpretarea statisticilor privind raportul dintre numărul bisericilor demolate și al celor construite în anii '80, etc.).

A doua zi a colocviului a fost acaparată – în prima ei jumătate – de conferința *academicianului Șerban Papacostea* (de un deceniu, unul dintre cei mai iluștri profesori ai Universității „Ovidius”), cu titlul *Identitate etnică și destin istoric* și, mai ales, de dezbaterile pe marginea teoriilor enunțate. După câteva ore bune de „rezistență” în fața întrebărilor și comentariilor, profesorul Papacostea a moderat o extrem de interesantă secțiune dedicată în întregime problematicei ideologiei, istoriografiei și modelelor politice comuniste. Dintre comunicările prezentate am aminti pe cele

ale lui Valentin Ciorbea, de la Universitatea „Ovidius” (*Aspecte istorice privind câteva modele ale societății comuniste*), Florin Müller, de la Universitatea din București (*Totalitarismul românesc interbelic; spre o hermeneutică a normalității*), Florin Anghel, de la Universitatea „Ovidius” (*Acțiune politică și discurs ideologic în perioada comunistă*), Stelu Șerban, de la Institutul de studii sud-est europene din București (*Iuliu Maniu, „om politic pilatian”*).

Atmosfera a devenit incendiară odată cu prezentarea comunicării Ilenei Marin, de la Universitatea „Ovidius” (*Pliurile discursului istoric*), o impresionabilă analiză a istoriografiei românești și a discursului istoric pe tema regimului Antonescu. „Mostrele” de texte și analize din volumele unor istorici (de exemplu, Ioan Scurtu și Gheorghe Buzatu) au declanșat discuții referitoare la influențele ideologiei comuniste (sau ale deciziilor politice) asupra istoriografiei de până în anul 1989. Ileana Marin a ilustrat – pe o temă dată, respectiv Antonescu – schimbările survenite în discursurile aceluiași autori (Scurtu și Buzatu) în două etape diferite (ante și post 1989). Acesta a fost momentul în care Sorin Alexandrescu, ieșind din tăcerea autoimpusă, a lansat întregii săli provocarea: putea un istoric onest să evite, până în 1989, utilizarea „citadelor rituale” (pasaje din discursurile lui N. Ceaușescu)? O parte dintre vorbitori au acceptat ideea că cercetarea istorică din perioada comunistă a fost compromisă de „pactul” făcut cu Puterea în vederea obținerii unor avantaje meschine. În intervenția sa, apreciată de asistență, Șerban Papacostea a declarat că utilizarea „citadelor rituale” putea fi evitată, că se putea scrie onest cu riscul asumării, însă, a unei izolări impuse de către regim.

Ultima zi a colocviului a fost împărțită între o dezbateră animată dedicată stereotipurilor occidentale despre români/România sau ale românilor despre Occident/Orient (comunicări ale participanților reprezentând universități din Constanța, București, Suceava) și, nu în cele din urmă, de excentricul răspuns al profesorului Sorin Alexandrescu către participanți.

Organizatorii și-au propus, pentru anul viitor, o nouă ediție, mai complexă, rezultatele științifice ale colocviului *Identitate culturală la români* de anul acesta aflându-se sub tipar la o prestigioasă editură ieșeană. ■

Florin ANGHEL

Chipuri uitate

EPISCOPUL MACARIE SAU ROMAN CONTRA RĂDĂUȚI

FLORIN STAN

Între personalitățile făuritoare de istorie din secolul XVI se află și episcopul cărturar Macarie, cu care studiile epocii nu au fost prea generoase. Prea puține pagini i-au prezentat faptele. Cunoscut în primul rând prin cronica domniei lui Petru Rareș (1527-1538 și 1541-1546), pe care a scris-o, Macarie a fost, o bună perioadă de timp, și episcop al Țării de Jos a Moldovei. Dar ce se știe despre acest personaj și despre locul ocupat în veacul XVI, în cadrul statului moldovean, de Episcopia Țării de Jos?

Macarie a fost ales în fruntea acestei eparhii la 23 aprilie 1531, în urma plecării episcopului Dorotei. Cum înaintea lui Dorotei mai existase un episcop cu numele de Macarie, el devine Macarie II. Noul episcop era un personaj cunoscut la curtea lui Petru Rareș. Încă de pe când călugărul-cărturar era egumen la mănăstirea Neamț, domnitorul îi încredințase sarcina scrierii cronicii domniei sale.

Supărarea meșterului Luca

Macarie va deține înalta demnitate până la sfârșitul vieții, cu excepția unei perioade scurte (1549-1551), ce corespunde caterisirii sale de către Iliăș Rareș (1546-1551), în urma intrărilor țesute de doamna Elena, văduva lui Petru Rareș, de sfetnicii Mitrofan și Nour. Dar ce anume motivase complotul și luarea unei asemenea hotărâri de către Iliăș Rareș? Probabil, principala cauză a fost atitudinea curajoasă a înaltei fețe bisericești, acțiunea sa de condamnare a vo-

ievodului, trecut mai târziu la legea islamică și devenit pașă de Silistra, și a desfrâului de la curtea domnească a Moldovei.

Avansăm și o altă cauză, deocamdată cu titlu de ipoteză: existența unui grup de nemulțumiți – alcătuit atât din laici, cât și din clerici –, care prin Mitrofan și Nour au cerut domnului înlocuirea episcopului. Ne

îndrituiesc să facem afirmația concluziile formulate în 1985 de Sorin Ulea, care creionează un episcop Macarie excesiv în afacerile bisericești, fanatic chiar, reprezentant radical al monahismului isihast și adversar al curentului pragmatic din cadrul Ortodoxiei, al cărui reprezentant de frunte în Moldova era mitropolitul Grigore Roșca.

Ar putea fi explicată astfel și supărarea lui Luca, meșterul bistrițean adus pentru construirea catedralei din Roman. Acesta se plângea că episcopul nu-i dăduse mâncare și băutură. S-ar putea să fi fost vorba despre unele practici ale Bisericii Ortodoxe (zilele de post), pe care meș-

Mănăstirea Râșca, cea începută de Petru Rareș,
din îndemnul lui Macarie

terul nu voia să le respecte, iar episcopul nu accepta să le încalce.

Poseziuni cumpărate, devenite veșnice

La foarte scurt timp după ce ajunge în fruntea Moldovei (1551), Ștefan Rareș îl reinstalează în scaunul episcopal de la Roman pe Macarie. Ba, mai mult, deși Grigore Roșca se afla în scaunul mitropolitan, domnitorul îi cere episcopului de Roman să-l ungă ca domn. De altfel, Macarie va reuși să-și asigure o mare influență asupra tânărului voievod, conducându-l, practic, din umbră. Așa a fost în cazul înălțurării lui Grigore Roșca din fruntea Mitropoliei sau în cel al declanșării persecuțiilor împotriva armenilor.

Episcopul Macarie – chiar și fără calitățile pe care i le cunoaștem, doar prin simpla deținere a titlului de episcop de Roman – ar fi avut însă oricum un rol de frunte în biserică și în stat. Procedura urmată în alegerea episcopului de Roman nu era diferită de cea similară în cazul episcopului de Rădăuți: soborul se oprea la doi candidați, dintre care domnul îl alegea pe viitorul episcop. Ajuns în fruntea parhiei sale, episcopul Țării de Jos avea o importanță mult mai mare decât cel de Rădăuți, fiind considerat cel mai important ierarh după mitropolit. De aceea, la ceremoniile religioase, el era singurul mare ecleziast ce-și avea locul lângă mitropolit, în partea dreaptă a bisericii. Atunci când nu se afla în Capitală, episcopul Țării de Jos avea dreptul să poarte cârjă ferecată cu argint, spre deosebire de ceilalți membri ai clerului înalt, care purtau doar cârjă neagră. Îmbrăcămintea avea și ea unele elemente în plus față de cea a episcopului de Rădăuți, subliniind superioritatea ierarhului de la Roman.

Poziția specială a episcopului de Roman se datora atât

vechimei episcopiei sale (întemeiată înaintea celei de Rădăuți), cât și faptului că în timpul împărțirii Moldovei între cei doi fii ai lui Alexandru cel Bun – Iliaș și Ștefan – Romanul i-a servit acestuia din urmă drept reședință, iar Episcopia de acolo drept Mitropolie. Tradiția „Mitropoliei Țării de Jos” se păstra și în timpul lui Macarie, care era numit în actele oficiale „episcopul Mitropoliei de Jos”.

În vremea lui Macarie, Episcopia de Roman deținea numeroase sate, iazuri, prisăci, mori etc., bunuri provenind, de obicei, din danii făcute fie de domnie, fie de boieri. Sunt însă și cazuri în care episcopul cumpăra personal bunuri pentru episcopia sa. Apoi, toate aceste proprietăți erau confirmate de către domnie ca posesiuni veșnice. Să mai precizăm că prin formula „să-i fie uric cu tot venitul” – de la sfârșitul actelor de confirmare –, proprietăților Episcopiei li se acorda imunitate fiscală. Satele Episcopiei, la fel ca și cele ale mănăstirilor, se bucurau și de imunitate juridică.

Pentru Episcopia Țării de Jos privilegiul fusese dat în 1458 și se menținea și la mijlocul secolului XVII, deci și în vremea lui Macarie. El constă din dreptul episcopului sau al delegaților săi de a judeca în satele stăpânite de Episcopie, în detrimentul oamenilor domniei, care pierdeau acest drept. În cazul în care cei ce fuseseră judecați nu erau mulțumiți, ei se puteau adresa domnului, pentru a li se face dreptate.

Dar către Ivan cel Groaznic

Înaltul cler participă și la viața politică. De la sfârșitul secolului XV, alături de mitropolitul țării, episcopii de Roman și Rădăuți fac parte din sfatul domnesc. Chiar dacă în veacul XVI sunt prezenți foarte rar la ședințele sfatului, ei se bucură de mare cinste din partea celorlalți membri. Reprezintă figura cen-

Grigore Roșca, într-o frescă de la Voroneț

trale ale adunărilor, iar în actele oficiale cei trei mari ierarhi sunt așezați întotdeauna înaintea celorlalți membri ai sfatului.

Din punct de vedere arhitectonic, cea mai importantă realizare a episcopului Macarie se pare că a fost noua biserică episcopală din Roman, construită pe locul vechii biserici Sfânta Vineri a lui Alexandru cel Bun sau lângă aceasta. Lucrările au început în 1542 și au durat până în 1550. O perioadă destul de lungă. Și asta din cauza neînțelegerilor dintre meșterul Luca și Macarie. În aprilie 1548, domnul Iliș Rareș îl înștiința pe meșter că a schimbat ispravnicul lucrării, în locul lui Macarie fiind acum un boier al său. Nu se știe dacă Luca s-a întors sau biserica a fost terminată de un meșter local. O altă realizare importantă a fost mănăstirea Râșca, începută de Petru Rareș la îndemnul lui Macarie, care a susținut apoi și financiar construirea ei.

Sub Alexandru Lăpușeanu nu găsim prea multe știri despre episcopul Țării de Jos și despre eparhia sa. Știm doar că după o

Tabloul votiv de la mănăstirea Probota; de la stânga la dreapta: Iliș, doamna Elena și Petru Rareș

perioadă în care Macarie a fost în dizgrația noului domn (de unde și numirea unui alt cronicar oficial), relațiile dintre cei doi s-au îmbunătățit. În anul 1561, Alexandru Lăpușeanu i-a poruncit să copieze culegerea de legi intitulată *Sintagma* lui Matei Vlastares, pe care el dorea să o dăruiască țarului moscovit Ivan IV. Episcopul Romanului a realizat-o într-o versiune originală, așezând clauzele în ordinea alfabetului slav, și nu a celui grecesc. Din motive necunoscute, lucrarea nu a mai ajuns la Moscova, oprindu-se la Lvov. Faptul că domnitorul își va îngropa mama

la Râșca, considerată mănăstirea episcopului Macarie, poate constitui nu numai un semn al unor relații bune între domnitor și episcop, ci și al unei mari prețuiri pentru învățatul călugăr.

Macarie a murit în septembrie 1558. În scaunul episcopal de la Roman a fost ales Anastasie, unul dintre numeroșii ucenici ai episcopului-cronicar, care în 1572 a ajuns mitropolit. ■

**INSTITUȚIE MEDIEVALĂ
ROMÂNEASCĂ**
(Monoverb: 5–10)

(KK)EE

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluțiile jocurilor apărute în nr. 8/2002

p. 92:

PERPERI DE AUR (PE-R-PE-R-I/DE-AU-R)

p. 94:

ZIG-ZAG: SABIE-STEMA-ETERN-GROFI-
OCINA-DOMNI-PACTE-NEAMȚ-LUPTA-
AMICI-SFANT-NEGRU-OASTE

ARITMOGRIF: UNIRE-ENE-VIDIN-
REGELE CAROL-STAPANI-ELIBERARE-
GRENADA-MOLDOVA-ARTILERIȘTI-
OSMANPASA-OSTAS-TAR

I I SECOLE

LA MURIGHIOL

Dr. MIHAIL ZAHARIADE

La circa 2,5 km est de satul Murighiol, pe un promontoriu stâncos care domină terenul cultivat din jur (pe atunci mlăștinos), s-a aflat în Antichitate un înfloritor oraș. Așezarea se dezvoltase chiar pe malul Dunării, către capul peninsulei Dunavățului. În cursul secolelor, fluviul s-a retras către nord la mai bine de un kilometru de vechea așezare. Trei lacuri – Murighiol, Rotundu Mare și Rotundu Mic – sunt astăzi mărturiile vechiului curs al Dunării. Dealurile Dunavăț și Cetatea dominau dinspre sud și est acest înfloritor centru economic și militar.

Salmorus și Halmyris sunt numele pe care le-a purtat vechea așezare de la Murighiol în dănuirea sa de peste un mileniu (secolul IV î.Chr.-secolul VII d.Chr.). Primul nume îl întâlnim în izvoarele latinești, iar pe cel de al doilea în sursele antice grecești. Să amintim câteva dintre aceste documente.

Itinerarium Antonini (o listă de localități), redactat la

începutul secolului III, preciza că distanța dintre antica Salsovia (Mahmudia de azi) și Salmorus era de 13,311 km. Un alt izvor – *Scutum Durae Europi* – face precizarea că între Olmyria și Histria se aflau 109,46 km. *Passio Epicteti et Astyon* este un text care relatează despre torturile și execuția, la 8 iulie 290, a lui Epictet și Astyon, primii creștini menționați pe teritoriul

Dobrogei. Episodul a fost inclus în *Acta Sanctorum* (Actele Sfinților), o colecție medievală despre viețile martirilor, bazată pe informații din izvoare antice. Aici este amintită *Civitas Almyridensium* (cetatea Halmyridensilor), care se găsea în *fines Scytharu* (hotarele sciților), adică în provincia romană Scythia (actuala Dobrogea). Textul descrie în detaliu așezarea fortului chiar pe malul Dunării, care avea o instalație portuară, iar locuitorii săi puteau lua nestânjeniți apă din fluviu.

Procopius din Cezareea include Halmyris în lista fortificațiilor reconstruite de împăratul Iustinian în secolul VI în Scythia Minor, iar *Notitia Episcopatum* o prezintă ca pe o episcopie a Scythiei Minor.

Sursele bizantine mijlocii și cele târzii menționează și ele orașul, dar ca pe o amintire, la acea dată peninsula Dunavățului fiind apărută de alte fortificații.

Poarta de Nord (văzută din exterior)

De la davă la castru...

Primele investigații în zonă datează din 1898, când inginerul topograf Pamfil Polonic a vizitat vechea așezare. Notele redactate de el au fost publicate însă abia în 1935 – și atunci într-o formă prescurtată. La începutul secolului XX, arhiepiscopul Raymond Netzhammer a vizitat și el zona, încercând să localizeze aici vechea Ad Stoma, menționată de *Tabula Peutingeriană* (hartă antică întocmită probabil între anii 260-271 d.Chr.). În 1910, numismatul Constantin Moisiu a fost primul care a postulat localizarea orașului Halmyris în actuala comună Murighiol. Vasile Pârvan presupunea că la Murighiol s-a aflat vechea Gratiana, menționată în *Notitia Dignitatum*, redactată pe la sfârșitul secolului IV, părere acceptată de majoritatea istoricilor și arheologilor români (Radu Vulpe, Ion Barnea, Gh. Ștefan, Emilian Popescu).

În 1981, Alexandru Ștefan a lărgit aria cunoștințelor despre topografia așezării, interpretând câteva fotografii aeriene aflate la Direcția Topografică Militară și tot el a întocmit un plan cât se poate de complet al vechiului oraș.

În 1981 au fost inițiate și primele săpături arheologice sistematice, cu sprijinul Ministerului Apărării Naționale. Lucram în acel timp la Institutul de Istorie și Teorie Militară și în această calitate am condus șantierul arheologic de la Murighiol. Ni s-a alăturat o

echipă de cercetători din alte instituții de specialitate: dr. Alexandru Suceveanu (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București), soții Cristina și Andrei Opaț și dr. Florin Topoleanu (Muzeul Deltei Dunării) și, ceva mai târziu, dr. Traian Dvorski și dr. Alexandru Madgearu (Institutul de Istorie și Teorie Militară). Începând cu anul 1999, o colaborare fructuoasă s-a realizat cu Earthwatch Institute din Boston (S.U.A.).

Inițial, au fost săpate două secțiuni orientate E-V și N-S, late de 2 m. Situl a evidențiat o locuire neîntreruptă de aproape 11 secole, fiind stabilite trei mari perioade în viața așezării: getică, romană timpurie și romană târzie.

În 1987, a fost reluată și discuția privind localizarea vechiului Halmyris. Atunci, împreună cu dr. Alexandru Suceveanu, am reexaminat toate sursele grecești și latine și am ajuns la concluzia că așezarea ale cărei urme se află azi în Murighiol era Salmorus sau Halmyris.

Investigațiile începute în 1981 s-au concentrat asupra unei suprafețe de 2,5 ha. Urmele vechilor ziduri aveau circa 6 m înălțime și puteau fi lesne observate 14 turnuri și alte elemente de fortificație adiacente (valuri, șanțuri).

Așezarea getică prezintă ea însăși două perioade distincte: secolele IV-III și II-I î.Chr. Este greu de stabilit dacă așezarea a fost una deschisă sau fortificată, de tip dava; înclinăm să credem că ultima ipoteză este cea mai probabilă.

În secolele I-III d.Chr., pe vatra vechii așezări getice a fost ridicat un castru roman, iar lângă el o întinsă așezare civilă. În nivelurile romane timpurii de secol I, ceramica getică și cea elenistică apar alături de cea romană timpurie. Putem presupune că aici a funcționat, inițial, un castru de pământ, construit în vremea lui Vespasian (69-79), pentru a folosi ca bază unui detașament din nou înființata *Classis Flavia Moesica* (Flota Flaviană Moesica), în anii 70 ai secolului I d.Chr. Între 102-

Fântână din interiorul fortificației

106, castrul a fost construit din piatră de către detașamente (*vexillationes*) din Legiunea I Italică și a IX-a Claudia. Un altar dedicat lui Hercules, pus de soldații celor două regimente, înlătură orice dubiu în privința acesteia.

Inițial, castrul urma tipul clasic cu plan rectangular.

Cinci altare oficiale (descoperite în 1985), ridicate de *cives romani* și datate între 136-200 d.Chr., dovedesc existența unui *vicus classicorum* (sat al marinărilor). Este vorba despre o așezare civilă extramurală în care soldații din flota dunăreană formau nucleul cel mai important.

Un epitaf fragmentar al unui *veteranus ex beneficiarius* din Legiunea a V-a Macedonica ar sugera staționarea aici a unui detașament din această legiune, ea înșăși stabilită la Troesmis (Turcoaia, jud. Tulcea), între anii 106-107. Un alt epitaf dedicat părinților săi de Valerius Valens, soldat din Legiunea I-a Italică, indică prezența unui detașament din această legiune

la Salmorus/Halmyris, după anul 167, preluând misiunile Legiunii a V-a Macedonica, redislocată în Dacia.

...și oraș fortificat

Castrul roman târziu are o formă triunghiulară și începând cu sfârșitul secolului IV s-a transformat treptat într-un oraș fortificat. Centrul său pare să fi fost serios afectat în timpul invaziilor gotice din a doua jumătate a secolului III. O monedă ne indică o refacere fundamentală inițiată în timpul lui Aurelian (270-275) sau mai probabil a lui Probus (275-281). Lucrările s-au desfășurat cu întreruperi până în perioada 301-306, așa cum o atestă și un fragment de inscripție. Cercetările efectuate au arătat că fortul a fost reorganizat în primul rând în ce privește traseul zidului de incintă. Acesta a căpătat acum o formă triunghiulară și avea ziduri groase de 3,20 m, fiind dotate cu 14 turnuri de apărare, cu bastioane și cel puțin două porți monumentale. Sistemul

stradal pare să fi rămas același, mai ales în privința orientării străzilor E-V și N-S.

După o perioadă de avânt în timpul lui Constantin I (307-324) și Constantius II (337-361), la sfârșitul secolului IV, hunii au distrus castrul. Invasia lor peste Dunărea înghețată în iarna 384/385 s-a sfârșit cu căderea cetății. Două mici tezaure cu monede din timpul lui Arcadius (395-408) și Teodosius II (408-450) fixează data după care au fost executate lucrările de reconstrucție în urma invaziei hune. De altfel, după distrugerea orașului de către aceștia, s-a produs și o înlocuire a garnizoanei, izvoarele menționând un regiment de cavalerie (*Cuneus equitum Arcadium*) ca avându-și garnizoana la Halmyris.

Secolul V a fost o perioadă extrem de dificilă pentru castru, ca, de altfel, pentru întreaga frontieră de la Dunărea de Jos. Începutul veacului următor, mai ales domniile lui Iustin I (518-527) și Iustinian I (527-565), a însemnat însă o perioadă de avânt a așezării. Activitățile de reconstrucție a fortificației și edificarea unor noi clădiri, după relatarea lui Procopius, au fost declanșate din ordinul lui Iustinian. Așezarea a fost complet transformată, ea devenind unul din cele 15 orașe importante ale provinciei Scythia, cum menționează Hierocles în *Synecdemus*. Un alt izvor al epocii, *Notitia Episcopatum*, oferă date interesante despre episcopia de la Halmyris, confirmate și de descoperirea unei impresioante basilici.

Termele

În anul 559 însă, Halmyris a fost serios afectat de invazia cutrigurilor, iar ultima distrugere urmată de refaceri ale orașului s-a produs la mijlocul deceniului 9 al secolului VI.

Ceramica de origine alogenă descoperită în câteva sectoare ale nivelului datat la sfârșitul secolului VI indică prezența unei populații neromane. Asta ne face să credem că fortificațiile orașului nu s-au mai putut opune cu succes incursiunilor slavo-avare.

Faza finală a acestei așezări poate fi datată în primele decenii ale secolului VII, când viața urbană a decăzut serios, locuințele semiîngropate din chirpici cu temelia de piatră luând locul fostelor edificii monumentale. Ruralizarea a fost completă în aria urbană. O monedă din timpul lui Focas, reutilizată în vremea lui Heraclius, în 614/615, marchează sfârșitul oricărei forme organizate de viață pe teritoriul fostului oraș.

Martori peste timp

În cei 20 de ani de cercetări neîntrerupte au fost scoase la lumină monumente arhitectonice semnificative și o importantă cantitate de material arheologic. În afara celor două porți monumentale ale orașului, instalația termală de aici reprezintă una din cele mai luxoase amenajări de acest tip. Ea s-a păstrat în condiții foarte bune și ar putea fi restaurată cu un efort financiar minim.

Termă are forma literei L și a fost construită în prima jumătate a secolului VI. Este compusă din cele trei compartimente clasice: *caldarium*, *tepidarium* și *frigidarium*. Primele două erau încăperi încălzite cu ajutorul unei instalații aflate sub podeaua din plăci de piatră și cărămizi. O conductă de plumb, ascunsă ingenios printr-o instalație de țigle, transporta apa din bazinul în care era încălzită în cel destinat îmbăierii. Cel de al treilea bazin – *frigidarium* – conținea apă rece. Instalațiile termale au fost utilizate până în al treilea sfert al secolului VI.

Praetorium, locuința comandantului local, era un edificiu impunător, a cărui realizare s-a produs în cel puțin două faze. Cea mai timpurie coboară către începutul secolului IV. În veacurile următoare, clădirea a suferit mai multe reparații și reorganizări ale spațiilor interioare, iar la jumătatea secolului VI a fost transformată într-o amenajare cu rosturi economice.

În vatra vechii cetăți Halmyris au fost descoperite o serie de inscripții. Opt dintre ele, databile între 136 și 200, menționează – cum am arătat – un *vicus classicorum* („satul

marinarilor“). O așezare de acest tip nu mai apare menționată în epigrafia Imperiului roman, fiind limpede că Halmyris era o bază navală, unde o escadră din *Classis Flavia Moesica* își fixase sediul. După lăsarea lor la vatră, marinarii s-au stabilit, împreună cu familiile lor, în *vicus*-ul (satul) aflat în apropierea castrului. După războaiele dacice au avut loc ample lucrări prin care s-a urmărit transformarea acestui punct de contact între gura brațului Dunării și Marea Neagră într-o puternică bază militară pentru ușurarea apărării liniei fluviului.

Cercetările de la Salomus/Halmyris vor continua și în acest deceniu. Și suntem convinși că și surprizele. ■

Editura

CORINT

Tel.: 222.19.49; 223.19.28.

Fax: 222.40.34.

e-mail: corint@dnrt.ro

**vă semnalează noile
apariții în colecțiile:**

Clio

Microsinteze

Istorie-Opere fundamentale

Iubiri celebre

Sunt iubiri care își depășesc timpurile și îi transformă pe protagoniști în personaje ce trăiesc etern. Sunt iubiri care dau viață și iubiri care distrug. Iubiri care marchează epoci și generații, iubiri

retrăite de fiecare dată când paginile cărților ce le conțin sunt răsfoite de alte mâini, de alte personaje. O astfel de poveste de dragoste, evocată într-un articol din revista italiană *Storia e Dossier*, au trăit și două mari personalități ale culturii europene, poetul Gabriele d'Annunzio și actrița Eleonora Duse. O aventură ce a marcat trecerea spre secolul XX.

D'ANNUNZIO - ELEONORA DUSE

Despre Eleonora Duse se poate spune că s-a născut sub auspiciile Thaliei. A văzut lumina zilei în anul 1858, într-o localitate din Lombardia, unde părinții săi se aflau în turneu cu un teatru ambulant. Poeziile și arta dramatică i-au însoțit întreaga copilărie. Așa că, la numai 16 ani, a intrat în compania actriței Giacinta Pezzana, unde s-a și distins rapid, cu rolul din 1879 al Teresei Raquin, din cunoscuta creație a lui Emile Zola. Anul 1880 o găsește alături de tatăl său pe statele de plată ale unei alte companii, de astă dată aparținând lui Cesare Rossi, aici obținând și cel mai mare succes în *Cavaleria rusticana*.

Dar viața de scenă nu o împiedică să cunoască adevărată pasiune. Se căsătorește cu Tebaldo Checchi, unul dintre parteneri, care-i și dăruiește o fetiță. Eleonora nu era însă la prima sa experiență maternă. Cu ani în urmă, sedusă de directorul unei importante gazete locale, *Corriere del Mattino*, dăduse naștere unui băiat, care murea însă în foarte

scurt timp, lăsând amprente puternice în conștiința tinerei și fragilei mame.

Cu Tebaldo totul a fost la început numai flori, tirade amoroase și soare, dar ochii actriței găsiră repede alt obiect de admirație: Flavio Ando era numele său. Prima căsătorie se spulberă rapid, în focul pasiunii următoare. După Flavio, alte nume populează fantas-

mele amoroase ale de acum celebrei actrițe. Poate numai Gabriele, poetul rebel, să fi ocupat un spațiu mai mare și să fi lăsat amprente mai vizibile. Și dureroase. Căci după relația cu autorul ce a marcat profund ideologia fascistă, viața sentimentală a Eleonorei aproape că nu mai există.

La început se ascunde în muncă, pe scenele pariziene,

apoi renunță chiar și la pasiunea interpretării. Problemele financiare o fac însă să revină, dar nu la gloria de altădată, ci la mai lumeștile serate de poezie și recitări de duzină. Marea divă a secolului XIX nu mai există. Alta era moda, altele cerințele. Iar concurența era acerbă.

Murea aproape necunoscută, în timpul unui extrem de obositor turneu în Statele Unite, la Pittsburgh, în 1924. Odată cu ea se sfârșea un model. Odată cu ea dispăreau paloarea, glasul frânt și nervos, micile gesturi cotidiene transformate în mare artă. Ca și marea pasiune pentru neînțeleșul d'Annunzio.

Un euceritor mai aparte

Gabriele d'Annunzio (1863-1938) a rămas în istoria literaturii universale ca reprezentantul unei lirici senzuale și rafinate, al unui naturalism exaltând supraomul și posibilitățile sale.

Tebaldo Checchi, primul soț al...

Dar nu numai literele l-au propulsat spre nemurie. Numele îi va rămâne profund atașat de ascensiunea fascismului, a noii ideologii ce cuprinsese Italia în perioada din imediata apropiere a primei conflagrații mondiale. Nu numai pentru conaționalii săi d'Annunzio reprezintă intelectualul naționalist care, în septembrie 1919, în profundă criză imediat postbelică, în fruntea a 2 000 de oameni înarmați, foști combatanți demobilizați, a luat cu asalt și ocupat orașul Fiume. Trebuia o pildă de „dreaptă conducere” în fața regimului liberal, considerat nefuncțional. Timp de un an înflăcărul Gabriele a condus, în ritm de paradă, orașul ce l-a transformat într-un adevărat erou. Scena și mai ales impactul unei reprezentații strălucite asupra maselor l-a fascinat pe d'Annunzio din tinerețe.

Scena și, bineînțeles, acțiunile care dădeau viață fascinanelor roluri. Iar scriitorul italian nu se va feri să-și prezinte experiențele și chinurile interioare în paginile dramelor sale – de altfel, destul de rar gustate de marele public, care le găsea prea complicate. Și grație lor, astăzi putem afla mai multe despre legăturile sale amoroase, despre zbucium și pasiune, despre viața din spatele fardurilor și a cuvintelor meșteșugite ale poeziilor de dragoste.

Cum mare parte a vieții sale sentimentale se desfășoară în spatele cortinelor, tot aici o va întâlni și pe Eleonora, în toată

splendoarea ei de divă matură, la 37 de ani (mai în vârstă decât alesul inimii cu aproape 5), proaspăt ieșită dintr-o relație amoroasă de scurtă durată. Totul le era favorabil. Pasiunea le-a patronat existența mai bine de opt ani, din 1896 și până la începutul lui 1904.

O dragoste ca un... „Foc”

Gabriele a imortalizat iubirea pentru Eleonora în romanul său din 1900 simbolic intitulat *Focul*. O pasiune mistuitoare pentru ceva care poate distruge, care poate întina. O pasiune ca o flăcără. Eroul este poetul Stelio Effrena – chintesența personalităților d'annunziene –, iar ispita poartă numele de Foscarina, o actriță „ce nu mai e așa de tânără”, dar care își adoră amantul cu o pasiune aproape animalică. Amănuntele și mai ales concluziile la care ajunge autorul în urma unei atari experiențe –

...Eleonorei Duse, aici într-unul dintre rolurile sale

Dar să spunem ceva despre Gabriele d'Annunzio. Moartea lui a produs în Italia o mare emoțiune și a fost socotită ca pierderea unui poet național. Sentimentele unei nații se bazuie pe elemente pe care alții nu le pot înțelege. Este o copilărie a le discuta. Departe de a contesta dreptul italienilor de a venera pe d'Annunzio, caut să-l îndreptățesc. Faptele lui d'Annunzio de la război încoace sunt de așa natură, încât poporul italian ar fi fost ingrat să nu le preamărească.

De altfel, d'Annunzio ridicase o însușire a spiritului italian la perfecțiune și merita și ca poet onorurile. [...]

Reputația lui d'Annunzio înainte de război nu vine din opera goală, ci și din purtările omului. Omul a fost interesant în felul lui. Nu e momentul acum a destăinui ce fel de viață ducea, dar e cazul a aminti că a fost comparat cu un om al Renașterii. Omul Renașterii trăia multilateral și nu disprețuia acțiunea. D'Annunzio n-a fost un om al Renașterii, ci cel mai strălucit reprezentant al Italiei moderne care trăiește sub amintirea Renașterii. D'Annunzio imita teatral Renașterea în ceea ce era superficial, însă făcea asta cu un mare talent de regizor. A fost un mare mim. Petrarca trimetea mesaje împăraților, d'Annunzio trimite și el mesaje, Petrarca se claustra, d'Annunzio se claustrează și el. El își face un interior Renaștere: pat cu coloane cu un înger care veghează somnul. Edițiile lui sunt Renaștere, totul e Renaștere. Evident, omul are o educație a simțurilor excepțională, totuși această paradă este puțin de un gust îndoielnic. Totuși trebuie să fie autentic, Renașterea fiind și ea un fenomen autentic, care nu se mai poate repeta.

G. Călinescu, Gâlceava înțeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist, I, (1927-1939), Editura Minerva, București, 1973

coruperea morală provocată mai ales de falsul pasiunilor recitate prea adesea pe scenă – aproape că o distrug pe Eleonora. Căci ea apare nu numai ca „muză“, ci mult mai dureros, ca... o „prostituată“ ce își reproduce în fiecare seară multiplele fațete ale rolurilor interpretate, „femeia coruptă, devoratoare, înveninată, expertă în tot soiul de plăceri“, păcatul de care personajul principal încearcă să se lepede, fugind în aerul curat pentru a chema gondolierul: „Zorzi!“.

Publicarea romanului lasă urme adânci în relația dintre actriță și d'Annunzio. Într-o scrisoare adresată impresarului său, Eleonora recunoaște că și-a dat acordul pentru această apariție, căci suferința sa individuală „nu contează când este în joc o altă capodoperă

a literaturii italiene“. Însă secretele vieții lor particulare „date hârtiei“ rănesc profund sensibilitatea sa excesivă. Și asta se va vedea mai ales în rândurile unei scrisori de adio adresate lui Gabriele și datată 12 mai 1900, încheiată cu cuvintele – aluzia la roman fiind evidentă! – „Zbori Zorzi!“.

Dar relația lor cunoscuse și perioade mult mai pașnice și pasionale, mai ales la începuturi. Atunci Duse, mamă extrem de distrată și văzând în propriul copil mai mult un obstacol decât o împlinire, își canalizase toate sentimentele în direcția noii cuceriri. Cei doi fuseseră foarte fericiți în anii 1897-1898, în atmosfera mirifică a vilei închiriate de d'Annunzio pe colinele din apropierea orașului Florența. Aici scriitorul își concepe și

câteva piese de teatru – *Gioconda*, *La gloria* – primite însă de public – ce nu era prea obișnuit cu asemenea producții introspective – cu desul de multă răceală, chiar dacă o avea ca protagonistă pe vestita Duse.

Numai în cursul anului 1897 d'Annunzio scrie pentru iubita sa două drame. Prima, terminată în numai zece zile, *Visul unei dimineți de primăvară*, într-o atmosferă morbidă, se concentrează asupra dramei unei femei, surprinsă de soț în flagrant adulterin și nevoită să-și petreacă toată noaptea alături de cadavrul însângerat al amantului său. Iar a doua, *Visul unui accident tomnatic*, în jurul aceleiași idei a uciderii, de astă dată, a soțului, se plasează în Veneția secolului XV.

Alessandra di Rudini

Iubirea în „Orașul mort“

Deja zorii nu mai se prezentau în aceleași culori roze pentru cei doi îndrăgostiți. Rivale mai puternice se aveau la orizont. Nu numai în dragoste, ci și în carieră. Căci Sarah Bernhardt începuse și ea să facă fulminantă carieră.

În luna septembrie 1896, în plină poveste de dragoste, Gabriele se decisese să-i scrie Eleonorei un nou rol de proporții, în drama ce va purta numele de *Orașul mort*. Urcușurile și coborâșurile relației dintre cei doi o împing pe actrița italiană să-l oblige în 1897 pe d'Annunzio să-i semneze un contract prin care îi ceda drepturile complete pentru reprezentările italiene ale tragediei.

Geneza *Orașului mort* se poate lega de o călătorie din

1895 a lui Gabriele în Grecia. Iar povestea se încheagă în jurul unei expediții arheologice întreprinse de patru prieteni: un frate, o soră, și o pereche de soți orbi. Poveștile de dragoste sunt foarte complicate – incestul – sora, Bianca Maria, dorită nu numai de frate, ci și de celălalt protagonist orb, Alessandro. Fratele, Leonardo, își va uide sora, tocmai pentru a-i salva ... puritatea. Același gest simbolic, ca și în *Focul*, reiese din subtext. „Purificarea și eliberarea“ de sub imperiul anticului Destin. Iar miracolul reînvierii nu poate lipsi în acest peisaj literar, căci, descoperind cadavrul – puritatea, oarba soție Anna își redescoperă lumina pierdută a ochilor.

Punerea în scenă a piesei nu a adus însă succesul dorit. Drama nu a prea impresionat Franța și a dispărut rapid din repertoriul lui Sarah Bernhardt. Așa că Eleonora încearcă să lupte nu numai pentru dragostea lui d'Annunzio, ci și pentru succesul noii sale reușite literare. Astfel, împreună cu Ermete Zacconi, va forma o companie teatrală cu care va interpreta piesa (ea deținând rolul Annei, iar Zacconi pe cel al lui Leonardo). Piesa, pusă în scenă cu mari eforturi, la 20 martie 1901, a impresionat publicul italian și critica de specialitate. Un impact foarte mare l-a avut și accentul

pe scenografie, aspect deloc obișnuit în epocă.

Eleonora nu și-a cruțat nimic, nici măcar banii, pentru a aduce în fața publicului dramele d'annunziene. Cea mai „vorace“ va deveni în acest sens tragedia de 12 000 de versuri *Francesca da Rimini*, scrisă de autor în vara anului 1901. Reprezentația impunea scene de masă, numeroase costume de epocă și decoruri costisitoare. Nici amănuntele nu au fost trecute cu vederea. Astfel, numai pentru definitivarea coafurilor a fost chemat de la Paris un mare nume al epocii, iar scenografia a fost încredințată lui Mariano Fortuny, prestigiosul creator de modă prezent chiar și în memoriile marelui Proust. Pentru a-și putea vedea visul cu ochii, d'Annunzio vine personal să regizeze spectacolul, dar premiera din 9 decembrie 1901 a tragediei (la care asistă chiar și Luigi Pirandello, autorul celor *Șase personaje în căutarea unui autor*) s-a transformat într-un fiasco total, cauzat mai ales de prolixitatea obositoare a experienței literare.

(Continuare în p. 89)

Mussolini a venit să aducă un ultim omagiu lui d'Annunzio

Exclusivitate

*Detaliu din Alegoria mirosului;
anonim flamand din
secolul XVII*

Așa vă place istoria?

Istoria este ca un mozaic. Din ea fac parte deopotrivă conflictele armate sângeroase, biografiile celor care au dictat mersul evenimentelor, revoluțiile, dar și elementele, incal-

culabil de multe, ale vieții cotidiene. Există chiar o istorie a mirosurilor dominante în secolele trecute.

PARFUMURILE ȘI MIROSURILE FRANȚEI SECOLULUI XVII

R. BERGMANN (Frankfurt am Main)

Mirosul Franței veacului XVII, la orașe și sate, era cel al cailor, asinilor și grajdurilor, amestecat cu cel al cocinilor de porci. Unii nobili apreciau chiar mirosurile trăsnitoare ale mlaștinilor ce inundau străzile. Între zidurile orașelor, mai cu seamă ale Parisului, populația trăia înghesuit, în încăperi unde lumina zilei abia pătrundea și aerul era infectat de mirosul opaițelor.

Drumurile colectau excrementele animalelor, deșeurile domestice de toate felurile, peste care se călca încălțat cu sabotii și treceau roțile căruțelor. În 1596, un vizitator italian al capitalei franceze scria: „În tot orașul curge un pârau fetid, unde se varsă zeururile din case, otrăvind aerul, obligându-te să porți în mână o floare, pentru a goni mirosul pestilențial.”

Igiena corporală era așisderea. Încă din timpul Renașterii, băile publice erau pe cale de dispariție, sub presiunea medicilor și mai cu seamă a Bisericii. Reprezentanții celei din urmă vedeau în recipientele de lemn, destinate spălării trupului, „relicve ale Romei păgâne”, ba îi adăugau și atribute privind „voluptăți condamnabile”. Apa a fost excomunicată! Cine putea, încerca să acopere mirosul de transpirație prin cămăși și alte piese vestimentare parfumate.

Ce face amorul dintr-un rege

Să ne începem periplul cu Henric IV, rege al Navarei din 1562 și al Franței din 1589. Jovial și „bon-viveur”, el nu aprecia eleganța

vestimentară, păstrând rusticitatea Curții navarreze. Impunea obiceiurile lui culinare și gusturile sale numeroaselor candidate la întâlniri galante, pe care le prefera grase și cu „miros natural“. Rege-soldat, el mirosea în general a usturoi, plus emanațiile personale...

La 18 ani ai ei, tânăra Gabrielle D'Estrées (1573-1599) nu le aprecia deloc, cu atât mai mult cu cât înainte fusese oferită de familie lui Henric III, cel bine-mirositor și plin de vicii (1574-1589), care se plimba pe străzile Parisului fardat ca o cochetă bătrână, cu fața pomădată în alb și roșu și părul acoperit de o pudră violetă, mirosind puternic a parfum de mosc. Tânăra l-a acceptat totuși pe Henric IV, mai cu seamă după ce a primit cadou orașul Chartres. Ea era însă foarte îngrijită și elegantă, purtând mănuși din cea mai fină piele și bijuterii parfumate.

Sfârșitul Gabriellei a rămas un mister. În 1599, părăsind palatul Fontainebleau, a poposit la cămătarul florentin Sebastien Zamet, amic al familiei Medici și al regelui. Acesta i-a oferit un flacon de parfum. Puțin după aceea au început convulsiile și tânăra a murit. Avea 26 de ani. Regele părea de neconsolat, până ce Henriette d'Antraques i-a luat locul fostei favorite. Ambicioasă,

s-a îmbogățit cu cadourile primite de la rege, a obținut titlul de marchiză, ceea ce nu a împiedicat-o însă să-și exprime public repulsiia față de mirosul neplăcut al suveranului.

De aceeași părere era și Maria de Medici (1573-1642), care s-a căsătorit cu Henric IV în 1600. Ea a sosit de la Florența, însoțită de 17 galere, ticsite cu valize pline cu esențe parfumate dintre cele mai fine. Erau și pentru propria-i plăcere, dar și pentru că fusese prevenită de emanațiile

Majestății Sale. Speranțe zadarnice! Cincul memorialist Tallemant des Réaux (1619-1690) nota în ale sale *Historiettes*: „Când Maria de Medici s-a culcat cu el pentru prima dată, deși se parfumase zdravăn, nu a putut evita să simtă esența țării“.

Și totuși Henric IV fusese obișnuit de mama lui, Jeanne d'Albert, cu lungi peregrinări în munți și cu apele Pirineilor. De acestea se îndrăgostise atât de mult, încât era frecvent prezent în stațiunile de băi termale, unde numeroase tinere căutau remediu contra sterilității... Mai târziu, la Paris, frecventa luxosul „Palat al iubirii“, aproape de Arsenal, unde i se ofereau masaje și băi parfumate, de preferință cu ambră și mosc.

Aceste „arome“ animaliere, împreună cu „pudra de Chypres“, cu miros fie de citrice, fie de violete, au dominat Franța secolului XVI. În 1609 regele a făcut o pasiune pentru o tânără de 14 ani, Charlotte de Monmorency, curtată de crema nobilimii. A devenit atunci un bătrân galant: cochet, purtând săculețe parfumate cusute în veșminte, jabouri și șaluri parfumate. Când Charlotte a început să viseze la un loc aproape de tron, a fost măritată cu prințul de Condé, care a refuzat însă s-o împartă cu Henric IV.

Doamnă în fața oglinzii, făcându-și toaleta
(școala de la Fontainebleau)

Până și Papa

Maria de Medici crescuse la Florența, capitală artelor și literelor, a cărei climă dulce și ale cărei vii cu struguri aromați născuseră arta distilării. Prin acest procedeu se ajunsese la acea „aqua viva“ (rachiul vremii), recomandat, încă din veacul XIV, ca având darul prelungirii vieții. Sfătuit astfel, în 1387, Carol cel Rău, rege al Navarrei, un bătrân care suferea de frig, obișnuia să se

introducă spre a se încălzi, într-un sac îmbibat cu această licoare, până ce, într-o zi, servitorul, în loc să rupă ațele cu care era cusut sacul, a apropiat candela ca să le ardă...

În Evul Mediu, multe mănăstiri italiene colectau plante socotite curative sau/și bine mirositoare. Odată cu distilarea esenței alcoolice din struguri, s-a început amestecarea ei cu flori macerate. A luat astfel naștere parfumeria alcoolică. În 1611, călugărițele carmelite au realizat și comercializat o combinație între mirosul de lămâie cu melisă și lavandă, denumită „eau de Carmes”. Ca adevărați mecena, familia Medici a încurajat cercetările privind noile esențe de flori și plante la mănăstirea „Santa Maria Novella”, care dispunea de adevărate laboratoare pentru producerea de pomezi, unguente, elixiruri și esențe aromatice.

Concomitent s-a dezvoltat și arta producerii sticlelor corespunzătoare frumuseții și eleganței plăcutelor mirosuri. După descoperirea tabacului, precum și a mirosului suav al lemnului aloe, au intrat și ele în compoziția unor parfumuri socotite și remedii contra ciumei. În acest scop, pe lângă plăcerea mirosului, în casele nobililor italieni, dar și francezi, se ardeau parfumuri, în recipiente de aur și argint.

La mijlocul secolului XVII, Europa a descoperit mirosul scoarței arborelui de chinină, botezat „pudra iezuiților” și vândut la preț mare, în aur. Papa Inocențiu XI, mare amator de parfumuri, folosea o compoziție a Fraților Dominicani, denumită „balsamo inocentiano”. Tot ei au produs o cremă de alune, precum și alte pomezi parfumate, care le asigurau mari venituri.

În septembrie 1601 s-a născut fiul lui Henric IV și al Mariei de Medici, viitorul rege Ludovic XIII. De o constituție firavă,

încă de la naștere a fost tratat cu vin roșu, contra palorii, ceea ce, devenind apoi viciul lui, i-a scurtat viața. De mic copil detesta mirosurile neplăcute ale orașului și palatului. De la vârsta de zece ani asista și o ajuta pe mama lui la obținerea de parfumuri.

Dulapurile Mariei de Medici debordau de flacoane cu esențe florentine. Se știe că detesta, până la leșin, mirosul de trandafiri, fapt interpretat la Curte drept „răceală a inimii și ambiție nemăsurată pentru putere”. Micul Ludovic iubea băile parfumate, în care se cufunda la ora 7 dimineața, presăra pe apă petale de trandafiri și umplea cu ele vaporase, despre care spunea că vin din India. Aceeași pasiune o avea însă și pentru miresmele bucătăriilor, unde a învățat să împăneze carnea și să facă prăjituri.

Mireasma trădătoare

La 17 octombrie 1610, la numai nouă ani, Ludovic XIII a fost încoronat, la Catedrala din Reims, rege al Franței. A avut o copilărie tristă, suferea de singurătate și a fost adesea biciuit din porunca mamei. În saloanele acesteia plutea continuu un miros de ambră, iris și portocali, în așteptarea vizitatorului de seară.

Concini, favoritul ei (*Magazin istoric*, nr.5/1996). Se povestea că, în 1611, micul Ludovic i-ar fi spus acestuia: „Mon-sieur, nu v-ați culcat în camera Dvs., ci cu Regina”, drept pentru care, sub un pretext oarecare, copilul a primit câteva nuiele.

Regența Mariei de Medici a fost marcată de un continuu șir de petreceri. La Curte domneau frivolitatea, moda pudrelor, a pomezilor de zi și de noapte și a acelor mici plasturi negri, numiți „mouche”, aplicați pe față, gât, brațe și decolteu, spre

Marchiza de Montespan
înconjurată de primii săi patru copii legitimi

a sublinia, prin contrast, albeața pielii. Tot atunci se purtau cu predilecție peruci pudrate și parfumate, înlocuind adesea spălarea părului.

Mascarada nu a ocolit nici Biserica. Prelați frumoși își îngrijeau tenul, lipeau puncte negre ici-colo, se frezau și pudrau. Călugărițele, după cum menționează cronicarul vremii, Pierre de l'Etoile, se fardau, se pudrau, se tundeau, neieșind fără măștile la modă, confecționate din catifea neagră. Reacția Bisericii nu s-a lăsat așteptată. La Sinodul din 1593 au fost puse la index „toate parfumurile și mirosurile care servesc plăcerea și vanitatea”; la Sinodul din 1615, de la Faenza, s-a interzis „tunsul bărbii și al părului, parfumarea lor cu ape mirositoare, în caz contrar plătindu-se, pentru fiecare folosință, o amendă de un scud”.

Ludovic XIII mirosea plăcut, dar prefera iubirea platonică. Cardinalul de Richelieu s-a gândit atunci să-i înlocuiască favoritele cu un june frumos, Effiat de Cinq-Mars, cu care regele a petrecut, fermecat de el, zile plăcute, bând, mâncând, dansând, citind. Honni soit qui mal y pense! Belstemat fie cel ce gândește de rău! Tânărul o iubea pe frumoasa Marion de l'Orne.

În 1615, regele a fost căsătorit cu micuța Anna de Austria (1601-1666), care a adus cu sine mirosurile Curții madrilene: ale vaniliei și ciocolatei. Odată cu ea, moda mănușilor parfumate a ajuns la apogeu. Socotite obiect și cadou prețios, ele erau oferite și ținute pe tăvi ovale, de aur sau argint. Inventarul bunurilor Annei de Austria după deces menționa aproximativ 350 perechi de mănuși.

La 25 octombrie acel an, a avut loc, de două ori, repetata „binecuvântare nupțială”, după cum pre-

ciza anunțul făcut de regina-mamă corpului diplomatic. Mărturiile spun că tânăra regină era departe de a fi fost frumoasă, avea însă pielea foarte albă și mâini grațioase. Să remarcăm faptul că, în acea epocă, în primul rând mâinile erau partea admirată a corpului feminin. Richelieu, neobosit în manevrele pentru consolidarea poziției sale, s-a gândit să-i facă un cadou de preț regelui. Într-una din zilele anului 1624 s-a prezentat la regină, exprimându-și odată cu admirația și dorința de a i-o dovedi bărbătește. Răspunsul ei glacial i-a adus dușmănia cardinalului, care în 1627 a ordonat chiar controlarea hârtiilor ei și ale călugărițelor de la mănăstirea din Grăce, unde petrecea câteva zile, în speranța de a găsi vreun document compromițător.

Saloane feminine

Domnia lui Ludovic XIII s-a desfășurat într-un lux rafinat. Până și pajii și lacheii care însoțeau caleștile, somptuos împodobite, degajau mirosul parfumului ducelor stăpâne. Dar nu toți demnitarii urmau exemplul regelui, după cum nici reprezentanții artelor și literelor. Multe doamne celebre ale epocii au consemnat în memoriile lor suferințele îndu-

rate din această pricină. Ele căutau compensare într-o exacerbată folosire a „cosmeticelor”. Fetele din popor, în mizeria în care trăiau, își puneau pe păr o pudră pregătită din scoarță de lemn putred. În rest, în tot Parisul, numai 250 imobile aveau canalizare, nu existau decât 30 fântâni publice, unde apa doar picura, așa încât oamenii erau obligați să cumpere prețiosul lichid de la vânzătorii ambulanti. Orașul avea numai două băi publice.

Dar să ne întoarcem la înaltele personalități, ale căror portrete sunt

1581. Somptuoasă sărbătoare la Curtea Franței. Favoritul lui Henric III se căsătorește cu Marguerite de Vaudémont

admiraie de secole în marile muzee ale lumii. Și în regatul Lorenei, ca și la Paris, Palatul era la fel de insalubru. Marie Colonne, confidența Curții pe vremea regelui Carol IV (1624-1633), descrie în însemnările ei cum membrii familiei regale creșteau în apartamentele lor porumbei, iepuri și alte vietăți, cum aruncau resturile de mâncare pe jos, cum scara monumentală era inundată de urină, cum „scaunul găurit” al Ducei, așezat în apartamentul ei, degaja un miros de nesuportat, precum și cel al Ducelui, ce se afla în caleașca personală, unde primea și oaspeți. Totul, acoperit de masca luxului, a perucilor, evantaielor, bijuteriilor și mânușilor parfumate.

Nici manierele practice la Luvru față de nobilele doamne și domnișoare nu erau delicate, ci grosolane, mai degrabă. Ca o reacție, se organizau reuniuni, acompaniate adesea de muzică, la reședințele unor personalități feminine, unele dintre ele posesoare ale unor spirite strălucite. Marguerite de Vallois, domnișoara de Scudéry, marchiza de Sablé și cel mai vestit salon, ca reputație și frumusețe, al marchizei de Rambouillet. Societatea întrunită la ea a influențat limba și literatura franceză a vremii.

Ambianța era nepereche. În grădină, arbuștii împrăștia mirosuri delicate, aranjamente florale artistic udate de fântână constituiau adevărate opere de artă. Marchiza sugera printr-o atmosferă destinsă, plină de grație, că delicatețea trebuie să primeze în comportament și gândire. Culoarea dominantă, albastrul mărilor tropicale, inunda picturile plafoanelor și cele murale, tapiseriile de brocart, cu inserții de aur. Un enorm candelabru de argint își întindea cele 15 brațe, cu lumânări parfumate. Totul

amintea de un palat florentin, de familiile Strozzi, Orsini, Medici. Și nu întâmplător! Catherina de Medici, soția lui Henric II (1519-1559), adusesse la Paris o membră a familiei Strozzi, pe care a măritat-o cu marchizul de Pisam, ambasador al Franței la Curtea Papei Sixt V. Din această căsătorie se născuse marchiza de Rambouillet. Salonul ei și-a închis porțile în 1648.

Cu apă și vin ajungi la 77 de ani

La 5 septembrie 1638, în prezența fratelui regelui și a patru prințese și contese, Anna de Austria a dat naștere celui ce avea să fie Ludovic XIV, „Regele-Soare”. Nu semăna deloc cu tatăl său, ci cu mama, cum se spunea, „vizitată de un înger”. La numai cinci ani rămase orfan. Copilăria i-a fost fericită, vegheată de Mazarin, care împărțea cu regenta pasiunea pentru parfumuri și nu numai... Ea l-a investit cu cele mai înalte

funcții: cardinal și prim-ministru.

La 5 septembrie 1651, regentul, de 14 ani, s-a prezentat în fața Parlamentului; a fost ovaționat în cor cu „Trăiască regele!”. Tânărul suveran era în curs de a-și face ucenicia în materie de dragoste, începând lungul șir al inventarierii doamnelor și domnișoarelor de la Curte și a mirosurilor lor personale, distincte. Suveranul se îmbătă cu toate parfumurile, inclusiv cu cele ale celor două nepoate ale cardinalului: Olympe și Marie Mancini. Era un mare admirator al mirosului de portocali, aduși din China de portughezi. În galeriile palatului se aflau, în toate anotimpurile, copaci în floare, plasați pe piedestale, în vase gravate, argintate.

Ludovic XIV în 1697

În 1661 a avut loc căsătoria regelui cu infanta spaniolă Maria-Tereza. Obiceiurile Curții spaniole nu erau atât de rafinate precum cele ale Franței, nemaivorbind de cele ale Italiei. Nobilele spaniole se întreceau, de cum se trezeau, în folosirea abuzivă a vopselei roșii, hené-ul, pe care o întindeau pe pomeți. Regele nu a încetat să schimbe favoritele, frecventând și stabilimentul din rue Neuve-Montmartre, descris de Saint-Simon ca oferind și mijloace afrodisiace nesătulului suveran. Domnișoarei Louise de la Vallière (*Magazin istoric*, nr. 7/1995) i-au fost dedicate primele serbări fastuoase la Versailles, în cinstea ei un renumit producător de parfumuri creând o combinație din miros de cedru, narcisă galbenă și iasomie, numită „à la Duchesse”.

În mai 1682, regele s-a instalat definitiv la Versailles. Sătul de serbări și tumult, chiar și de cuceririle feminine, a început să deteste și parfumurile. Nu se mai îngrijea ca în trecut. Favorita lui, Doamna de Maintenon, a ajuns chiar să-i reproșeze mirosul neplăcut. Istoricul italian Jean-Paul Marana, scriind despre ambianța din 1684, menționa că „străinii se

pot bucura la Paris de toate plăcerile, în afara celor ale mirosului; cum suveranul nu le iubește, toată lumea se simte obligată să le urască. Doamnele se prefac a leșina la văzul unei flori”. În materie de igienă corporală, regele a redus-o la folosirea unui burete îmbibat cu apă amestecată cu vin. Regele-Soare a murit la 1 septembrie 1715, la vârsta de 77 ani.

În secolul XVII, corporația producătorilor și comercianților de parfumuri se afla printre primele șase în Franța, cu privilegiul de a importa produse de peste mări. Orașul Grasse a devenit furnizorul principal al parfumurilor, cu plantații de mii de portocali – 10 000 recenzate în 1609 – și cu câmpuri de iasomie și tuberoze.

În mod firesc nu se poate vorbi despre parfumul secolului XVII – ca de altfel, în general, despre plăcerile olfactive – fără a ține seamă de legătura lor indisolubilă cu senzualitatea, ca stimulatoare sau inhibitoare. În felul acesta, ajungem să cunoaștem amănunte din viața intimă a unor personalități istorice. ■

D'Annunzio – Eleonora Duse

(Urmare din p. 83)

Începând cu anul 1903, d'Annunzio a încercat să o înscrie pe Duse în vestita companie teatrală Talli-Gramatica-Calabresi, companie ce trebuia să reprezinte pe scenă noua sa tragedie *Fiica lui Iorio*. Actrița, acum în jurul vârstei de 45 de ani, nemaivând frăgeziimea fizică pentru rolurile de primadonă, trebuia să se mulțumească, ca în perioada

de mult trecută a tinereții, cu rolurile secundă, în trena Irmei Gramatica.

Chiar dacă Eleonora ține cu dinții de poziția de divă, ea va pierde chiar și dragostea lui Gabriele. Va pierde totul. Anul 1904 înseamnă sfârșitul relației lor de dragoste, dar, în mare, și sfârșitul gloriei pentru Duse. Acum, ideologul fascist descoperise o nouă pasiune. Mult mai tână (de numai 27 de ani), marchiza văduvă Alessandra di Rudini îl fascinează pe maturul Gabriele, care o întâlnește la o vânătoare de vulpi. Pasiunea devoratoare trecuse, pentru a

face loc alteia. O altă muză. Un alt Păcat. În schimb, pentru Eleonora sfârșitul dragostei nu va apărea niciodată. Pentru ea, d'Annunzio va rămâne marea și unica dragoste. Ultima. Pentru ea „suferise”, „plânse”, „trădase”, „mințise”, după cum mărturisese, identificându-se cu rolul marchizei d'Arcais, într-o scrisoare datată 1886. Chiar dacă Eleonora Duse va mai trăi aproape 20 de ani, viața ei se sfârșise odată cu despărțirea de Gabriele. Și odată cu ea, pasiunea de a juca, de a se identifica cu scena, cu rolurile, cu publicul. ■

După 11 septembrie 2001, s-a constatat că stocurile de vaccin antivariolic ale omenirii se reduceau la eșantioane de valoare unor „mostre istorice“.

Unui eventual atac biologic cu variolă nu i se putea riposta. Nici măcar descoperirea unui stoc de vaccinuri uitate într-un laborator din S.U.A., unde ar fi trebuit să fie distruse, nu putea asigura imunizarea populației din Statele Unite.

După eradicarea variolei ca boală – un succes real al medicinei în secolul trecut –, s-a considerat că nu mai era necesară păstrarea stocurilor de vaccin și ele au fost distruse în cea mai mare parte.

Dar virusul variolei a fost păstrat în laboratoarele militare. De unde poate oricând ieși...

Un demers al revistei History

Today (martie 1999) ne permite să reconstituim cum a descoperit omenirea remediul variolei și cum au reactionat, la început, oamenii față de ideea vaccinării.

A SCĂPAT OMENIREA DE VARIOLĂ?

Începând din secolul XVII, variola se impusese ca o prezență cotidiană. În urmă de două-trei secole, virusul producea teribile ravagii, fiind cunoscut ca un adevărat „mesager al morții“.

O boală ce nu iartă pe nimeni

Scriitorul, omul politic și istoricul britanic Thomas Macaulay (1800-1859), autorul *Marii istorii a Angliei*, descrie maladia în cuvinte teribile: „ea provoacă temeri imense în rândul celor contaminați încă, rămâne închistată adânc în urmele celor care i-au cunoscut puterea, transformă copilașii chiar și în ochii drăgăstoși ai mamei în înfricoșătoare creaturi și schimbă obrajii atât de iubiți ai amantului în adevărate obiecte ale ororii“.

Flagelul variolei lovea mai ales în zonele extrem populate și afecta aproape 20% dintre indivizi. Boala devenea extrem de severă mai ales în cazurile copiilor din spațiile orașenești, omorând unul din trei. Răspân-

direa se făcea prin aer sau apă contaminată și nu era neapărat, după cum s-ar putea crede astăzi, o maladie a sărăcimii și a condițiilor improprie de locuit. Căci variola a atins și multe vlăstare din cea mai selectă pătură a societății. Astfel, William Henry, duce de Gloucester, moștenitorul reginei Anne și al regelui Carol I, murea la doar 11 ani, punând astfel capăt dinastiei Stuartilor. Dar se mai pot enumera și alte victime regale, ca Iosif I al Austriei, Ludovic I al Spaniei, Petru cel Mare și Ludovic XV. Iar printre cei mai cunoscuți supraviețuitori ai confruntării cu variola putem aminti pe regina Elisabeta I, pe Ludovic XIV, dintre capetele încoronate ale dinastiilor europene, sau pe Mozart ori, pe continentul american, pe Abraham Lincoln.

De-abia la debutul secolului XVIII, europenii și-au dat seama că se poate lupta împotriva variolei prin inocularea deliberată a infecției, prin piele, producându-se astfel una dintre formele mai puțin severe ale bolii. De numele lui lady Mary Wortley Montagu, de curând

întoarsă de la Constantinople, se va lega și introducerea în societatea occidentală a acestui procedeu. Ea a adus în 1721 metoda numită de atunci „inoculare“, prin analogie cu știința horticulturii. Dar din motive încă incomplet înțelese astăzi, procedeu nu avea succes în toate cazurile, înregistrându-se o rată a mortalității, e adevărat scăzută, de aproximativ 1 la 200. Însă chiar și așa, mulți practicanți ai noii descoperiri fac adevărate averi.

Un astfel de caz este și cel al lui Thomas Dimsdale care, în 1768, vizita Rusia pentru a testa „inocularea“ chiar pe... Ecaterina cea Mare, procedeu reușind, iar vestita țarină răsplătindu-l împărătește.

Nu a fost cazul și pentru fiul lui George III, Octavius, care nu a „întâlnit“ un inoculant atât de priceput sau poate condiții atât de propice. Devenise limpede că trebuia inventat un remediu mult mai sigur împotriva ucigătoarelor variole. Și astfel intră în scenă un simplu doctor de țară, în aparență, care își va lega numele de primele vaccinări propriu-zise.

Când vaca e folosită în scopuri nobile

Edward Jenner (1749-1823) a fost unul dintre elevii chirurgului John Hunter și membru al Societății Regale din 1789. El a susținut cu tărie că este primul descoperitor al ideii conform căreia variola poate fi prevenită prin inoculare cu o maladie asemănătoare, dar al cărei purtător este... vaca. Totul a pornit de la o tradiție locală, care spunea că persoana infectată de boala vacii, ce a trecut cu bine de această încercare, nu va mai fi atins de variolă. Jenner a investigat teoria, reușind să strângă și câteva dovezi, e adevărat circumstanțiale, care să o susțină. Și experimentele au început...

În 1796 l-a supus pe un anume James Phipps la o astfel de inoculare cu virus provenit de la o altă pacientă, pe nume Sarah Nelmes. Șase săptămâni mai târziu, lui Phipps i s-a inoculează și virusul variolei, dar trece cu brio testul, rezistând la boală. Jenner putea să culegă acum toți laurii, mai ales după publicarea descoperirii, în 1798. Iar pentru a se evita confuzia între diversele tipuri de procedee, inocularea cu virus provenind de la o vacă bolnavă a început să poarte denumirea de „vaccinare”, de la latinescul *Vacca* – vacă, iar introducerea virusului variolei – variolizare.

Știrile despre noua descoperire au cir-

Lady Mary Wortley Montagu

culat repede. Se părea că se găsește un remediu. Iar Jenner susținea chiar că el este permanent. Sfidând parcă originea insulară a medicului, vaccinarea s-a propagat mai repede pe Continent, decât în spațiul britanic. Încep să se facă auzite și multe argumente contra. Pentru unii, procedeul fusese introdus prea repede, fără destule testări de laborator, iar pentru alții omul, creație după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, nu se putea coborî într-atât încât să preia de la un animal leacul salvator.

Dincolo de aceste uneori hilare opoziții, se puneau cu bună dreptate problema siguranței și eficacității vaccinării. La început, importantă era obținerea unui virus pe cale directă. Operația introducea virusul în organism se făcea de la braț la braț, pacienții fiind vaccinați cu virusi provenind direct de la cineva infectat o săptămână mai înainte. În aceste condiții, nici nu putea fi vorba de vreun control al calității. Și, uneori, remediul își pierdea din eficacitate sau, mai dureros, producea adevărate reacții adverse, cum ar fi furuncule, erizipele sau, în cazuri extreme, chiar și sifilis. Existau și opinii conform cărora vaccinarea însăși ar produce direct sifilis... Oricum, efectul nu era după cum clamase Jenner „pe toată viața” și revaccinările se impuneau totdeauna.

Vaccinare prin lege

Și în alte zone, în afara spațiului englez, se făceau cercetări. Astfel, pe la 1715, vestitul medic italian Giacomo Piarino, „doftor” chiar al lui

Petru cel Mare și al Brâncovenilor publică la Veneția o lucrare dedicată unui vaccin împotriva variolei. Procedeul este destul de asemănător cu cel practicat în spațiul insular britanic ceva mai târziu. Se pare că virusul era preluat cu mare grijă, nu de la oricine, ci, după cum se stipulează în lucrare, de la „un copil sau

Europeanii au provocat un adevărat dezastru printre amerindieni, nu numai cu armele de foc, ci și cu variola, o boală împotriva căreia locuitorii Americilor nu aveau nici un fel de rezistență și care i-a decimat

Edward Jenner,
reprezentare de epocă...

o femeie buni de carne" (adică rezistenți la infecție). Iar „altoirea [variolizarea] se face la frunte, în marginea părului, pe bărbie, pe obraji și umeri în dreptul metacarpului și metatarsului". Cel care efectua „operația", scrie Pilarino, se slujea „de un ac de fier sau de aur, împungea piezis, ca să fie înțepătura cât mai lungă". Apoi se punea „puroiul în rană" și se lega.

Epidemiile de variolă au persistat de-a lungul întregului secol XIX, uneori atingând procente importante din populație, cum este cazul epidemiei dintre anii 1870-1872. Au fost atunci aproape 42 000 de victime, deci în jur de 200 000 de îmbolnăviri. Vaccinarea nu se impusese încă în societatea destul de conservatoare. Era epoca marilor reforme sociale, când alegerea personală, și nu coerciția, trebuia să domine.

Pericolul era destul de mare, iar instituțiile medicale l-au conștientizat imediat. Intervenția statului trebuia să se facă simțită, dacă se dorea o societate sănătoasă. Astfel, prin Actul Vaccinării din 1840, în Marea Britanie se introducea primul serviciu gratuit pentru copii – vaccinarea împotriva variolei. Se părea că lupta fusese câștigată...

Dar societăți anti-vaccinare au proliferat în continuare în

...și o statuie de marmură înfățișând momentul vaccinării copilului James Phipps

spațiile europene. Spre exemplu, în anul 1889 s-au înregistrat nu mai puțin de 111 scrisori și acțiuni de protest publicate în presă. Chiar și unele nume de răsunet s-au raliat acestora. Printre ele, A.R. Wallace (1823-1913), exploratorul și naturalistul englez, unul dintre fondatorii zoogeografiei. El susținea că „vaccinarea" este doar „o imensă deziluzie, ce nu a salvat nicidecum viața unui om". George Bernard Shaw (1856-1950), creatorul lui *Pygmalion*, considera procedeul un adevărat „produs vrăjitoresc". Alături de ei, se aflau numeroși homeopați, anti-viviseccioniști sau suporți ai britanicului Charles Creighton, ce îl considera pe Jenner un șarlatan și nu avea deloc încredere în teoria acestuia.

Conștiința poate dicta și împotriva... vaccinării

Lupta nu era încheiată. Au loc refuzuri în masă de a se pune în aplicare hotărârile statului, chiar încarcerări în perioada 1870-1880, culminând cu articolul lui Creighton din *Enciclopedia Britanică*, din 1888, vehement împotriva vaccinării. Pe acest fundal controversat, în 1889, s-a stabilit

A.R. Wallace, unul dintre dușmanii înverșunați ai metodei vaccinării

o Comisie Regală pentru a investiga toate aspectele procedurii ce se credea că poate eradică variola. Iar rezultatele anchetei, publicate în 1896, au fost benefice taberei susținătoare lui Jenner. Măsurile sanitare nu erau de ajuns, revaccinarea se impunea pentru a se păstra sănătatea... De acum, numai o mică minoritate mai respingea vaccinarea, considerând-o ineficientă și periculoasă. Și legal, începând cu anul 1898, procedeul „de la braț la braț" a devenit practică de stat. Cu o singură excepție în cazurile de ... obiecție pe motive de conștiință. Vaccinul se ralia astfel serviciului militar sau altor îndatoriri considerate impracticabile datorită unor percepțe morale sau religioase.

Secolul XX a introdus apoi rutina în ceea ce privește lupta împotriva variolei. La început, vaccinarea era mai timidă, spre exemplu, în 1939, cuprinzând numai 34% din populația infantilă. Apoi, și prin diverse alte procedee, campaniile anti-variola și-au dovedit încetul cu încetul eficacitatea. Iar metoda introducerii unei forme de virus pentru a crea imunitate a început să devină depășită.

Iată povestea unei boli care a ucis milioane de oameni, a ruinat dinastii, dar a fost și prima în topul controlului și apoi al eradicării. Omenirea a învins, să sperăm, încă o dată. ■

ECOURI

Dl. Nicolae Cioranu, din Arad, ne scrie pornind de la trei articole publicate în revista noastră în anul 2001.

Despre istroromâni (Gheorghe Zbucnea, *Istroromânii – un grup mic, dar cu suflet mare*, nr. 3/2001) a scris și prof. dr. Traian Cantemir care, în 1936, și-a luat doctoratul cu lucrarea *Istroromânii*. Cercetările sale în domeniul dialectologiei privesc în special dialectul istroromân. A mai publicat și lucrarea *Istroromânii* (I, Hotin 1937, II, Cernăuți 1938), o amplă și documentată monografie asupra acestei populații românești sud-dunărene, și *Texte istroromâne*, București, 1959.

Articolul *Geniul Văzduhului*, al domnului dr. Valeriu Avram, din numărul 6/2001, vine cu precizarea că „documente noi încearcă a readuce în atenție viața și activitatea lui Aurel Vlaicu”. Articolul se încheie cu concluzia: „Cauza [accidentului aviatic] nu se știe nici astăzi.”

Dar într-un număr al revistei săptămânale *Magazin*, din septembrie 1963, într-un articol scris de domnul I. Adrian și intitulat *Aripă neînfrântă – 50 de ani de la moartea lui Aurel Vlaicu*, se specifică faptul că fratele său, Ion, a mers la locul accidentului. El a văzut că acel cablu gros, ce lega cârma de comandă, era rupt: pe marginile sârmei se observau limpede urmele unei pilituri. Autoritățile nu pornesc cercetări. Afacerea este mușamalizată.

Poate că acum se vor găsi documente care să lămurească și acest caz deoarece au trecut 75 de ani de la moartea lui Vlaicu și se spune că după atâția ani, se poate afla adevărul, chiar dacă au fost implicate și persoane oficiale ale acelor zile.

Articolul *Putea fi salvat regele Ferdinand*, scris de domnul Marian Ștefan, din numărul 10/2001, nu amintește nimic despre un lucru, auzit personal de la colegii mai vârstnici. Sunt absolvent al I.M.F. Cluj, azi U.M.F. „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca, seria 1956. Medicii, colegii și studenții mai în vârstă care au ascultat lecțiile și cursurile acad. prof. dr. Iuliu Hațieganu, înainte ca dânsul să fie îndepărtat din învățământul universitar medical, au fost atenționați insistent asupra unui lucru de către

prof. I. Hațieganu: „atunci când examinați un bolnav cu afecțiuni și acuze digestive, să nu uitați să faceți și un tușeu rectal cu degetul index drept pentru că pe mine acest deget m-a făcut profesor”.

Am auzit că la regele Ferdinand a fost chemat și dr. Iuliu Hațieganu – atunci nu avea titlul de profesor – și a avut curajul și gândirea medicală să efectueze un tușeu rectal regelui bolnav. Se spune că, imediat, a fost emis un decret regal și dr. I. Hațieganu a fost numit profesor la Clinica Medicală I, din Cluj.

Am amintit acest lucru, pentru că numai după acest consult, efectuat de dr. I. Hațieganu, au fost continuate investigațiile radiologice, chirurgicale, de laborator, în Franța. Prioritatea în stabilirea diagnosticului de tumoră a intestinului gros a avut-o dr. I. Hațieganu. Am mai citit, într-un număr anterior al acestei reviste, un articol în legătură cu boala regelui Ferdinand, scris de o doamnă de onoare a reginei Maria, dar nu a amintit nimic de această prioritate.

Dacă apreciați că acest subiect merită lămurit puțin, pentru stabilirea priorității, în precizarea acestui diagnostic, și că aceasta revine fără îndoială marelui clinician și profesor acad. prof. dr. I. Hațieganu, atunci cred că trebuie luată legătura cu familia, cu numeroșii colaboratori și medici, care au lucrat cu dânsul până la sfârșitul vieții.

De ce să nu fie scoasă în evidență și apreciată contribuția unui mare medic român, care a avut un rol așa de mare în dezvoltarea medicinei românești și a Școlii Medicale din Cluj-Napoca?

După cum precizați și dumneavoastră, informația pe care ne-o comunicați este orală. Colegul nostru nu avea cum să o știe, ea nefiind cuprinsă în sursele utilizate.

O publicăm și îi invităm pe specialiști să își spună părerea.

Cât despre enigma lui Aurel Vlaicu, l-am rugat pe colaboratorul nostru, dr. Valeriu Avram, să revină cu un articol în care să prezinte toate versiunile ce au circulat în legătură cu tragicul accident. ■

MUZEE SI CASE MEMORIALE

Nicolae Iorga		În Lăpuș!		In o badă! Vasile Alecsandri George Bacovia			George Enescu
B.P. Hasdeu		Acum!					Ioan Slavici
		Uriș				Neam domnesc (fig.)	
						În Iași!	
Dafin				Trăiesc din lemn			
Firmament							
		Album cu mărci					
		Teodor alintat					
Clare				Echipă sportivă		Hudiță Ioan	
A exista						Informație	
		Răsărit			Puțin soare!		
		Nichita Stănescu			Bis!		
Mihai Eminescu							Cezar Petrescu
Pene!							
Pedel!							
		Mihail Kogălniceanu					Iosif Vulcan
		Prefix „muzical“					
			Însușit		leșirea din barou! Avram Iancu (... de sus)		
Om anormal							
Mior				E în poezie			
Nadă!							
Polemici (fig.)							
						Acute!	
						Scump în final!	
				Agude			
				Perioadă istorică			
Pastă de pește		Data fixată					
Tesite!							
Asemănător							
			Flăcări mari				

Dumitru CIREASĂ

DIALOG CU CITITORII

ADRESA NOASTRĂ

DI. TEODOR CORNEL RĂCEANU ne semnalează faptul că o scrisoare trimisă nouă pe adresa din prima pagină a revistei i s-a returnat. Nu știm din ce cauză. Informăm pe cititorii noștri că adresa din casuța redacțională este corectă.

Pentru a evita astfel de situații îi rugăm pe cititori să utilizeze următoarea formulă:

**Revista Magazin istoric
Oficiul Poștal 1, CP 1-702,
București.**

OBSERVAȚII

Un fidel cititor al revistei noastre, dl. **VALERIU AGAPI**, pensionar, din Pitești, ne face o corectură, pentru care îi mulțumim, și aduce completări unui articol:

În luna ianuarie 2002, în revista dvs., la pagina 89 în rândul 2 de jos, în partea stângă a paginii, apare greșit numele întemeietorului orașului Moscova: Ivan Dolgoruki. Numele corect este *Iuri Dolgoruki*.

În *Magazin istoric* din februarie, acest an, am citit cu emoție la rubrica „Iubiri celebre”, despre dragostea dintre Vasile Alecsandri și Elena Negri. Mi-am amintit că în toamna anului 1983, fiind la tratament în stațiunea Slănic Moldova, am fost în excursie, pe ruta Bacău-Mircești-Tg. Neamț-Piatra Neamț-Bacău-Slănic Moldova. Cu acea ocazie am vizitat Casa memorială „V. Alecsandri” de la Mircești, aproape de orașul Roman. Am rămas impresionat

și foarte emoționat când am aflat că rămășițele pământești ale Elenei Negri au fost aduse la Mircești din biserica din Pera-Istanbul și înmormântate din nou de către Vasile Alecsandri. Gestul poetului este istoric: a vrut ca ordihna de veci să o petreacă alături de iubita sa, Elena Negri. Vasile Alecsandri a fost și este unul din marii noștri poeți, la care țin foarte mult. Poate ar fi trebuit ca articolul din revistă să se refere și la faptul că Elena Negri se odihnește la Mircești, alături de Vasile Alecsandri.

GRUPUL GAVRILĂ

ANDREI EMILIAN LUȚĂ, din București, ne comunică impresiile sale legate de un articol publicat de noi în nr. 5/2002: Mi s-a părut foarte interesant articolul despre grupul Gavrilă. Oare domnul Gavrilă mai trăiește? Aud tot mai multă lume spunând că în vremea comuniștilor se trăia mai bine, că aveai un loc de muncă asigurat, că banii aveau valoare și multe altele, sau că, la câțiva ani de la venirea comuniștilor la putere opoziția de orice fel dispăruse. Domnul Gavrilă a fost împotriva comuniștilor toată viața. Oare de ce?

Domnul Ion Gavrilă Ogoranu trăiește și a scris și publicat două volume de memorii.

Cât privește celelalte întrebări, un răspuns este greu de dat. Fiecare dintre noi păstrează despre trecut o amintire influențată de propria experiență, dar și marcată de momentul actual. Oamenii au

tendința firească de a uita cele rele. Datoria noastră, ca istorici, este să publicăm cât mai multe documente, pentru a încerca să obținem un tablou cât mai veridic al epocii respective.

CERERI ȘI OFERTE

MIHAI TOPERCU, Iași, str. G. Coșbuc, nr. 18, oferă numere disparate din anii 1967-1986.

NICOLAE BUTARU, Craiova, Calea București, bl. P4, sc. 1, ap. 38, oferă colecția 1967-1986; numere disparate din anii 1987-1990.

VIRGIL BOBOC, Pașcani, str. Moldovei, bl. Z1, sc. A, ap. 26, oferă numere disparate din anii 1980; 1982-1985; 1987-1990; 1992; 2000.

ANGHEL DOICIN, com. Bălțești, jud. Prahova, oferă colecția completă și numere disparate: 7/1970; 2/1981; 1/1991; 1/1992.

VINTILĂ LIUBOV, București, str. Sibiu, nr. 3, bl. E2, ap. 1, sector 6, oferă colecția 1971-1982 și numere disparate din anii 1967-1970; 1983-1985; 1990.

RODICA MANOLESCU, București, str. Ion Țuculescu, nr. 34, bl. 25, sc. 1, et. 9, ap. 38, sector 3, oferă colecția completă 1967-1998.

EMILIA VĂRȘĂNDAN, Timișoara, str. Suceava, nr. 29A, ap. 3, solicită nr. 12/1988 și oferă 1/1985; 8/1986 și 5/2001.

GHERASIM FEURDEAN, Gherla, str. Gh. Doja, nr. 13, jud. Cluj, oferă colecția completă aprilie 1967-2002.

CONTENTS (Romanian History) Gr. Nandriș The bitterness of the exile ● Șt. Ioan Romanian emigration in Great

Britain ● Ș. Leibovici-Laiș How chief-rabbi Șafran left Romania ● I. Zănescu, G. Constantin 1944. The tragedy of the Bucharest National Theatre ● I. Niculescu 1942. A Romanian theatre in Tiraspol ● V.A. Urechia Caragiale in Sinaia ● S. Călția The story of little acts ● N.D. Ion The Mogoșoaia Palace ● G. Filitti Romania some 100 years ago ● I. Botoghina Wehrmacht and the Soviet prisoners in Romania ● P. Pandrea Horia Sima and N. Malaxa ● M. Cincu, B.F. Popovici Useful sicknesses in Medieval Brașov city ● C. Cristea, C. Andonie The destiny of some flags in World War I ● P. Otu Correction to the battle of Mărășești ● V. Săhleanu 1966. Unpublished diary (II) ● L. Cosovanu Romanian documents at Hoover Institution (XI) ● F. Stan Bishop Macarie ● M. Zahariade Murighiol, 11-century-old city

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Gr. Nandriș L'amertume de l'exil ● Șt. Ioan L'émigration roumaine dans la Grande

Bretagne ● Ș. Leibovici-Laiș Comment a quitté la Roumaine l'ex-rabbin Șafran ● I. Zănescu, G. Constantin 1944. La tragédie du Théâtre National de Bucarest ● I. Niculescu 1942. Un théâtre roumain à Tiraspol ● V.A. Urechia Caragiale à Sinaia ● S. Călția Le récit des papiers ● N.D. Ion Le palais de Mogoșoaia ● G. Filitti La Roumanie il y a 100 ans ● I. Botoghina Le Wehrmacht et les prisonniers soviétiques de Roumanie ● P. Pandrea Horia Sima et N. Malaxa ● M. Cincu, B.F. Popovici Les maladies profitables dans le Brașov du Moyen Âge ● C. Cristea, C. Andonie Le destin des drapeaux dans la première guerre mondiale ● P. Otu Une correction d'une date de la bataille de Mărășești ● V. Săhleanu 1966. Journal inédit (II) ● L. Cosovanu Documents roumains à Hoover Institution (XI) ● F. Stan L'évêque Macarie ● M. Zahariade Les 11 siècles d'ancienneté de la ville Murighiol

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Gr. Nandriș Горечь ссылки ● Шт. Иоан Румынская эмиграция в

Великобритании ● Ш. Лейбович-Лайш Как покинул Румынию бывший раввин Шафран ● И. Зэнеску, Г. Константин 1944. Трагедия Бухарестского Национального Театра ● И. Никулеску 1942. Румынский театр в Тирасполе ● В.А. Уречиа Караджале на отдых, в городе Синая ● С. Кальция История личных документов ● Н.Д. Ион Дворец Могошоая ● Дж. Филиitti Румыния 100 лет назад ● И. Ботогиня Вермахт и советские военнопленные в Румынии ● П. Пандря Хория Сима и Н.Малакса ● М. Чинку, Б.Ф. Попович Полезные болезни в городе Брашове средневековья ● К. Кристеа, К. Андолие Судьба боевых знамен в первой мировой войне ● П. Оту Неправильная дата битвы в Мэрэшешти ● В. Сăхляну 1966. Неопубликованный дневник (II) ● Л. Косовану Румынские документы в Институте Гувера (XI) ● Ф. Стан Епископ Макарие ● М. Захариаде Возраст города Муригиола - 11 веков

INHALT (Rumänische Geschichte) Gr. Nandriș Die Bitterkeit des Exils ● Șt. Ioan Die rumänische Emigration in

Grossbritannien ● Ș. Leibovici-Laiș Wie der Oberrabbi Șafran Rumänien verliess ● I. Zănescu, G. Constantin 1944. Die Tragödie des Bukarester Nationaltheaters ● I. Niculescu 1942. Ein rumänisches Theater in Tiraspol ● V.A. Urechia Caragiale in Sinaia ● S. Călția Die Geschichte einiger Akten ● N.D. Ion Der Palast von Mogoșoaia ● G. Filitti Rumänien vor 100 Jahren ● I. Botoghina Die Wehrmacht und die sowjetischen Kriegsgefangenen in Rumänien ● P. Pandrea Horia Sima und N. Malaxa ● M. Cincu, B.F. Popovici Nützliche Krankheiten im mittelalterlichen Kronstadt ● C. Cristea, C. Andonie Das Schicksal einiger Kampfstandorte im Ersten Weltkrieg ● P. Otu Eine Korrektur zu der Schlacht bei Mărășești ● V. Săhleanu 1966. Unveröffentlichtes Tagebuch (II) ● L. Cosovanu Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (XI) ● F. Stan Bischof Macarie ● M. Zahariade Murighiol, die 11 Jahrhunderte alte Stadt

SUMARIO (Historia rumana) Gr. Nandriș La amargura del exilio ● Șt. Ioan La emigración rumana en Inglaterra

● Ș. Leibovici-Laiș Cómo abandonó el jefe-rabino Șafran Rumania ● I. Zănescu, G. Constantin 1944. La tragedia del Teatro Nacional de Bucarest ● I. Niculescu 1942. Un teatro rumano en Tiraspol ● V.A. Urechia Caragiale en Sinaia ● S. Călția La historia de algunos documentos ● N.D. Ion El palacio de Mogoșoaia ● G. Filitti Rumania hace 100 años ● I. Botoghina El Wehrmacht y los prisioneros soviéticos de Rumania ● P. Pandrea Horia Sima y N. Malaxa ● M. Cincu, B.F. Popovici Enfermedades provechosas en la ciudad medieval de Brașov ● C. Cristea, C. Andonie La suerte de algunas banderas de combate en la primera guerra mundial ● P. Otu Corrección a la batalla de Mărășești ● V. Săhleanu 1966. Diario inédito (II) ● L. Cosovanu Documentos rumanos en Hoover Institution (XI) ● F. Stan El obispo Macarie ● M. Zahariade Murighiol, una ciudad antigua de 11 siglos

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONNEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);

90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 15 000

